

Welzijnsonderzoek

LHBTIQ+

Gelderland
en Overijssel

COLOFON:

Auteurs:

Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten, Marleen Hasselt

Opdrachtgevers:

Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

Uitvoerende organisaties:

Vizier en Radboud Social Cultural Research (Radboud Universiteit)

Publicatiedatum:

oktober 2021

Vormgeving:

Onze Creativiteit

Contact:

Vizier
Ariënsplein 1
7511 JX Enschede
085 0734600
info@vizieroost.nl

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
Hoofdstuk 1. Opdracht en opzet	9
Hoofdstuk 2: Acceptatie.....	17
Hoofdstuk 3: (On)veiligheid	25
Hoofdstuk 4: Sport.....	34
Hoofdstuk 5: Religie	44
Hoofdstuk 6: Gemeentebeleid.....	52
Hoofdstuk 7: Ontwikkeling 2019-2021.....	61
Hoofdstuk 8: Geografische verschillen.....	71
Hoofdstuk 9: Aanbevelingen.....	83
Bibliografie.....	88
Bijlagen	
Bijlage 1: Vragenlijst LHBTI+’ers in Gelderland en Overijssel.....	89
Bijlage 2: Basisvragenlijst voor aanvullende interviews.....	104
Bijlage 3: Respons per gemeente.....	106
Bijlage 4: Suggesties voor verbetering en beleidsrichtingen uit de open vragen	108

SAMEN- VATTING

OPZET

Het voorliggende onderzoek is een direct vervolg op het op het Samenlevingsonderzoek Oost-Nederland uit 2019,¹ nu in opdracht van de provincies Gelderland en Overijssel uitgevoerd door Vizier in samenwerking met de Radboud Universiteit. De hoofdvraag is *Hoe wordt de huidige acceptatie van LHBTIQ+ inwoners² in Gelderland en Overijssel door henzelf ervaren en hoe heeft zich dit in de afgelopen twee jaar ontwikkeld?*

Het onderzoek richt zich op verschillende deelgebieden: acceptatie, onveiligheid, sport, religie en gemeentebestuur. Daarnaast maken we een expliciete vergelijking tussen het onderzoek van 2019 en 2021 en onderzoeken we geografische verschillen. Waar mogelijk zijn de resultaten uitgesplitst naar seksuele voorkeur (LHBAP+) en genderidentiteit (TIQ+), zodat er een meer gedetailleerd beeld ontstaat.

Tussen begin maart 2021 en begin april 2021 zijn via diverse kanalen Gelderse en Overijsselse LHBTIQ+ respondenten geworven voor het vragenlijstonderzoek. 1649 respondenten vielen in de doelgroep, waarvan er 1217 de volledige vragenlijst invulden. Ter verdieping zijn 18 aanvullende diepte-interviews afgenomen om ontwikkelingen beter te kunnen duiden.

Hieronder vatten we resultaten samen. Deze samenvatting is niet per hoofdstuk geordend, maar licht de algemene patronen en opvallende uitzonderingen uit. Elk hoofdstuk begint daarnaast ook met een thematische samenvatting in bulletpoints.

VOORUITGANG, MAAR NIET VOOR IEDEREEN OF OVERAL

We kunnen voorzichtig concluderen dat de acceptatie van niet-standaard seksuele voorkeuren gemiddeld genomen ietwat is toegenomen in de meeste leefdomeinen. Over de breedte zien LHBTIQ+ers in de laatste twee jaar eerder een positieve ontwikkeling dan een negatieve. Maar de groep die een negatieve ontwikkeling ziet, blijft substantieel (oplopend tot ongeveer 30%). Bovendien is de ervaren veiligheid in de stad of het dorp waar men woont volgens meer mensen verslechterd dan verbeterd; voor de eigen wijk of buurt is de trend andersom.

De ontwikkeling voor minderheden op het gebied van genderidentiteit is minder eenduidig. Onder transgender, non-binaire en intersekse respondenten is het aandeel respondenten dat een negatieve ontwikkeling ervaart relatief groter. Met betrekking tot ongewenst gedrag geven zelfs meer van hen aan een negatieve dan een positieve ontwikkeling te ervaren.

(ON)BEKEND MAAKT ONBEMIND

Niet alleen in de ervaren trend zien we een verschil tussen deelgroepen, ook op het niveau van ervaren acceptatie en veiligheid. Over bijna alle leefdomeinen heen zien we zeer duidelijk dat homoseksuele, lesbische en cisgender respondenten de meeste acceptatie, ondersteuning en veiligheid ervaren, en ook zijn ze gelukkiger. Biseksuele, panseksuele/queer en transgender respondenten ervaren dit minder, en asexuele en non-binaire respondenten ervaren dit het minst. Zo voelen non-binaire en panseksuele/queer respondenten zich op werk of school zo'n 3,5 maal vaker onveilig dan homoseksuele respondenten.

In lijn met bestaand landelijk onderzoek zien we een ordening gebaseerd op wie het meest aan de dominante maatschappelijke normen voldoet en welke groepen het meest bekend zijn. Meer zichtbaarheid en bekendheid is deels de sleutel voor meer acceptatie, maar tegelijkertijd kan juist die zichtbaarheid van normafwijking op korte termijn ook leiden tot meer weerstand van buitenaf. Weerstand voorkomen, maar ook ombuigen en weerbaarheid vergroten zijn cruciaal in het emancipatieproces van bijvoorbeeld transgender en non-binaire inwoners.

¹ Heuzels, L. & Hoeve, R. van der, Samenlevingsonderzoek Oost-Nederland: Acceptatie van LHBTIQ+ers in Gelderland en Overijssel, april 2019.

² LHBTIQ+ staat voor: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekse, queer, asexueel en alle andere seksuele voorkeuren en genderidentiteiten die in de minderheid zijn. Het merendeel van de mensen is heteroseksueel en voelt zich fijn bij zijn/haar geboortegeslacht (cisgender): deze groepen zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Voor meer definities, zie het schema onderaan deze samenvatting.

DE STEDEN EN HET ZUIDOOSTEN LOPEN VOOROP

In de breedte zien we een patroon dat naarmate de stedelijkheid van de leefomgeving afneemt ook de ervaren veiligheid en acceptatie afnemen. Juist in de minder stedelijke gebieden hebben LHBTIQ+ inwoners de behoefte aan zichtbaar en expliciet emancipatiebeleid zoals positieve aandacht en voorlichting, veilige cruisegebieden (homo-ontmoetingsplaatsen) en genderneutrale toiletten. Dit betreft ook de inwoners in minder stedelijke gebieden van stedelijke gemeenten.

De acceptatie en veiligheid is over het algemeen ook hoger in de zuidelijke en oostelijke gemeenten en regio's (zoals Arnhem-Nijmegen, de Achterhoek en Twente). Dit kan verschillende oorzaken hebben, waaronder de sterkere rol die religieuze en behoudende normen spelen in de noordelijke en westelijke gebieden. De uitzonderingen op dit patroon kunnen als best practices een basis bieden voor nieuw beleid.

KWETSBARE GROEPEN

Hierboven schetsen we al een hiërarchie in acceptatie. Er zijn nog andere groepen die kwetsbaar zijn in specifieke contexten. Enkele belangrijke voorbeelden zijn:

- Ondanks relatief veel acceptatie ervaart 1 op 9 van de respondenten in Gelderland en 1 op 13 in Overijssel een lage acceptatie (rapportcijfer 5 of lager) van de eigen ouders en broers of zussen. In beleid moet nooit vergeten worden dat zelfs bij brede en sterke acceptatie er gevallen zijn waarin een primaire omgeving, het gezin, een bron is van onveiligheid.
- Transgenderisme en non-binariteit krijgt recentelijk meer aandacht in de maatschappij, media en beleid. Dit onderzoek onderstreept echter dat ook asexuele inwoners van Gelderland en Overijssel relatief veel non-acceptatie ervaren. Ook aan hen zou meer aandacht besteed kunnen worden.
- In het bijzonder in de openbare ruimte rapporteren lesbische vrouwen veel meer (tot 42% meer) onveiligheid en slachtofferschap dan (homoseksuele) mannen.

GEWELD EN VEILIGHEID

Onveiligheid wordt het meest ervaren in de publieke ruimte (op straat, in de horeca, in het OV, en in het winkelcentrum). Echter ook op school of werk ervaart nog ongeveer 1 op de 6 respondenten soms tot vaak onveiligheid. Veel gehanteerde oplossingen hiervoor zijn niet het melden van onveiligheid bij leidinggevenden of hulpinstanties, maar juist zichzelf onzichtbaar maken en het gedrag aanpassen. Een enkel incident kan nog zeer lang een onveiligheidsgevoel voeden.

Mensen voelen zich gemiddeld het meest veilig in het eigen huis en binnen de LHBTIQ+ beweging. Opvallend genoeg wordt ook ongewenst gedrag op sociale media relatief weinig genoemd. Dit lijken relatief veilige havens, die – naast het bestrijden van onveiligheid – aandacht verdienen in termen van versteviging en meer ingezet kunnen worden om bijvoorbeeld jongeren of gemarginaliseerde groepen te bereiken. De meldingsbereid zou langs deze routes ook verhoogd kunnen worden, maar dan moeten instanties wel snel en adequaat reageren.

SPORT: DE BAL LIGT BIJ DE ORGANISATIES

LHBTIQ+ sporters mijden bepaalde sporten of sportverenigingen vanwege hun seksuele voorkeur of genderidentiteit. Hierdoor lijken minder asexuele, panseksuele/queer en transgender respondenten te sporten. In tegenstelling tot de resultaten voor andere domeinen, zijn het juist homoseksuele respondenten die een groter gebrek aan acceptatie ervaren, hetgeen verklaard kan worden door het machismo en de heteronormatieve cultuur in mannensport. Minder dan 40% van de respondenten denkt dat transgender en interseks sporters zichzelf kunnen zijn. Transgender en non-binaire sporters ervaren beduidend meer problemen, in het bijzonder met betrekking tot douchen en gedrag van toeschouwers of tegenstanders.

Er is een behoefte aan meer genderneutrale, individuele faciliteiten (kleedhokjes, douches) en een proactieve houding van de sportorganisaties. Van sportorganisaties wordt verwacht dat ze niet reactief afwachten tot een incident gemeld wordt, maar zelf een veilig klimaat creëren zodat LHBTIQ+’ers überhaupt komen sporten, zich niet onzichtbaar maken, en misstanden durven te melden.

RELIGIE: BESPREEKBAARHEID ALS STARTPUNT VOOR ACCEPTATIE?

Van alle onderzochte settings (familie, werk, school, sport), is de ervaren acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen het laagst. Bij veel respondenten heeft de relatie tussen religie en hun seksuele voorkeur of genderidentiteit dan ook een rol gespeeld in het wisselen van geloof of het geloof achter zich laten. In de bredere LHBTIQA+ gemeenschap is het gevoel van acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen de afgelopen jaren afgenomen. Dit betekent niet per se dat deze ook werkelijk is verminderd: media-aandacht voor conflictueuze situaties voeden beeldvorming en de emancipatie van bijvoorbeeld LHBTIQA+ gelovigen (inclusief jongeren) kan hebben geleid tot meer tegenreacties, terwijl onder gelovigen in de breedte de acceptatie toegenomen zou kunnen zijn.

Ook is er een substantiële groep die hun (in Gelderland en Overijssel voornamelijk christelijke) geloof combineert met hun niet-heteroseksuele voorkeur of niet-cisgenderidentiteit.³ Onder hen hebben er meer vooruitgang ervaren de afgelopen twee jaar dan achteruitgang; een patroon dat sterker is voor bespreekbaarheid dan acceptatie. De ervaren acceptatie is (iets) hoger van de geloofsgemeenschap dan van de religieuze leiders. Slechts rond een derde ervaart ondersteuning of positieve aandacht van leiders.

Respondenten die zich identificeren als christelijk lijken vooral behoefte te hebben aan duidelijkheid (Wat kan en mag in hun gemeenschap?) zonder dat ze daar zelf continu naar moeten vragen. Daarnaast benadrukken met name christelijke jongeren dat er ook op christelijke scholen een veilige plek voor hen moet zijn, en dat voorlichting over LHBTIQA+ hier nodig is.

EXPLICIET EN CONCRETER BELEID GEZOCHT

Hierboven zijn al verschillende beleidssuggesties voorbij gekomen. Als we respondenten van dit onderzoek ernaar vragen, dan voeren Gelderse en Overijsselse gemeenten momenteel vooral beleid dat op voorlichtingsactiviteiten en zichtbaarheid is gericht. Zichtbaarheid, bijvoorbeeld door regenboogvlaggen, en voorlichting speelt een belangrijke rol in emancipatie, maar dat beleid blijft algemeen en is meer een advies dan dat de overheid echt sturend optreedt. Onze respondenten willen zeker meer zichtbaarheidsbeleid, juist in de niet-stedelijke gebieden.

Tegelijkertijd wordt onderstreept dat zichtbaarheid niet genoeg is. Er wordt gevraagd om concreet beleid in de publieke ruimte, zoals genderneutrale toiletten. Vooral wordt er gevraagd om toegepast beleid zoals optreden op scholen, zorginstellingen en sportverenigingen. Respondenten willen dat beleid proactief in plaats van reactief wordt ingezet. Van de overheid en andere instellingen (zoals we ook op de thema's sport en religie zien) wordt verwacht dat zij initiatief nemen om normen van veiligheid en acceptatie te uiten en daar in de eigen organisatie heel concreet gevolg aan geven. Dit betekent ook het bewust worden en waar mogelijk doorbreken van heteronormatieve patronen, die doorwerken in alle facetten van de samenleving. Alle aanbevelingen worden aan het eind van dit onderzoek gebundeld in hoofdstuk 9.

³ In dit deelgebied gaan we alleen in detail in op het christendom, omdat er voor andere stromingen onvoldoende respondenten waren.

UITLEG AFKORTING LHBTIQA+ EN GEBRUIKTE BEGRIPPEN

De afkorting LHBTIQA+ wordt gebruikt voor mensen die zich niet identificeren als cisgender en een andere seksuele voorkeur hebben dan heteroseksueel.

Seksuele voorkeur gaat over tot wie iemand zich, in termen van gender, (seksueel) aangetrokken voelt.

We onderscheiden in dit onderzoek de volgende seksuele voorkeuren:

- **Heteroseksueel:** iemand valt op het andere geslacht (man op vrouw, vrouw op man)
- **Homoseksueel/lesbisch:** iemand valt op hetzelfde geslacht (man op man, vrouw op vrouw)
- **Biseksueel:** iemand valt op beide geslachten (zowel man als vrouw). Sommige biseksuelen sluiten ook andere genderidentiteiten niet uit.
- **Panseksueel:** iemand valt op alle geslachten, ook op andere genderidentiteiten, zoals non-binair. Vaak zegt men ook wel: 'ik val op mensen'.
- **Aseksueel:** iemand voelt zich niet seksueel aangetrokken tot een andere persoon. Er zijn verschillende gradaties mogelijk. Daarnaast kennen we demiseksueel: iemand voelt zich pas (seksueel) aangetrokken tot een ander als er sprake is van een diepe, emotionele band.

Genderidentiteit gaat over of iemand zich identificeert als man, vrouw, allebei, geen van beide, iets er tussenin of iets buiten dit spectrum. Als iemand zich bijvoorbeeld man voelt, maar bij de geboorte als vrouw is bestempeld vanwege diens fysieke kenmerken, is deze persoon waarschijnlijk transgender.

- **Cisgender** is de term voor wanneer iemand zich fijn voelt bij het geslacht dat ze gekregen hebben bij de geboorte.
- **Transgender:** iemand die zich niet prettig identificeert bij het geslacht van geboorte, maar bij het andere geslacht in het binaire systeem. Of mensen hun lichaam (deels) aanpassen (willen) aan de eigen identiteit is voor deze classificering irrelevant.
- **Non-binair:** iemand die zich niet prettig voelt bij de binaire gendercategorieën (man/vrouw). Andere termen hiervoor zijn genderqueer of genderfluïde.

In de afkorting **LHBTIQA+** staat de I voor **intersekse** conditie. Dit verwijst naar de ervaring van mensen die geboren zijn met een lichaam dat niet past binnen de normatieve definities van man en vrouw: het zijn mensen die geslachtskenmerken van beide geslachten hebben. Intersekse is dus geen seksuele voorkeur of genderidentiteit.

De Q staat voor **queer**. Dit is een meer algemeen woord dat staat voor een open, brede genderidentiteit en/of seksuele identiteit. Mensen noemen zichzelf vaak queer als ze zichzelf niet willen labelen met een vaststaande gender en/of seksuele identiteit. Sommige mensen gebruiken queer als paraplueterm voor alles wat niet heteroseksueel en/of cisgender is, dat is niet hoe we de term in dit rapport gebruiken.

De + staat voor alle seksuele voorkeuren en genderidentiteiten, naast heteroseksueel en cisgender, die niet direct in de afkorting benoemd worden. Zoals panseksueel, genderqueer en non-binair.

Hoofdstuk 1

OPDRACHT EN OPZET

In dit onderzoek brengen we de acceptatie van LHBTIQA+ personen in Gelderland en Overijssel in beeld. In de inleiding schetsen we de achtergronden waartegen dit onderzoek is uitgevoerd, definiëren we onze methodes en maken we inzichtelijk hoe de indeling van respondenten tot stand is gekomen.

1.1 ONDERZOEKSOPZET

Achtergrond en doelstelling

Dit onderzoek is een direct vervolg op het op het Samenlevingsonderzoek Oost-Nederland uit 2019. Er is onderzocht wat de stand van zaken is in 2021, en wat de ontwikkelingen zijn over de afgelopen twee jaar in Gelderland en Overijssel als het gaat om de ervaren acceptatie en het welzijn van LHBTIQA+'ers. Het vorige rapport maakte een vergelijking tussen niet-LHBTIQA+ inwoners en LHBTIQA+ inwoners, en focuste op mentaliteit en gedrag ten aanzien van LHBTIQA+ inwoners. In dit onderzoek zullen we juist verder inzoomen op de ervaringen en positie van alleen de LHBTIQA+ inwoners van de provincies. Het voorliggend rapport herhaalt kern delen uit het onderzoek uit 2019 en diept aandachtspunten uit die in het onderzoek in 2019 naar voren kwamen. Ook gaan we expliciet in op de ontwikkelingen sinds 2019. Vizier heeft in opdracht van de provincies Gelderland en Overijssel en in samenwerking met een onderzoeksteam van de Radboud Universiteit het onderzoek vormgegeven en uitgevoerd.

Vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is het beantwoorden van onderstaande volgende vraag.

“Hoe wordt de huidige acceptatie van LHBTIQA+ inwoners in Gelderland en Overijssel door henzelf ervaren en hoe heeft zich dit in de afgelopen twee jaar ontwikkeld?”

Daar waar mogelijk en afhankelijk van de relevantie voor de thematiek zullen de uitkomsten worden uitgesplitst naar geografische eenheid en naar doelgroep.

Geografische verschillen

Geografisch wordt in de verschillende hoofdstukken, net als in 2019, een uitsplitsing gemaakt naar provincie Gelderland en Overijssel. De patronen in de provincies zijn zeer vergelijkbaar. Vervolgens zullen we in Hoofdstuk 8 een verdere uitdieping presenteren op basis van de COROP-indeling⁴ en de stedelijkheid van de leefomgeving van de respondenten. Vooral de directe leefomgeving van de respondenten (stad/dorp/buitengebied) blijkt van invloed te zijn op de acceptatie en veiligheidsbeleving. In Tabel 1.1 is beschreven welke gemeenten onder welke COROP-regio vallen.

Tabel 1.1 Overzicht van gemeenten per COROP-gebied in Gelderland en Overijssel

COROP-gebied	Gemeenten
Noord-Overijssel	Dalfsen, Hardenberg, Kampen, Ommen, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle
Zuidwest-Overijssel	Deventer, Olst-Wijhe, Raalte
Twente	Almelo, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden
Veluwe	Apeldoorn, Barneveld, Ede, Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Hatterum, Heerde, Nijkerk, Nunspeet, Oldebroek, Putten, Scherpenzeel, Voorst, Wageningen
Achterhoek	Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Brummen, Doetinchem, Lochem, Montferland, Oost Gelre, Oude IJsselstreek, Winterswijk, Zutphen
Arnhem/Nijmegen	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen, Zevenaar
Zuidwest-Gelderland	Buren, Culemborg, Maasdriel, Neder-Betuwe, Tiel, West Betuwe, West Maas en Waal, Zaltbommel

⁴ Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma

Een onderscheid in stedelijkheid wordt gehanteerd op basis van antwoorden vanuit de vragenlijst. Respondenten konden aangeven hoe ze woonden: in het centrum van een stad, in de buitenwijk van een stad, in een dorp, of in het buitengebied. Deze indeling heeft de voorkeur boven een stedelijkheidsmaat van de gemeente, omdat de laatste verschillende gebiedstypen binnen een gemeente middelt, terwijl uit eerder onderzoek juist bekend is dat de directe woonomgeving van belang is.⁵

Doelgroepen

Onderdeel van de vraagstelling was om, waar mogelijk, specifiek te kijken naar het welzijn van subgroepen binnen de LHBTIQA+ community. Door de unieke werving en gedetailleerde vragenlijst (zie Sectie 1.2: Onderzoeksverantwoording) kunnen we in dit onderzoek meer ingaan op (verschillende groepen) inwoners die zich niet cisdgender identificeren en voor sommige vragen ook naar de ervaringen van biseksuele, panseksuele of aseksuele inwoners.

De groepen en labels zijn tot op zekere hoogte in continue flux: de betekenis van termen verandert en verschillende mensen bedoelen verschillen zaken met dezelfde term. Zonder de intentie te hebben hieronder de bijbehorende discussies te slechten, geven we aan hoe we de groepen hebben ingedeeld. Dit is gedaan op basis van kennis van de gemeenschappen en de mogelijkheden in de data. Zo zijn sommige groepen samengevoegd onder één label terwijl ze wel degelijk verschillende identiteiten betreffen. Dit is gedaan omdat zij tegelijkertijd in hun sociale ervaringen en positie vergelijkbare patronen laten zien. Door, veelal in aantal kleine groepen in onze data, samen te voegen kunnen we juist ook aandacht aan hun welzijn schenken. Zouden we dit niet doen, dan konden we niets rapporteren, of zouden deze groepen opgaan in het grote gemiddelde wat geen recht doet aan hun specifieke welzijnsituatie.

Genderidentiteit

Genderidentiteit is gecategoriseerd op basis van twee vragen:

1. Welk geslacht is u bij uw geboorte toegewezen? (Intersekse; Man; Vrouw; Overig, namelijk)
2. Hoe omschrijft u momenteel uw genderidentiteit (wat u bent in uw gevoelens en/of gedachten)? (Vrouw; vooral vrouw; zowel vrouw als man; vooral man; man; niet vrouw en niet man; overig, namelijk)

Open antwoorden op deze vragen zijn voor zover mogelijk gehercodeerd naar categorieën cisman, cisvrouw, transvrouw, transman, genderqueer, genderfluïde, non-binair en weet niet.⁶

De huidige genderidentiteit was leidend bij de indeling. Vervolgens is voor de mensen die zich bij het invullen van de vragenlijst eenduidig als man of vrouw identificeerden, gekeken of dit afweek van het geslacht toegewezen bij geboorte om mensen als cis- of transpersoon te categoriseren. Op basis van de kenmerken en omvang van de groepen is vervolgens gekomen tot de volgende indeling en labels.

⁵ De data laten toe om ook op stedelijkheidsniveau per gemeente uit te splitsen. We zien dan inderdaad minder betekenisvolle verschillen, wat de voor dit rapport gemaakte keuze valideert. In 2019 is er wél gerapporteerd op basis van stedelijkheidsniveau per gemeente.

⁶ Van de 17 open antwoorden op vraag 1 en 34 open antwoorden op vraag 2 zijn er 19 gehercodeerd. De niet gehercodeerde antwoorden waren simpelweg niet in te delen in zinvolle categorieën met betrekking tot genderidentiteit. Denk daarbij aan antwoorden als 'hond' en 'goddelijk'.

Cisgender	Identificeert zich vooral of volledig als het geslacht toegewezen bij geboorte
Transgender	Identificeert zich vooral of volledig als man respectievelijk vrouw, terwijl het bij geboorte toegewezen geslacht vrouw respectievelijk man was of intersekse
Non-binair	identificeert als noch man noch vrouw; zowel man als vrouw; genderqueer; genderfluïde; androgyn; of non-binair

Bij uitsplitsing naar genderidentiteit zijn niet meegenomen respondenten die 'weet niet' hebben aangegeven of geen antwoord hebben gegeven (bijvoorbeeld bij overig)⁷

Seksuele voorkeur

Seksuele voorkeur is gecategoriseerd op basis van één vraag:

1. Hoe zou u uw seksuele oriëntatie omschrijven? (heteroseksueel; homoseksueel; lesbisch; biseksueel; asexueel; panseksueel; weet ik (nog) niet; overig, nl.)

Open antwoorden zijn voor zover mogelijk ingedeeld in de categorieën heteroseksueel, homoseksueel, lesbisch, biseksueel, asexueel, panseksueel (bv. mensen die niet aan labels doen maar 'gewoon op mensen vallen') en weet niet/overig (bv. polyamoreus).⁸ Relatief veel respondenten gaven in de open antwoorden aan queer te zijn; deze groep hebben we samengevoegd met panseksueel omdat beiden in hun seksuele voorkeur het binair geslacht overstijgen. Ook geven relatief veel respondenten in de open antwoorden aan een seksuele voorkeur te hebben én asexueel te zijn; deze respondenten hebben we voor dit onderzoek onder de categorie asexueel gecategoriseerd.⁹ Op basis van de kenmerken en omvang van de groepen is gekomen tot de volgende indeling en labels.

Homoseksueel	zelfidentificerend homoseksueel, ¹⁰ niet expliciet asexueel
Lesbisch	zelfidentificerend lesbisch, ¹¹ niet expliciet asexueel
Biseksueel	zelfidentificerend biseksueel, niet expliciet asexueel
Panseksueel/Queer	zelfidentificerend als als panseksueel of queer of niet aan labels doen; niet expliciet asexueel
Asexueel	expliciet zelfidentificerend als asexueel, inclusief demiseksueel

Bij uitsplitsing naar seksuele gerichtheid zijn niet meegenomen respondenten die 'heteroseksueel' aangegeven¹³ hebben, geen antwoord hebben gegeven (bijvoorbeeld bij overig), of weet niet/overig.

⁷ 'Weet niet' kan duiden op een non-binaire 'questioning'-identiteit, maar deze respondenten definitief als non-binair identificeren is een niet te onderbouwen aanname. Derhalve zijn zij ondergebracht onder 'overigen'. Het betreft hier minder dan vijf respondenten.

⁸ Van de 68 open antwoorden konden er 61 gehercodeerd worden.

⁹ Een respondent gaaf aan aromantisch homoseksueel te zijn; deze persoon is onder de categorie asexueel gecategoriseerd; 'homoseksueel' was ook te rechtvaardigen geweest. Op de uitkomsten heeft dit geen substantiële invloed.

¹⁰ Dit kan respondenten omvatten die zich als homoseksueel identificeren maar zich ook als vrouw identificeren; in onze data twee transvrouwen en twee cisvrouwen. Negen non-binaire respondenten identificeren zich als homoseksueel.

¹¹ Dit kan respondenten omvatten die zich als homoseksueel identificeren maar zich ook als vrouw identificeren; in onze data komt dit nul keer voor. 26 non-binaire respondenten identificeren zich als lesbisch.

1.2 ONDERZOEKSVERANTWOORDING

Werkwijze en respons

Tussen 2 maart 2021 en 5 april 2021 zijn LHBTIQA+-ers, woonachtig in de provincies Gelderland of Overijssel geworven om een online vragenlijst in te vullen over hun ervaren acceptatie en welbevinden. De vragenlijst is gedeeltelijk gebaseerd op de vragenlijst die voor het onderzoek in 2018-2019 werd gebruikt. In het onderzoek van 2018-2019 kwam een aantal aandachtspunten naar voren: sport, religie, en de verschillen naar stedelijkheid van de woonomgeving. Daarom zijn over deze thema's extra vragen opgenomen.

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek is het in kaart brengen van de ontwikkeling sinds het onderzoek in 2019. Een belangrijke maatschappelijke gebeurtenis sinds 2019 is de uitbraak van de coronapandemie en de daaraan gekoppelde beleidsmaatregelen, met hun persoonlijke en maatschappelijke consequenties. Dit heeft invloed gehad op de mate waarin deelnemers bijvoorbeeld naar horecagelegenheden zijn geweest of eenzaamheid hebben ervaren. In dit onderzoek lag de focus echter op de 'normale' situatie. Bij het opstellen van de vragen is hier rekening mee gehouden, bijvoorbeeld door sommige vragen vanwege een te beperkte validiteit niet op te nemen, of door expliciet te vragen naar de situatie voor corona.¹⁴ Daar waar te verwachten is dat corona interfereert met de uitkomsten wordt dat expliciet in de tekst benoemd en besproken.

De conceptvragenlijst is voorgelegd aan betrokken beleidsmedewerkers van de provincies Gelderland en Overijssel voor input. De volledige gebruikte vragenlijst is te vinden in Bijlage 1.

Vragenlijst

De vragenlijst is verspreid in maart 2021 via een open weblink onder LHBTIQA+-ers. Het onderzoeksteam heeft daarbij gebruik gemaakt van meerdere manieren om respondenten te werven. Belangenorganisaties, zoals de lokale afdelingen van het COC, TransgenderNetwerk Nederland, Transvisie, LHBTIQA+- en regenboograden, het Pride Netwerk in Enschede en Nijmegen, zijn benaderd om de link onder hun leden te verspreiden. Daarnaast is de link verspreid onder contactpersonen van de onderzoeksorganisaties (Radboud Universiteit, Vizier en de provincies Gelderland & Overijssel). Hierdoor hebben onder andere ambtenaren met lhbt-zaken en/of diversiteit in hun portefeuille, GGD's, universiteiten, belangenverenigingen, scholen, religieuze instellingen en groepen, en organisaties voor sociaal werk de vragenlijst verder helpen verspreiden.

Voor de GGD's zijn daarnaast folders opgesteld met informatie over de vragenlijst, die verspreid werden onder de bezoekers van de poli seksuele gezondheid van de GGD's in Gelderland en Overijssel. Daarnaast is er ook actief op social media gedeeld en geadverteerd, om het bereik van de enquête verder te vergroten en ook mensen die minder actief zijn binnen de LHBTIQA+ gemeenschap te bereiken. De vragenlijst kon volledig anoniem ingevuld worden en daarnaast werden er 10 waardebonnen van €50,- verloot onder de respondenten om de respons te verhogen.

¹² Zeven respondenten gaven expliciet aan demiseksueel te zijn.

¹³ Dit betreft respondenten die wel onder de LHBTIQA+ paraplu vallen omdat ze zich bijvoorbeeld als transgender identificeren (en bij de resultaten voor genderidentiteit dus zijn meegenomen); cisgender-heteroseksuele respondenten zijn geen onderdeel van dit onderzoek.

¹⁴ Enkele respondenten hebben via de open vragen wel op de LHBTIQA+-specifieke impact gereflecteerd, zoals bijvoorbeeld in de sectie 'landelijke overheid' van Bijlage 4 te lezen is.

Telefonische interviews

Aan het einde van de vragenlijst is gevraagd of de respondenten hun ervaringen nog wilden delen in een telefonisch interview. Hiertoe konden geïnteresseerden hun contactgegevens achterlaten zodat het onderzoeksteam hen kon benaderen voor een gesprek om de informatie uit de vragenlijsten verder uit te diepen. 709 respondenten hebben hun gegevens achter gelaten. In juni 2021 zijn ruim 80 van deze personen benaderd en zijn er uiteindelijk 18 interviews afgenomen.¹⁵ Bij de selectie van geïnterviewden is zo veel mogelijk rekening gehouden met representativiteit, dus de mate waarin de situatie van onze respondenten een afspiegeling vormt van de situatie van alle LHBTIQ+ inwoners in Gelderland en Overijssel. Onderzoekers waren daarbinnen wel afhankelijk van bereidheid van benaderde respondenten om mee te werken. 8 geïnterviewden identificeerden zich als homoseksueel, 4 als lesbisch, 4 als biseksueel, 1 als panseksueel, en 1 als aseksueel. Van de geïnterviewden waren er 12 cisgender, 2 transgender en 4 non-binair/genderqueer. Respondenten waren zowel afkomstig uit Gelderland (12) als Overijssel (6). De jongste geïnterviewde was 19 jaar, de oudste 71, met een gemiddelde leeftijd van 37 jaar.

Semigestructureerde interviews op basis van een basisvragenlijst zijn afgenomen waarin gefocust is op de deelgebieden van dit onderzoek: acceptatie, veiligheid, sport, religie en gemeentebestuur.¹⁶ Tijdens het interview zijn ook vervolgvragen gesteld o.b.v. gegeven antwoorden en is steeds een keuze gemaakt welke deelgebieden wel of niet behandeld werden. De interviews duurden gemiddeld 30-40 minuten. Van deze interviews zijn geanonimiseerde transcripties gemaakt die vervolgens gecodeerd en geanalyseerd zijn. De informatie uit de aanvullende interviews wordt steeds verwerkt in de relevante hoofdstukken.

Respons en representativiteit

De onderzoekspopulatie bestond uitsluitend uit LHBTIQ+’ers, woonachtig in de provincies Gelderland of Overijssel. Doordat seksuele voorkeur en genderidentiteit niet centraal worden geregistreerd, is het onmogelijk als basis van het onderzoek een willekeurige steekproef te trekken (de ‘gouden standaard’) uit de totale populatie LHBTIQ+’ers in Gelderland en Overijssel. Het is uit onderzoek van Kuyper, Fernee, & Keuzenkamp (2016) bekend dat als er voornamelijk via belangengroepen geworven, er een bepaalde vertekening plaatsvindt. Tegen die achtergrond hebben we in dit onderzoek via diverse kanalen geworven, waaronder ook via sociale media en minder activistische of LHBTIQ+ gerichte netwerken.

De resultaten van dit onderzoek gelden allereerst en voornamelijk voor de ondervraagde respondenten. Zoals geldt voor elk onderzoek naar deze doelgroep zijn de cijfers niet exact, maar eerder indicatief voor de situatie van de gehele LHBTIQ+ populatie in beide provincies. Omdat we verschillende deelpopulaties beter konden bereiken door de diverse werving, én omdat we een grote steekproef geworven hebben, kunnen we in dit onderzoek wel subgroepen binnen de LHBTIQ+ gemeenschap vergelijken. Daarnaast is de data gewogen naar leeftijd, geslacht en provincie, zoals hieronder besproken wordt, om uitkomsten beter te kunnen vertalen naar de populatie. Concreet betekent het dat hier een uniek grootschalig onderzoek naar LHBTIQ+ inwoners voorligt, waarbij de algehele patronen met hoge betrouwbaarheid kunnen worden geconstateerd en gegeneraliseerd, maar we (zoals bij al dit type onderzoek) de individuele, specifieke cijfers voorzichtig moeten generaliseren en een nauwkeurigheidsmarge¹⁷ in acht moeten nemen als we ze vertalen naar de hele LHBTIQ+ populatie in Gelderland en Overijssel.

¹⁵ 17 interviews zijn telefonisch afgenomen, 1 interview is live afgenomen op verzoek van de geïnterviewde.

¹⁶ De vragenlijst is te vinden in bijlage 2.

¹⁷ In 2019 werd voor de LHBTIQ+ steekproef een nauwkeurigheidsmarge van 4% gegeven op de hele steekproef en tussen de 5 en 10% voor de regio's en provincies. Omdat we geen exact beeld van de totaalpopulatie hebben geven we in dit rapport geen exacte foutmarge. Zouden we de logica van het rapport uit 2019 volgen dan zou op onze gehele steekproef de foutmarge 1% of minder zijn, voor deelgroepen van 500 respondenten (bv de provincie Overijssel) 4% en groepen van 100 respondenten ongeveer 9%.

Met de vragenlijst zijn 2092 mensen gestart. Vervolgens zijn alle vragenlijsten geselecteerd die in de doelgroep vielen (op basis van seksuele voorkeur of genderidentiteit en woonplaats) en inhoudelijk vragen beantwoord hebben, wat een populatie van 1649 betreft (in vergelijking tot 584 respondenten in 2019). Hiervan hebben 1217 respondenten de volledige vragenlijst ingevuld en 432 een deel van de vragenlijst. In bijlage 3 zijn de responscijfers per provincie en per gemeente te vinden. Om de data optimaal te benutten, rapporten we per uitkomst over alle antwoorden die gegeven zijn, waardoor tussen vragen het aantal respondenten verschilt. In de tabellen en grafieken wordt het aantal gegeven antwoorden telkens opnieuw gespecificeerd door middel van de letter n.

Weging

Om over- en ondervertegenwoordiging van verschillende achtergrondkenmerken van respondenten te compenseren zijn de resultaten gewogen naar geslacht, leeftijd en provincie waar zij woonachtig zijn. Omdat niet alle respondenten de volledige vragenlijst hebben ingevuld, is er gewogen in 3 stappen. Als eerst voor de respondenten met een geldig antwoord op zowel geslacht als leeftijd en provincie. Vervolgens voor de respondenten die geen geldig antwoord hadden op geslacht en tot slot voor de mensen die geen geldig antwoord hadden op leeftijd.

Tabel 1.2: Aantallen respondenten uitgesplitst per provincie en COROP-gebied

	Respons LHBTIQA+
COROP-gebied	
Noord-Overijssel	236
Zuidwest-Overijssel	81
Twente	236
Veluwe	298
Achterhoek	153
Arnhem/Nijmegen	565
Zuidwest-Gelderland	80
Provincie	
Gelderland	1060
Overijssel	589
Totaal	
Oost-Nederland	1649

Tabel 1.3: Aantallen respondenten uitgesplitst naar seksuele voorkeur en genderidentiteit

Seksuele voorkeur	Gelderland	Overijssel
Heteroseksueel (niet cisgender)	8	8
Lesbisch	294	161
Homoseksueel	407	239
Biseksueel	193	121
Panseksueel/ Queer	81	33
Aseksueel	33	11
Weet ik nog niet/ Overig	35	11
Genderidentiteit		
Cisgender	889	510
Transgender	65	34
Non-binair/ Gender fluïde/ genderqueer	83	38

1.3 LEESWIJZER

Dit rapport bestaat uit 7 inhoudelijke hoofdstukken. In ieder hoofdstuk rapporteren we een deelgebied van ons onderzoek, door tabellen en figuren te presenteren met daarbij een duiding van wat we zien. Voorafgaand aan ieder hoofdstuk presenteren we in een samenvatting de belangrijkste cijfers en trends die wij waarnemen.

Bij het bestuderen van tabellen en figuren, is het voor de lezer belangrijk om te beseffen dat het aantal respondenten per vraag verschilt. Niet alleen omdat we ervoor gekozen hebben om ook onvolledig ingevulde vragenlijsten mee te nemen, maar ook omdat sommige vragen niet aan iedereen gesteld zijn. Met name in de secties over acceptatie in sport en religie is dit het geval; hierdoor is het voor niet alle vragen mogelijk de antwoorden uit te splitsen tussen dezelfde subgroepen.

We rapporteren in veel tabellen de cijfers voor provincies Gelderland en Overijssel naast elkaar, en niet gezamenlijk. Hierin volgen we de opzet zoals deze ook in 2019 is gebruikt. Het is niet de bedoeling om deze cijfers diepgaand te vergelijken tussen deze provincies, bovendien zijn de trends grotendeels gelijk en de verschillen klein.

De interviews worden aan het eind van elk hoofdstuk besproken in relatie tot de surveyresultaten. Daarnaast verwerken we losse quotes van respondenten (uit de open vragen) en interviewees door het rapport, waar zij relevant en verhelderend zijn.

Hoofdstuk 2

ACCEPTATIE

HET BEELD: ACCEPTATIE

Voor vele LHBTIQa+’ers scoort de ervaren acceptatie voldoende, maar bijna nergens wordt die als volledig gezien. Er zijn nog altijd aanzienlijke aantallen die zich niet geaccepteerd voelen door hun familie of in de woonomgeving. De acceptatie ligt lager voor niet-zelfgekozen omgevingen, en ook als de persoon behoort tot een meer ‘normafwijkende of atypische’ groep. In deze groepen ligt ook de zelfacceptatie lager.

- Over de breedte zien we dat de zelfacceptatie onder respondenten hoog is en dat ook de gemiddelde ervaren acceptatie in verschillende sociale relaties en settings ‘voldoende’ is (hoger dan 6 op 10). Tegelijkertijd is er zeker nog ruime winst te behalen en scoren sommige doelgroepen, met name non-binair en asexueel, structureel lager.
- De acceptatie toont sterke variatie tussen settings en sociale relaties. Vrienden zijn de belangrijkste groep waarvan acceptatie ervaren wordt en voor geloofsgemeenschappen is de ervaren acceptatie het laagst.
- Tussen de 8 en 12% van de respondenten uit Gelderland en Overijssel ervaart onvoldoende acceptatie van de eigen ouders en broers of zussen: zij geven een 5 of lager. Het directe gezin kiest iemand niet zelf en is een belangrijke bron van veiligheid. LHBTIQa+’ers die door directe familie niet geaccepteerd worden, vormen een potentieel zeer kwetsbare groep.
- Tussen de 13 en 17% van de respondenten voelt zich niet geaccepteerd in de eigen Gelderse of Overijsselse buurt, wijk, dorp of stad.
- Er is een zeer duidelijk patroon welke groepen gemiddeld het meeste acceptatie ervaren (in bijna alle omgevingen ook) en welke groepen minder: homoseksuele, lesbische en cisgender respondenten ervaren het meest acceptatie. Asexuele en non-binaire respondenten ervaren het minst acceptatie. Hier tussenin vinden we biseksuele, panseksuele/queer en transgender respondenten. Dit patroon overlapt sterk met de maatschappelijke normen en de acceptatie van verschillende vormen van genderidentiteit en seksuele voorkeur onder de algehele Nederlandse bevolking.¹⁸ Simpel uitgedrukt: ‘hoe meer standaard en hoe minder zichtbaar ‘afwijkend’ een groep is, hoe meer ze geaccepteerd worden’.
- Acceptatie door de buitenwereld en zelfacceptatie tonen een zeer vergelijkbaar patroon. Niet onwaarschijnlijk is dat meer geaccepteerd worden door iemands omgeving ook leidt tot meer zelfacceptatie.

2.1 OPENHEID

Hoe open zijn respondenten over hun seksuele oriëntatie en/of hun genderidentiteit in Gelderland en Overijssel? ‘1’ betekent volledig gesloten, ‘10’ staat voor volledig open. In beide provincies is dat net geen 8. Hierbij moet wel vermeld dat mensen die meer gesloten zijn over hun seksuele oriëntatie en/of genderidentiteit minder snel mee zullen doen met dit onderzoek, ook al is het volledig anoniem en digitaal. Het percentage mensen dat hun openheid een ‘onvoldoende’ geeft kan daarom alsnog als substantieel gezien worden: 1 op 8 respondenten in Gelderland en 1 op 7 in Overijssel.

¹⁸ Zie SCP monitor of recente NKO data.

Tabel 2.1. Openheid over seksuele voorkeur of genderidentiteit

Gemiddelde rapportcijfer openheid over seksuele oriëntatie of genderidentiteit.			
	N	Gemiddelde Cijfer	% <6 (onvoldoende)
Totaal	1649	7,91	12,8
Gelderland	1060	7,97	12,0
Overijssel	589	7,80	14,4

2.2 ZELFACCEPTATIE, TEVREDENHEID & GELUK

Om te zien hoe LHBTIQA+’ers in hun vel zitten, hebben we twee algemene vragen en een specifieke LHBTIQA+ vraag gesteld. We vroegen naar algemene tevredenheid en geluksgevoel, en daarnaast naar zelfacceptatie (In welke mate accepteert u uw eigen seksuele voorkeur en/of genderidentiteit?). Respondenten konden dit aangeven op een schaal van 1 tot 10. De exacte cijfers staan in Tabel 2.2. De Figuur 2.3 telt de drie maten op en geeft voor elke groep aan hoeveel van de totale score bereikt is (blauw) en hoeveel verbeteringsruimte er nog is (paars). Dit noemen we een barometer.

We zien wederom geen grote verschillen tussen de provincies, maar wel tussen de doelgroepen. Alle groepen rapporteren hoge zelfacceptatie – mensen met lagere zelfacceptatie zullen minder snel meedoen met het onderzoek – maar deze is wel beduidend lager onder panseksuele, transgender, biseksuele, asexuele en non-binaire respondenten. Voor algehele tevredenheid en geluk zien we dat in het bijzonder asexuele, non-binaire, en transgender respondenten minder hoge cijfers rapporteren. In termen van geluksbarometers is bijvoorbeeld 24% ongevuld voor lesbische respondenten (zij geven het hoogste cijfer) en 42% voor non-binaire respondenten (zij geven het laagste cijfer).

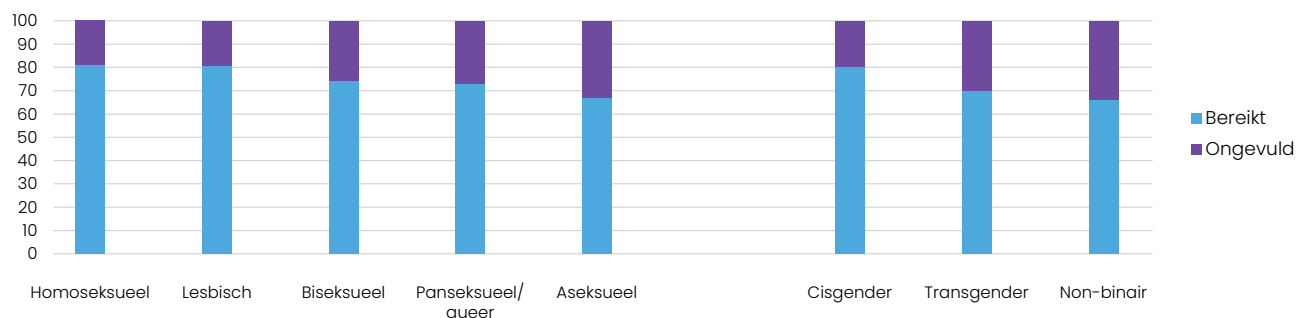
Met bovengenoemde cijfers zitten o.a. de non-binaire, asexuele en transgender en queer respondenten ook onder het gemiddelde in vergelijkbare onderzoeken, bijvoorbeeld in de provincie Gelderland.¹⁹ Een voor de hand liggende duiding van deze verschillen is te vinden in het meer te maken hebben met uitsluiting door maatschappelijke normen, discriminatie en onheuse bejegeningen. Aanvullende analyses ondersteunen dit: vergelijken we respondenten die wel en geen discriminatie jegens hen rapporteren (zie Hoofdstuk 3), dan zijn degenen die geen discriminatie ervaren hebben gemiddeld genomen 0.7 gelukkiger. Voor pesten, schelden en roddelen is dit respectievelijk een verschil van 0.9, 0.4 en 0.7.

¹⁹ In de Monitor Welbevinden Gelderland 2021 wordt met een iets anders geformuleerde vraag een gemiddelde van 7,5 over de Gelderse bevolking gemeten. https://www.gelderland.nl/bestanden/Gelderland/COVID-19/DOC_Rapportage_Monitor_welbevin-den_Gelderlanders_2021_deel_I_Iedereen_doet_mee.pdf

Tabel 2.2: Mate van zelfacceptatie, tevredenheid en geluk

		Zelfacceptatie		Tevredenheid		Geluk
	N	Gemiddelde Cijfer	N	Gemiddelde Cijfer	N	Gemiddelde Cijfer
Totaal	1221	9,12	1222	7,61	1223	7,55
Gelderland	785	9,09	784	7,69	786	7,52
Overijssel	436	9,15	437	7,47	437	7,60
Homoseksueel	494	9,26	494	7,87	495	7,77
Lesbisch	376	9,29	376	7,68	375	7,85
Biseksueel	214	8,71	214	7,33	214	7,07
Aseksueel	27	8,43	27	6,49	27	6,18
Panseksueel/queer	73	8,85	73	7,08	73	6,81
Cisgender	1057	9,21	1059	7,77	1058	7,73
Transgender	69	8,73	69	6,67	70	6,51
Nonbinair/genderfluide/ genderqueer	72	8,26	72	6,41	73	6,19

Figuur 2.3: Barometer voor zelfacceptatie, tevredenheid en geluk

2.3 ERVAREN ACCEPTATIE

Welk cijfer – van 1 ‘geen acceptatie’ tot 10 ‘veel acceptatie’ – geven respondenten voor de acceptatie in hun omgeving? Dit is uitgevraagd voor verschillende sociale relaties en daarnaast voor bepaalde settings, zoals uitgaan en buurt/wijk. In Tabel 2.4 worden de resultaten per provincie weergegeven: per categorie het aantal respondenten, het gemiddelde cijfer en het percentage dat een onvoldoende geeft (lager dan een 6).

Voor alle sociale relaties is de gemiddelde acceptatie 8 of hoger. In het bijzonder van vrienden en broers en zussen wordt het meeste acceptatie ervaren. Dit geldt echter niet voor iedereen: 1 op 9 tot 1 op 13 van de respondenten uit Gelderland en Overijssel ervaart een lage acceptatie (5 of lager of 10) van de eigen ouders en broers of zussen. Omdat je je gezin niet kunt kiezen, vormen deze LHBTIQA+’ers een potentieel zeer kwetsbare groep.

De acceptatie in verschillende settings ligt gemiddeld lager, maar scoort voldoende. Daarbij zien we wel dat de publieke ruimte (bij het uitgaan, in de buurt en in de stad/dorp) de ervaren acceptatie wat lager ligt. Dit betekent dat juist in deze deels niet te ontwijken settings relatief grotere groepen zich niet geaccepteerd voelen. Dit geldt bijvoorbeeld voor 1 op 6 tot 1 op 7 respondenten in Gelderland en Overijssel wat betreft hun buurt, wijk, stad of dorp. Enkel vanuit geloofsgemeenschappen wordt nog minder acceptatie ervaren. Hier kiest 39% (Overijssel) en 48% (Gelderland) van de respondenten voor een ‘onvoldoende’. In Hoofdstuk 5 schetsen we een meer gedetailleerd beeld van de relatie van LHBTIQA+ welzijn en religie, en nuanceren we ook deze onvoldoende.

Tabel 2.4: Ervaren acceptatie in sociale relaties en settings, uitgesplitst per provincie

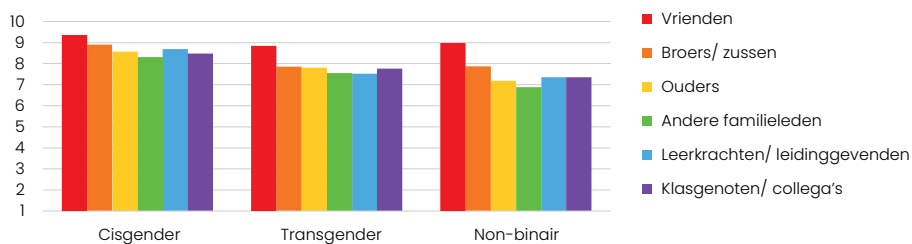
Gemiddelde rapportcijfers van ervaren acceptatie door LHBTIQA+-ers, uitgesplitst per provincie						
	Gelderland			Overijssel		
	N	Cijfer	%<6	N	Cijfer	%<6
Ouders	904	8,39	11,7	516	8,44	11,0
Broers/ zussen	917	8,80	7,6	528	8,72	10,4
Andere familieleden	923	8,08	11,0	514	8,26	9,7
Vrienden	1008	9,28	2,2	565	9,32	1,9
Leerkrachten/ leidinggevendenden	798	8,53	7,3	458	8,44	7,2
Klasgenoten/ collega's	845	8,37	8,1	486	8,26	8,0
Tijdens het uitgaan	756	7,29	17,2	440	7,44	15,3
Op de sportvereniging	537	7,79	15,0	296	8,06	11,2
In de geloofsgemeenschap	261	5,64	47,9	152	5,79	38,8
In de buurt/ wijk	877	7,68	13,7	492	7,65	13,8
In de stad/ het dorp	911	7,36	15,6	520	7,40	16,6

Als we de ervaren acceptatie uitsplitsen naar genderidentiteit (figuur 2.5 en 2.6) en seksuele voorkeur (figuur 2.7 en 2.8) ontstaat er een vrij eenduidig beeld. De acceptatie onder vrienden is vergelijkbaar voor alle groepen, met de kanttekening dat aseksuelen het minst, maar nog altijd veel, acceptatie van vrienden ervaren. Vrienden kies je zelf en niet verrassend wordt van hen dan ook het meeste en (zeer) hoge acceptatie ervaren. Bovendien kun je niet-accepterende vrienden na een coming-out ook vermijden of de vriendschap opzeggen. Vrienden kunnen daarmee een bufferend netwerk vormen.

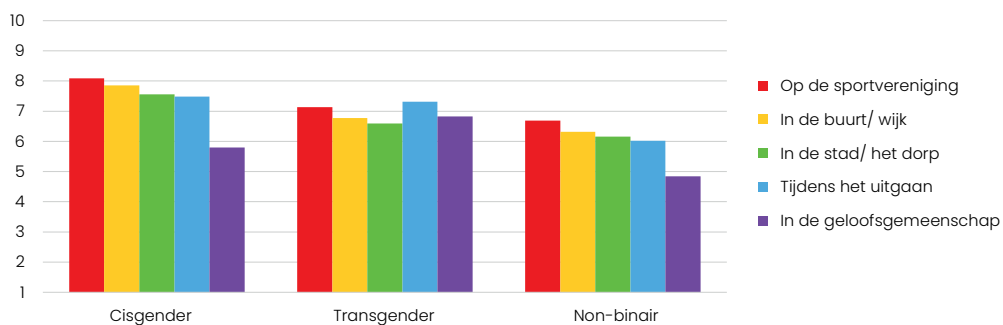
Cisgender respondenten ervaren meer acceptatie dan transgender respondenten in alle andere settings en van alle andere sociale relaties. Non-binaire respondenten ervaren gemiddeld nog minder acceptatie dan transgender respondenten. Zo ervaren non-binaire respondenten ruim bijna anderhalf punt minder acceptatie van familieleden dan cisgender (niet-heteroseksuele) respondenten op een schaal van 1 tot 10. Ze geven een 6,9 in plaats van een 8,3: dat is zo'n 20% lager. De ervaren acceptatie van non-binaire respondenten kan ook als volgt beschreven worden: kijkend naar de verschillende settings is voor non-binaire respondenten nog 37 tot 58% van de acceptatiebarometer niet gevuld. Hier ligt dus veel ruimte voor verbetering.

Tussen homoseksuele en lesbische respondenten zien we geen grote verschillen. Onder de andere drie vormen van seksuele voorkeur is de ervaren acceptatie lager en afnemend in een tamelijk consistente volgorde: biseksuelen, panseksuelen/queer, en aseksuelen. Ter illustratie, in de buurt of wijk ervaren panseksuele en queer respondenten 14% minder acceptatie dan lesbische respondenten. En gemiddeld ervaren biseksuelen respondenten 10% minder acceptatie van hun ouders dan homoseksuele respondenten. Kijken we weer naar hoe ver de acceptatiebarometers ongevuld zijn, dan is er op veel plekken met name bij de kleinere seksuele voorkeuren nog ruimte voor verbetering. Bijvoorbeeld als het gaat om acceptatie door leerkrachten/ leidinggevendenden is er 12% ruimte voor verbetering bij homoseksuele respondenten, 22% bij biseksuele respondenten, en 30% bij panseksuele/queer respondenten.

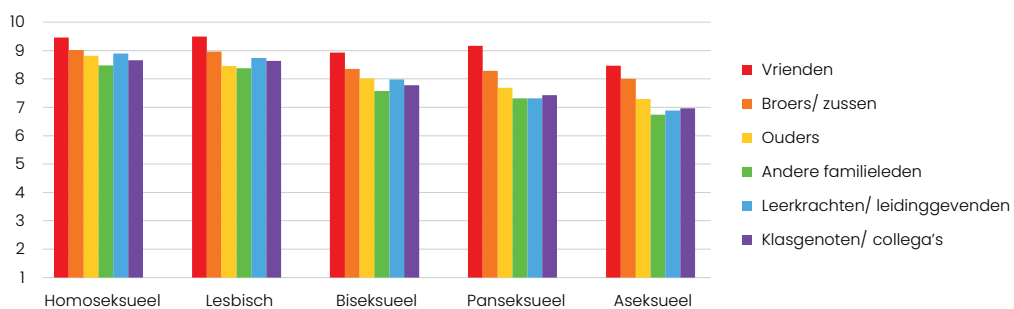
Figuur 2.5: ervaren acceptatie in sociale relaties, uitgesplitst naar genderidentiteit

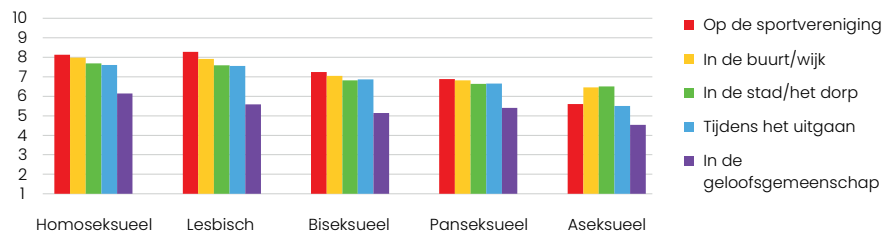
Figuur 2.6: ervaren acceptatie in settings, uitgesplitst naar genderidentiteit

Figuur 2.7: ervaren acceptatie in sociale relaties, uitgesplitst naar seksuele voorkeur

Figuur 2.8: ervaren acceptatie in settings, uitgesplitst naar seksuele voorkeur

2.4 ACCEPTATIE: MECHANISMEN EN ERVARINGEN

Op basis van diepte-interviews kunnen we enkele suggesties doen die de geconstateerde verschillen in ervaren acceptatie duiden. Centraal hierin staan de mate waarin mensen van de norm afwijken en als zodanig zichtbaar zijn en de bekendheid bij het grotere publiek van een specifieke voorkeur of identiteit.

2.4.1 LHB VS TRANS/QUEER ACCEPTATIE

Zo suggereren de interviews dat zichtbaarheid een belangrijke rol speelt in acceptatie en daarmee valt te begrijpen waarom de meer 'normafwijkende groepen' minder acceptatie ervaren. Interviewees die zich identificeren als homoseksuel, lesbisch of biseksueel, stellen dat zij voor het merendeel 'niet zichtbaar homo' zijn. Het idee van 'straight-passing', oftewel heteroseksueel lijken aan de buitenkant, wordt veel genoemd. Factoren hiervoor zijn uiterlijk, kleding, postuur en gedrag. 'Oh maar jij bent niet zo'n echte homo' wordt vaak goedbedoelend, maar veelzeggend, tegen hen gezegd.

Transgender en non-binaire interviewees vertellen dat zij zich vaak bewust strategisch aanpassen aan de hetero/cisgender-norm zodat ze geaccepteerd worden (om 'wie ze niet zijn'). Zo vertelde een non-binaire geïnterviewde (hij/hem) bijvoorbeeld dat hij er niet voor zou kiezen om nagellak of make-up te dragen in het openbaar, omdat hij niet de aandacht op zichzelf wil vestigen.

Een tweede verklaring die interviewees opwerpen is dat de bekendheid van homoseksuel en lesbisch veel groter is dan van bijvoorbeeld panseksueel, transgender of non-binair/genderqueer. Een homo-man (71) vertelt dat hij de homo-emancipatie vanaf het begin heeft meegemaakt, en dat hij in zijn jonge jaren veel meer te maken kreeg met onbegrip en dwingende maatschappelijke normen dan nu. Drie geïnterviewden van rond de 40 zijn eerder als homo of lesbienne uit de kast gekomen, maar merkten in de loop van de tijd dat hun genderidentiteit niet cisgender is. Ze maakten daarmee in de afgelopen jaren een tweede coming-out. Zij laten zien dat de maatschappij als geheel nu in een fase van emancipatie zit waarin transgenderisme en queerness breder bekend wordt. Ook jongere respondenten benadrukken dat er al wel veel meer bekendheid is voor bijvoorbeeld transgender-zijn in de media, op TV en bijvoorbeeld ook in Netflix series. Dit heeft volgens hen een positieve invloed op hun acceptatie, maar deze is simpelweg nog wel minder ver.

Non-binaire biseksueel (42): Ik moet het gesprek met mijn ouders nog voeren. Ik ben daar wel bang voor, maar ik weet ook dat mijn ouders het programma de Roze Revolutie hebben gekeken. Daar is ook een aflevering aandacht besteed aan andere genderidentiteiten. Transgender personen, non-binair... Dus ik hoop dat dat een beetje voorwerk heeft gedaan. Dat ze er wat meer voor openstaan als ik het ga vertellen.

2.4.2 ASEKSUALITEIT

In de systematische vergelijking van respondenten zagen we dat asexuelen de minste acceptatie ervaren. De aanvullende interviews suggereren dat niet alleen de onbekendheid van deze vorm van seksuele voorkeur een rol speelt. Zo benadrukt een geïnterviewde asexuele vrouw (31) ook juist de rol van normen, in dit geval het gegeven dat de maatschappij om liefde en relaties draait. Als asexueel heeft zij hiervoor weinig interesse en dat maakt dat zij moeilijk mee kan praten in gesprekken met collega's, familie en vrienden. Toen zij nog niet wist dat ze asexueel was, werd haar bovendien vaak gezegd dat ze conservatief was, omdat ze niet meedeelde aan one-night-stands en korte relaties.

Aseksuele aromantische vrouw (31): "Als je zegt dat je homo bent, dan kom je wel soms eikels tegen die dat niet accepteren, omdat ze vinden dat iedereen hetero moet zijn. Maar je voldoet wel aan de norm dat je op een gegeven moment een partner vindt, en dat mensen de aanname doen dat je op een gegeven moment met die partner ook seks hebt. En dan kun je wel met elkaar praten over dezelfde gevoelens die je hebt, die je als aseksueel níet hebt. En daardoor is het moeilijker om gewoon met een vriendengroep of een vriendinnengroep mee te praten."

2.4.3 SOCIALE SETTINGS

Tenslotte, bij de diverse sociale relaties viel al op dat toch een substantieel aantal respondenten aangaf weinig acceptatie van ouders of andere familie te ervaren. In de interviews hoorden we dit ook terug, of zeiden geïnterviewden dat deze acceptatie tijd nodig heeft gehad om te groeien. De geïnterviewden die expliciet aangeven deze problemen totaal niet te ervaren, waren meestal homoseksueel of lesbisch. Interviewees met een niet 'standaard' genderidentiteit of minder bekende seksuele voorkeur gaven ook aan (nog) niet open over hun genderidentiteit of seksuele voorkeur te zijn. Het lijkt dat het accepteren van met name een andere genderidentiteit voor ouders en familieleden een lastig proces is, waarbij in sommige gevallen religieuze motieven, maar ook verwachtingspatronen een rol spelen.

Hoofdstuk 3

(ON)VEILIGHEID

HET BEELD: (ON)VEILIGHEID

Dit hoofdstuk schetst bovenal dat onder alle LHBTIQA+ inwoners, onveiligheid en ongewenst gedrag een probleem is waar veel zaken onder vallen, inclusief extreme vormen zoals mishandeling. Het eigen huis, de LHBTIQA+ beweging en sociale media zijn relatief veilige havens, maar niet voor iedereen.

De meldingsbereidheid ligt laag en de meer atypische, zichtbare en normafwijkende groepen ervaren meer onveiligheid.

- *Onveiligheid in de eigen gemeente wordt het meest ervaren in de publieke ruimte (op straat, in de horeca, in het OV, en in het winkelcentrum), maar ook op school of werk ervaart nog ongeveer 1 op de 6 respondenten soms tot vaak onveiligheid. Grote groepen lopen hiermee het risico op isolatie en beperkte bewegingsvrijheid.*
- *De ervaren onveiligheid is beduidend hoger onder non-binaire, transgender en panseksuele/queer respondenten dan onder homoseksuele, lesbische, biseksuele en cisgender respondenten. Zo voelen non-binaire en panseksuele/queer respondenten zich op werk of school zo'n 3,5 maal vaker onveilig dan homoseksuele respondenten. In de openbare ruimten voelen ook lesbische respondenten zich onveiliger dan homoseksuele respondenten.*
- *Onveiligheid is terug te voor op een breed palet aan ervaringen. Grote groepen van de LHBTIQA+ respondenten noemen discriminatie (4 op 9), schelden (5 op 10) en geweld (ruim 1 op 3) waardoor men zich onveiliger voelt. Daarbij geven respectievelijk 9, 8 en 1% procent van de respondenten aan in de afgelopen 2 jaar zelf regelmatig tot vaak slachtoffer te zijn geweest van respectievelijk ongelijke behandeling, schelden/uitlachen/pesterijen en fysieke of seksueel mishandeling. Deze percentages zijn aanzienlijk hoger als we het antwoord 'wel eens' meenemen.*
- *Het 'regelmatisch tot vaak' slachtofferschap ligt substantieel hoger onder meer normafwijkende respondenten. Zo hadden transgender en non-binaire mensen een ruim 6 maal zo'n hoge kans op regelmatig tot vaak slachtoffer te worden van seksuele mishandeling ten opzichte van cisgender respondenten, en hetzelfde geldt voor asexuele respondenten ten opzichte van homoseksuele, lesbische en biseksuele respondenten.*
- *Van alle respondenten die wel eens, regelmatig of vaak slachtoffer is geweest van seksuele en/of lichamelijke mishandeling heeft 62% aangegeven hier geen melding van te hebben gemaakt of aangifte te hebben gedaan. 17% deed wel aangifte. In de breedte leiden ongewenste situaties onder bijna 6 van 10 respondenten niet tot enige actie, ook niet tot steun zoeken bij vrienden of familie.*
- *Mensen voelen zich gemiddeld het meest veilig in het eigen huis, binnen de LHBTIQA+ beweging en ook ongewenst gedrag op sociale media wordt relatief weinig genoemd. Dit lijken relatieve veilige havens, die – naast bestrijden van onveiligheid – aandacht verdienen in termen van versteviging.*

3.1 ONVEILIGHEIDSGEVOELEN

We vroegen respondenten hoe vaak men zich als LHBTIQA+’er onveilig voelde op de volgende plekken in de gemeente waar ze wonen, met als opties nooit, zelden, soms en vaak (en n.v.t.). Omdat de coronamaatregelen het sociale en publieke verkeer sterk beperkt hebben, verzochten we respondenten hierbij terug te denken aan de situatie voor de coronapandemie. Tabel 3.1 rapporteert per provincie het percentage mensen dat ‘soms’ of ‘vaak’ antwoordde. In Tabel 3.2 wordt dit percentage weergegeven naar genderidentiteit en seksuele voorkeur.

Onveiligheid wordt met 23% tot 38% het meest ervaren in de publieke ruimte: op straat, in de horeca, in het openbaar vervoer en in het winkelcentrum. Maar ook op school of werk ervaart ongeveer 1 op de 6 respondenten soms tot vaak onveiligheid. Op straat is dit 1 op 3. De meest publieke ruimte scoort dus relatief onveilig. LHBTIQA+ inwoners voelen zich mogelijk ook beperkt in hun bewegingsvrijheid, zeker omdat bijvoorbeeld de straat nauwelijks te vermijden is. Opvallend in vergelijking tot de resultaten uit het vorige hoofdstuk is dat in gebedshuizen relatief weinig onveiligheid wordt ervaren. Zelfselectie van wie een gebedshuis bezoekt kan hierin een rol spelen (zie Hoofdstuk 5).

De ‘onveiligheidsrangorde’ is vergelijkbaar voor alle deelgroepen naar genderidentiteit en seksuele voorkeur, maar de ervaren onveiligheid is wel beduidend hoger onder non-binaire, transgender en panseksuele/queer respondenten dan onder homoseksuele, lesbische, biseksuele en cisgender respondenten. Meer specifiek zien we dat non-binaire en panseksuele/queer respondenten zich op werk of school in het bijzonder meer onveilig voelen: meer dan 1 op 3 respondenten, terwijl dit onder bijvoorbeeld homoseksuele respondenten 1 op 10 is. In vergelijking tot homoseksuele respondenten voelen lesbische respondenten zich bovendien vooral in de openbare ruimte vaker onveilig, zeker in de horeca en het openbaar vervoer.

De onveiligheidsgevoelens resoneren sterk met bestaande genderverschillen in veiligheidsgevoelens: vrouwen ervaren meer onveiligheid dan mannen. Bovendien ervaren juist de groepen die zichtbaarder zijn als normafwijkend beduidend meer onveiligheid. Niet onbelangrijk is dat juist deze groepen – asexuele, panseksuele/queer, en non-binaire respondenten – zich ook minder veilig voelen in de LHBTIQA+ gemeenschap: ongeveer 1 op 5 tot 1 op 7 geeft dit aan, terwijl dit onder cisgender, homoseksuele, lesbische en biseksuele respondenten 1 op 16 tot 1 op 24 is.

Tabel 3.1: onveiligheidsgevoelens, uitgesplitst per provincie

Gemiddelde rapportcijfers van ervaren acceptatie door LHBTIQA+’ers, uitgesplitst per provincie						
	Gelderland			Overijssel		
	N	Cijfer	%<6	N	Cijfer	%<6
Ouders	904	8,39	11,7	516	8,44	11,0
Broers/ zussen	917	8,80	7,6	528	8,72	10,4
Andere familieleden	923	8,08	11,0	514	8,26	9,7
Vrienden	1008	9,28	2,2	565	9,32	1,9
Leerkrachten/ leidinggevenden	798	8,53	7,3	458	8,44	7,2
Klasgenoten/ collega’s	845	8,37	8,1	486	8,26	8,0
Tijdens het uitgaan	756	7,29	17,2	440	7,44	15,3
Op de sportvereniging	537	7,79	15,0	296	8,06	11,2
In de geloofsgemeenschap	261	5,64	47,9	152	5,79	38,8
In de buurt/ wijk	877	7,68	13,7	492	7,65	13,8
In de stad/ het dorp	911	7,36	15,6	520	7,40	16,6

Tabel 3.2: Onveiligheidsgevoelens, uitgesplitst per seksuele voorkeur en genderidentiteit

Percentage respondenten dat zich soms tot vaak onveilig voelt op de volgende locaties in hun gemeente.								
Soms tot vaak (%)	Homo (N=594)	Lesbisch (N=425)	Bi (N=267)	Aseks (N=36)	Pan/g (N=99)	Cis (N=1265)	Trans (N=90)	Non-bin (N=99)
Op straat	34,0	38,8	34,3	35,5	48,6	34,4	43,0	52,9
In horecagelegenheden	23,5	33,1	22,7	29,1	37,1	25,5	29,1	45,8
In het openbaar vervoer	21,9	31,2	21,9	25,0	41,5	24,2	28,6	41,8
In het winkelcentrum	20,2	26,7	22,7	30,5	38,6	21,8	32,1	44,9
Op werk/ op school	10,6	16,8	19,7	23,2	37,2	14,5	22,2	37,1
In gebedshuizen	10,3	11,5	14,0	20,8	17,2	11,7	9,0	21,8
Op de sportvereniging	7,3	12,5	8,5	18,9	11,9	8,4	16,1	22,8
In de LHBTI+-gemeenschap of -beweging	5,3	6,4	5,1	19,3	14,2	5,8	4,1	15,6
Bij mijzelf of bij anderen thuis	3,8	6,5	7,8	13,3	13,0	5,2	11,5	12,9

3.2. GEDRAGSOORZAKEN ONVEILIGHEIDSGEVOELENS

Van alle respondenten die minimaal voor één locatie aangaven zich ooit onveilig te voelen (zo goed als alle respondenten) vroegen we welk gedrag de oorzaak was van die onveiligheid, waarbij respondenten meerdere oorzaken kunnen aangeven. De resultaten hiervan worden weergegeven in Tabel 3.3 en 3.4.

Alle gedragingen, inclusief ingrijpende zaken als geweld, criminaliteit, intimidatie en discriminatie, worden door minimaal 1 op 4 genoemd met als plafond asociaal gedrag, dat door 7 op 10 genoemd wordt. De meer generieke gedragingen die op straat plaatsvinden en mogelijk deels niet direct gericht zijn op de respondent (bv. asociaal gedrag en hangjongeren), worden vaker genoemd, maar over het geheel tonen de resultaten dat het onveiligheidsgevoel is gegrond in een breed palet aan ervaringen. Grote groepen LHBTIQA+ respondenten noemen bijvoorbeeld discriminatie (4 op 9), schelden (5 op 10) en geweld (ruim 1 op 3) waardoor men zich onveiliger voelt. Het verhogen van de veiligheidsgevoelens lijkt daarmee een brede aanpak gericht op interactie in de publieke ruimte en intermenselijk gedrag te vragen. Dat bepaalde type gedragingen vaker genoemd worden resoneert bovendien met de grotere onveiligheid in de publieke ruimte, waar juist bijvoorbeeld asociaal gedrag en hangjongeren meer voorkomen.

Homoman (41): Ik loop wel hand in hand in mijn eigen omgeving, maar niet in de grote stad. In de grotere steden ervaar ik meer commentaar en meer agressie. Wel eens in het verleden lichtelijk mee in aanraking gekomen, niet heel ernstig hoor, maar bijvoorbeeld dat er naar je getoeterd wordt of dat jongens dingen naar je toeschreeuwen. Dus, ja, toch wel minder veilig. Dat soort ervaringen maakt dat je de keus maakt om minder vaak hand in hand te lopen.

De verschillende deelgroepen laten in de breedte een erg vergelijkbaar beeld zien in de gedragingen die genoemd worden. Hoewel de mate van ervaren onveiligheid dus aanzienlijk verschilt tussen de groepen, benoemen LHBTIQA+ over het algemeen dezelfde factoren die daarin een rol spelen. Tegelijkertijd zien we enkele uitzonderingen die op specifieke ervaringen – en daarmee beleidsrichtingen – duiden van in het bijzonder de aseksuele, panseksuele/queer en non-binaire respondenten. In verhoudingen tot de andere groepen noemen zij namelijk substantieel vaker roddels (tot 21 procentpunten vaker), uitsluiting (tot 28 procentpunten vaker) en discriminatie (tot 29 procentpunten vaker). Bovendien rapporteren panseksuele/queer en non-binaire respondenten beduidend vaker geweld. We zien hier een samenhang tussen het behoren tot een meer zichtbare en normafwijkende subgroep en een specifiek soort gedrag waar te nemen, in het bijzonder de meer direct op het individu gerichte vormen van (emotioneel, psychisch en fysiek) geweld.

Tabel 3.3: gedrag dat onveilig gevoel veroorzaakt, uitgesplitst per provincie

Percentage respondentent dat zich onveilig voelt door het volgende gedrag		
Onveilig: ja %	Gelderland	Overijssel
Asociaal gedrag	71,7	67,9
Hangjongeren	65,5	59,3
Intimidatie	51,5	48,0
Schelden	51,7	45,8
Discriminatie	45,4	39,2
Roddels	38,7	38,2
Geweld	36,0	37,8
Uitsluiten	35,8	35,1
Pesten	31,1	27,1
Criminaliteit	30,4	28,0

Gelderland: 927/928 respondenten; Overijssel 526/527 (incl. weet ik niet/nvt)

Tabel 3.4: gedrag dat onveilig gevoel veroorzaakt, uitgesplitst per seksuele voorkeur en genderidentiteit

Onveilig: ja	Homo (N=583)	Lesbisch (N=422)	Bi (N=262)	Aseks (N=36)	Pan/q (N=96)	Cis (N=1243)	Trans (N=89)	Non-bin (N=99)
Asociaal gedrag	71,3	73,5	63,2	66,0	73,1	70,1	70,8	72,2
Hangjongeren	57,2	65,3	60,5	65,5	70,1	63,6	64,4	59,9
Intimidatie	48,3	50,1	52,0	48,0	61,5	49,6	55,2	52,9
Schelden	52,3	48,0	42,3	54,4	56,4	48,4	50,7	59,9
Discriminatie	38,5	45,6	39,5	62,2	60,4	40,5	49,8	67,3
Roddels	31,5	39,7	41,9	48,6	51,8	36,1	49,7	52,4
Geweld	36,2	39,3	30,4	30,8	48,9	36,4	29,7	44,9
Uitsluiten	30,0	36,6	35,6	58,5	52,0	33,3	45,5	50,8
Pesten	24,2	26,8	31,4	50,7	56,5	26,7	48,4	47,1
Criminaliteit	27,9	34,4	24,9	23,2	33,5	30,0	26,0	28,5

3.3 SLACHTOFFERSCHAP

Hierboven bespraken we de bron van onveiligheidsgevoelens, waaronder het waarnemen van uitsluiting en geweld. We vroegen ook in meer directe vorm van welke vormen van ongewenst gedrag de respondenten de afgelopen 2 jaar slachtoffer waren, ‘vanwege’ hun seksuele voorkeur of genderidentiteit. De antwoord opties per gedrag waren: nooit, wel eens, regelmatig en vaak (en weet ik niet/nvt). Het percentage regelmatig en vaak wordt hier gerapporteerd in Tabel 3.5 en 3.6.

1 op 6 respondenten geeft aan regelmatig tot vaak object te zijn geweest van afkeurende blikken, 1 op 10 van roddels, 1 op 15 van uitschelden, uitlachen of pesten, 3% van bedreiging en minder dan een procent van lichamelijke of seksuele mishandeling (inclusief het antwoord ‘wel eens’ is dit 4%). Met toename van het vergrijp neemt (gelukkig) de prevalentie van het slachtofferschap af. Maar nog altijd betekent 0,7%/0,8% dat ongeveer 11 van onze respondenten regelmatig tot vaak het slachtoffer was (en mogelijk is) van lichamelijke mishandeling in de afgelopen 2 jaar. Wellicht opvallend is de laag gemelde incidentie van het slachtoffer zijn van ongewenst gedrag in de digitale sfeer, dit varieert van tussen de 1% en 4% van de respondenten. Dit kan duiden op het belang van de digitale sfeer in het creëren van een veilige community.

Respondent: Hangjongeren zijn in mijn optiek vaak de "schuldigen" aan roepen, afkeuren, geluiden maken, uitlachen etc. Soms met uitgaan ook (dronken) mannen die het interessant vinden of juist helemaal niks. Dat is niet prettig. Wat je hier aan kan doen vind ik lastig. Omstanders zouden er ook wat vaker wat van kunnen zeggen als ze zien/horen dat dit gebeurt.

Homoseksuele, lesbische en cisgender respondenten rapporteren grofweg vergelijkbare cijfers. Voor alle andere groepen zijn de cijfers substantieel hoger, maar varieert het welke vorm van slachtofferschap in het bijzonder relatief hoog is. Grofweg 40% van de transgender, panseksuele/queer en non-binaire respondenten rapporteren dat ze afkeurende blikken krijgen, in vergelijking tot 12% door homoseksuele, lesbische respectievelijk cisgender respondenten, en cyberpesten op sociale media wordt ongeveer viermaal zo vaak gemeld. Weggezet worden met 'moeilijkdoenerij' is vaker benoemd door de kleinere subgroepen: ook hier wordt weer duidelijk dat zij in hun seksualiteit of genderidentiteit het meest afwijken van de heteronorm.

Aan het meest ernstige einde van het spectrum zien we dat veelal 3% met uitschieters naar 1 en 5% van de aseksuele, transgender, panseksuele/queer en non-binaire respondenten aangeeft regelmatig tot vaak slachtoffer te zijn van seksuele of lichamelijke mishandeling. Deze groepen zijn fors oververtegenwoordigd in het slachtofferschap. Terwijl transgender of non-binaire respondenten slechts 13% van alle respondenten vormen, vormen zij de helft van alle mensen die regelmatig tot vaak slachtoffer zijn van seksuele mishandeling. Op basis van deze gegevens is de kans van transgender en non-binaire mensen om regelmatig tot vaak slachtoffer te worden van seksuele mishandeling ten opzichte van cisgender respondenten ruim 6 maal zo hoog. Ook de kans van aseksuele mensen om regelmatig tot vaak slachtoffer te worden van seksuele mishandeling ten opzichte van homoseksuele, lesbische en biseksuele respondenten ruim 6 maal zo hoog.

Tabel 3.5: Slachtoffer van ongewenst gedrag in de afgelopen 2 jaar uitgesplitst per provincie

	Gelderland (N=906)	Overijssel (N=508)
Afkeurende blikken	16,6	15,8
Afdoen als moeilijkdoenerij	12,4	10,4
Onderwerp van roddels en praatjes	9,7	9,6
Ongelijke behandeling	8,7	6,3
Uitgescholden, uitgelachen of gepest	7,2	6,0
Buitengesloten of vermeden	6,7	4,3
Cyberpesten via sociale media	4,2	2,6
Bedreiging	3,3	2,5
Cyberpesten via dating apps	2,7	1,4
Cyberpesten via mail	1,0	1,3
Seksuele mishandeling	0,8	0,7
Lichamelijke mishandeling	0,7	0,7
Bekladding, vernieling van eigendommen	0,6	0,9

Tabel 3.6: Slachtoffer van ongewenst gedrag in de afgelopen 2 jaar uitgesplitst per seksuele voorkeur en genderidentiteit

SLACHTOFFERSCHAP	Homo (N=567)	Lesbisch (N=414)	Bi (N=253)	Aseks (N=35)	Pan/q (N=91)	Cis (N=1207)	Trans (N=86)	Non-bin (N=97)
Afkeurende blikken	12,0	12,5	18,9	25,1	39,1	12,2	36,7	41,3
Afdoen als moeilijkdounerij	7,4	8,9	15,6	25,3	31,1	8,8	19,5	25,3
Onderwerp van roddels en praatjes	7,5	6,5	10,9	11,4	23,4	7,3	20,2	22,6
Ongelijke behandeling	6,0	5,1	8,6	18,2	22,9	5,5	13,5	23,8
Uitgescholden, uitgelachen of gepest	5,9	5,1	5,8	10,8	17,5	5,2	13,7	15,7
Buitengesloten of vermeden	4,5	3,2	6,2	18,6	15,7	3,8	12,5	10,6
Cyberpesten via sociale media	2,9	2,1	3,8	6,1	10,8	2,5	10,4	9,0
Bedreiging	2,2	2,0	3,3	6,7	9,3	2,0	8,1	8,2
Cyberpesten via dating apps	2,1	1,1	2,7	3,0	5,0	1,7	5,8	3,7
Cyberpesten via mail	0,5	0,4	0,9	13,0	4,6	0,7	3,6	2,5
Seksuele mishandeling	0,5	0,6	0,7	3,4	1,4	0,6	5,1	2,9
Lichamelijke mishandeling	0,4	0,3	0,5	3,4	3,2	0,4	1,2	3,0
Bekladding, vernieling van eigendommen	0,2	1,0	1,6	11,3	1,0	0,6	5,7	2,9

3.4 HANDELINGSREACTIES SLACHTOFFERSCHAP

Ten slotte hebben we aan mensen die slachtofferschap rapporteerden gevraagd wat ze vervolgens gedaan hebben, waarbij men meerdere antwoorden kon geven. In Tabel 3.7 is per optie het percentage mensen gerapporteerd dat zegt zo gehandeld te hebben.

Het meest cruciale resultaat hier is dat een zeer ruime meerderheid niets heeft gedaan: 56% in Overijssel en 60% in Gelderland. Als mensen al wat doen, is het vooral hulp zoeken bij hun sociale kring of de daders aanspreken. Omstanders vormen geen betrouwbare bron van steun. Alle geboden opties van het melden of aangifte doen worden door minder dan 10% van de respondenten gekozen. Nu zou het zo kunnen zijn dat het ene slachtoffer het meldt bij de politie en de ander bij een LHBTI-organisatie en dat de percentages moeten worden opgeteld. Dat is echter niet het geval: alle mensen die minimaal één van de 'meldopties' gekozen hebben vormen samen slechts 15,4%.

Respondent: "Je negeert het, laat handen los en klaagt veel bij de lhbt-vrienden."

Ook moeten we ons realiseren dat een afkeurende blik niet direct iets is wat aangegeven kan worden. Kijken we enkel naar de 75 mensen in onze data die wel eens, regelmatig of vaak slachtoffer zijn geweest van seksuele en/ of lichamelijke mishandeling dan geeft 62% hiervan niet aan melding gemaakt of aangifte gedaan te hebben. Slechts 17% heeft aangifte gedaan.

Tabel 3.7: Handelingsreacties op slachtofferschap, uitgesplitst per provincie

	Gelderland (N=679)	Overijssel (N=385)
Ik heb er niks mee gedaan	59,5	56,4
Ik heb hulp gezocht bij familie/ vrienden	20,9	17,0
Ik ben zelf het gesprek aangegaan met de daders	17,5	18,1
Ik heb het gemeld bij een betrokken instantie	9,9	9,8
Ik heb hulp gezocht bij omstanders	5,2	6,0
Ik heb aangifte gedaan bij de politie	4,3	3,7
Ik heb het gemeld bij een LHBTI-belangenorganisatie	4,0	4,6
Ik heb het gemeld aan een onafhankelijk instantie	3,0	3,3

3.5 (ON)VEILIGHEID: MECHANISMEN EN ERVARINGEN

Het veiligheidsgevoel van mensen wordt wel eens voorgesteld als een kabel met vele draden die er allemaal aan bijdragen, waarvan objectieve veiligheid slechts één draad is²⁰; echter, in het geval van dit onderzoek komen uit de interviews toch heel duidelijk zelf meegemaakte incidenten terug als belangrijke wortel van onveiligheid.

3.5.1 CONTINUE WAAKZAAMHEID

Homoseksuele man (40): 'Ik vind het leuk om soms te spelen met gender, maar dat vermijd ik normaal gesproken buiten mijn inner circle. Speciaal voor dit interview heb ik mijn laarzen met hakken aangetrokken om eens te zien of dat gevoel terecht is. Helaas wel. In de paar honderd meter die ik nodig had om van de parkeergarage naar de interviewlocatie te lopen, kreeg ik al twee opmerkingen van voorbijgangers: 'Moet je die flikker nou zien!'.

Als we interviewees vragen naar hand-in-hand lopen (met een partner), blijkt dat men zeer bewust kiest in welke situaties zij dit wel en niet doen. Zoals uit het voorbeeld hierboven al blijkt, zijn zij op hun hoede voor mogelijke gevaren en houden zij hier verregaand rekening mee in het uiten van hun seksualiteit of genderidentiteit. Homo's en lesbiennes maken zich duidelijk 'onzichtbaar' in de publieke ruimte door zoenen en hand-in-hand lopen te vermijden.²¹

3.5.2 HET VERLEDEN TELT

Als men aangeeft (vrijwel) nooit hand-in-hand te lopen, ligt hier bij de interviewees vaak een slechte ervaring aan ten grondslag. Meestal gaat het om een (bijna) geweldsincident of serieuze straatintimidatie. Deze ervaring ligt vaak al ver in het verleden (soms tot 10 jaar terug), maar heeft dan nog altijd invloed op de keuze om de seksuele identiteit niet te laten zien in het openbaar. Eén incident kan voldoende zijn om een permanent onveiligheidsgevoel te creëren.

Een geïnterviewde vertelt bijvoorbeeld uitgebreid over een recent discriminatie-incident dat hij meemaakte. Na zijn transitie begon hij op een nieuwe werkplek, waar een collega werkte die hem nog als vrouw had gekend. Al na een paar dagen bleek dat deze collega de andere collega's had ingelicht over de transitie, waardoor hij regelmatig met 'zij' werd aangesproken. Hij had juist gehoopt op dit werk ongehinderd als man te kunnen functioneren. Gesprekken met de collega's en leidinggevenden haalden niets uit en de situatie verbeterde niet, waardoor hij uiteindelijk weggegaan is bij het bedrijf. Het heeft hem doen besluiten voor zichzelf te beginnen, omdat hij zich in een baan met vaste collega's niet meer zag functioneren.

²⁰ <https://hetccv.nl/onderwerpen/veiligheidsbeleving/wat-is-veiligheidsbeleving/de-kabel/>

²¹ Vermijden en conformeren is een van de belangrijkste coping mechanismen bij discriminatie. Zie Jurriaan Omlo, "Verzetten, vermijden of veranderen", pp. 73-128.

3.5.2 BELEIDSBEHOEFTE

Wat zou kunnen helpen om het veiligheidsgevoel en de acceptatie van LHBTIQA+'ers te verbeteren? Dat vroegen we ook in een open surveyvraag. Eén van de meest genoemde suggesties is meer voorlichting en onderwijs: door het te blijven benoemen het normaal en geaccepteerder maken. Uit de interviews wordt duidelijk dat juist ook de onzichtbare, of zoals sommige interviewees het verwoorden: 'normale', LHBTIQA+'ers zichtbaar moeten worden. Als enkel de 'normafwijkende' mensen zichtbaar zijn, leidt dat tot stereotypering.

Deze reacties leggen duidelijk een spanning bloot. Om stereotypering te doorbreken, zou het goed zijn de diversiteit binnen de LHBTIQA+ gemeenschap te tonen, met daarin tal van mensen die aan het maatschappelijke leven deelnemen: die getrouwd zijn, een kind hebben, een baan en een familie. Dit verkleint de afstand voor mensen om zichzelf te herkennen of te kunnen verplaatsen. Tegelijkertijd dragen dit soort uitspraken door mensen uit de LHBTIQA+ gemeenschap ook juist bij aan het herbevestigen van de 'doe maar normaal' norm, waardoor sommige, meer zichtbaar normafwijkende groepen zich gemarginaliseerd zullen blijven voelen.

Veel andere suggesties die werden gegeven worden centreren ook rond bekendheid. Zo werd meer zichtbaarheid in de publieke ruimte expliciet genoemd, alsook informatiecampagnes die een duidelijke norm stellen om discriminatie af te wijzen.

3.5.3: MEER KENNIS BIJ INSTELLINGEN EN PROFESSIONALS

Tevens werd gewezen op expertise-ontwikkeling bij instellingen. Zo kunnen bedrijven meer doen aan de positie van LHBTIQA+ onder hun werknemers en in hun publieke uitingen. Met name de transgenders/non-binaire respondenten vragen hierom, omdat zij hun identiteit niet kunnen verbergen op de werkvloer. Maar ook bijvoorbeeld medewerkers in de zorg, die benadrukken dat zij zelf niet altijd open kaart durven te spelen met patiënten.

Respondent: Ik wil graag een luisterend oor krijgen bij een gemeente of wijkagent. 'Roze in blauw' is een goed initiatief maar toen ik er aanklopte heeft men mij met het probleem naar de gewone politie doorverwezen. Je wordt niet overal gehoord en serieus genomen als je je meldt. Mensen die je zouden moeten kunnen helpen zijn vaak ook onwetend over de impact.

Van de gemeente, meldpunten, de politie en hulpverleners wordt verwacht dat ze meer oog hebben voor specifieke LHBTIQA+ problemen. Meerdere respondenten geven in de open antwoorden aan dat zij onbegrip ervaren als ze zich melden bij politie of hulpverleners. Een van de geïnterviewden vertelt over een conflict met zijn burens, waarbij de wijkagent zich liet ontvallen dat de man zijn vriend bij de deur ook geen afscheidskus moest geven, omdat dit provocerend zou werken. Hierdoor voelde hij zich in een hoek gezet. Voorvallen zoals deze leiden ertoe dat de meldingsinstanties bij de LHBTIQA+ in een slecht daglicht komen te staan, wat een van de redenen kunnen zijn waarom volgens de survey slechts 15% melding maakt van problemen.

Hoofdstuk 4

SPORT

HET BEELD: SPORT

Het debat over LHBTIQA+ issues in de sport leeft, maar hoe ervaren LHBTIQA+ inwoners de acceptatie in sport, welke impact heeft dit op hun sportgedrag en is er steun bij problemen? Er lijkt nog een wereld te winnen, zeker voor de acceptatie van transgender en non-binaire respondenten. In de breedte mijden LHBTIQA+'ers bepaalde sporten of sporten als geheel, met alle gezondheidsconsequenties van dien. Specifiek sportbeleid kan hierbij een oplossing zijn, maar de respondenten in Gelderland en Overijssel zien of herkennen weinig beleid gericht op steun en acceptatie.

- Er wordt gesport, maar hoe varieert. Onder homoseksuele en transgender respondenten zien we indicaties van een sterke 'gym culture'. Groeps- en teamsporten zijn relatief populair onder lesbische en biseksuele respondenten. Cruciaal echter is dat asexuele, panseksuele/queer en transgender respondenten minder in collectief verband sporten en daardoor ook minder sporten in totaliteit. Over het geheel geeft ruim 15% aan dat hun seksuele voorkeur/genderidentiteit een rol heeft gespeeld in het niet sporten of niet in clubverband sporten.
- 7 op 10 respondenten heeft de impressie dat mensen met een niet-standaard heteroseksuele voorkeur zichzelf kunnen zijn. In tegenstelling tot de resultaten voor andere domeinen, zien we voor sportontwikking dat juist homoseksuele respondenten meer gebrek aan acceptatie ervaren. Mogelijk wijst dit op in machocultuur geworteld gedrag en heteronormativiteit binnen bepaalde (team)sporten.
- Voor transgender en interseks sporten denkt zelfs maar 4 op 10 respondenten dat zij zichzelf kunnen zijn. Transgender en interseks mensen geven zelf 24% tot 26% minder vaak aan zichzelf te kunnen zijn dan homoseksuele, lesbische, biseksuele en cisgender respondenten. Transgender en interseks respondenten ervaren ook beduidend meer problemen, in het bijzonder met betrekking tot douchen (30%) en gedrag van toeschouwers of tegenstanders (37% en 47%).
- Dat transgender en non-binaire respondenten een zwaardere last lijken te dragen is niet verwonderlijk gezien de rol van het lichaam in sport, en hoe die met genderidentiteit verweven is. Het invoeren van privé-faciliteiten en duidelijkere richtlijnen over het mogen sporten in vrouwen- of mannencompetities kunnen hierin mogelijk een belangrijke rol spelen.
- Een veel gekozen oplossing voor problemen lijkt het bewust vermijden van of stoppen met bepaalde sporten. We vinden minder indicatie voor het probleem onder de aandacht van de sportorganisatie te brengen. Dit kan duiden op een onveilig klimaat en gebrek aan vertrouwen in een luisterend oor. Aansluitend hierbij geven respondenten in alle subgroepen voor minder dan 30% aan dat er door hun sportvereniging of -school positieve aandacht aan LHBTI+ acceptatie besteed wordt. Dit past in een totaalbeeld dat respondenten in groten getale geen idee hebben van emancipatiebeleid of het idee hebben dat er geen emancipatiebeleid gevoerd wordt.

4.1 ACHTERGROND

Laten we eerst kijken wat de stand van zaken is qua sportbeoefening. Hoeveel respondenten sporten en beoefent men individuele of groepsport? Deze resultaten zijn te vinden in Tabellen 4.1 en 4.2.

Een derde van de respondenten uit Gelderland en ruim 40% van de respondenten uit Overijssel sport niet actief (Tabel 4.1). Bijna veertig procent van onze respondenten is lid van een sportvereniging- of school, en de rest sport individueel. Alhoewel een substantieel deel van de respondenten niet sport, lijkt het verenigingssporten in ieder geval vergelijkbaar met algemene cijfers, zeker specifiek voor Gelderland en Overijssel.²²

Als we het sportgedrag uitsplitsen naar deelgroep (Tabel 4.2) dan ontstaat er een wat complexer patroon, wat onder andere te maken kan hebben met de verschillende subculturen qua sportbeoefening en het aanbod van LHBTIQA+ sportclubs. Zo reflecteren de cijfers een mogelijk sterke 'gym culture' (individueel sportschoolbezoek) onder homoseksuele mannen en transmannen en zijn groeps- en teamsporten relatief populair onder lesbische en biseksuele respondenten, wat kan duiden op eigen LHBTIQA+ sportgroepen (hierover later meer). Het meest opvallende voor nu is dat aseksuele, panseksuele/queer en in mindere mate transgender respondenten minder binnen verenigingen sporten, en ook minder sporten in totaliteit. Dit kan duiden op het niet prettig voelen in zowel reguliere als LHB-sportgroepen/-clubs.

Tabel 4.1: Percentages sportende LHBTIQA+'ers, uitgesplitst naar provincie

sportgedrag en vorm	Gelderland (N=880)	Overijssel (N=497)
Wel lid van sportvereniging of sportschool	39,4	37,2
<i>Waarvan (meerdere antwoorden mogelijk)</i>		
Alleen	37,6	36,3
In een groepje	46,9	47,2
In teamverband	24,9	28,8
Niet lid van een sportvereniging, wel sporten	27,0	19,5
Niet lid van sportvereniging, niet sporten	33,6	43,3

Tabel 4.2: Percentages sportende LHBTIQA+'ers, uitgesplitst naar seksuele voorkeur en genderidentiteit

sportgedrag en vorm	Homo (N=560)	Les-bisch (N=405)	Bi (N=241)	Aseks (N=34)	Pan/Q (N=86)	Cis (N=1178)	Trans (N=84)	Non-bin (N=91)
Wel lid van sportvereniging of sportschool	38,0	39,8	43,1	24,5 ²³	26,3 ²³	39,1	35,8	39,6
<i>Waarvan (meerdere antwoorden mogelijk)</i>								
Alleen	48,2	28,6	30,9	-	-	37,5	40,9	28,2
In een groepje	42,4	51,5	50,6	-	-	48,6	44,4	33,4
In teamverband	17,3	34,2	28,9	-	-	24,6	25,1	48,3
Niet lid van een sportvereniging, wel sporten	24,4	23,5	21,8	32,2	29,0	23,7	29,0	27,9
Niet lid van sportvereniging, niet sporten	37,6	36,7	35,1	43,3	44,7	37,2	35,1	32,5

²² Dit vergelijken we met cijfers uit 'Zo Sport Nederland' van NOC*NSF (https://nocnsf.nl/media/4412/zo-sport-nederland-2020_def.pdf) waarbij we de mensen die aangeven alleen te sporten binnen een sportvereniging of -school niet meerekenen. Dan liggen de lidmaatschapscijfers dicht bij de 28% die dat rapport geeft voor deze twee provincies.

²³ Gezien de kleinere omvang van de subgroepen panseksueel/queer en aseksueel en het lage aantal respondenten in deze groepen dat aangaf lid te zijn van een sportvereniging of sportschool kunnen we geen betrouwbare percentages weergeven.

4.2 SPORTUITVAL EN ONTWIJKING

Hierboven zagen we al patronen die mogelijk te maken hebben met het ontwijken van sport en sportorganisaties vanwege het zich er als LHBTIQA+'er niet thuis voelen. Dit hebben we ook expliciet gevraagd aan de respondenten die aangaven niet (in verenigingsverband) te sporten. Daarnaast hebben we iedereen enkele stellingen over hun sportgedrag en seksuele voorkeur/genderidentiteit voorgelegd. De resultaten hiervan zijn te vinden in Tabel 4.3 en 4.4.

Over het geheel geeft ruim 15% aan dat hun seksuele voorkeur/genderidentiteit een rol heeft gespeeld in het niet sporten of niet in clubverband sporten. Het grootste effect wordt gevonden in het bewust vermijden van bepaalde sporten – preventieve actie als het ware – of het stoppen met een bepaalde sport. In combinatie met lage percentage van team- of verenigingswissel suggereert dit dat LHBTIQA+ sporters die zich niet (meer) veilig voelen in hun team of club, die sport geheel verlaten en bijna nooit een oplossing zien binnen die sport.

Zoals we ook meer algemeen zien, dragen transgender en non-binaire respondenten een zwaardere last. Zeker 1 op de 5 respondenten geeft aan dat zij sporten hebben gemeden om hun identiteit, en dat is veel vaker dan cisgender respondenten (1 op de 12). Ook bij de andere stellingen geven niet-cisgender respondenten veel vaker 'ja' aan dan cisgender respondenten. In de toelichting bij de stellingen die kon worden gegeven, zien we dat gebrek aan faciliteiten (privé-faciliteiten of genderneutrale kleedkamers) en het gebrek aan gemengde/non-gendered teams hier een grote rol in spelen. Ook zien we dat veel respondenten aangeven dat ze zich laten weerhouden om eraan te beginnen: de angst voor uitsluiting en discriminatie is hoog en werpt een extra drempel op.

Respondent: Als transgender wordt een teamsport lastig in verband met samen douchen en zelf het andere geslacht hebben. Ik zou graag sporten maar dit weerhoudt mij hiervan. Teamsporten vind ik het leukste, maar gaat niet. Te onzeker wat andere mannen vinden/denken en de situatie is gewoon ingewikkelder.

37

Ten slotte, en in tegenstelling tot alle andere resultaten, zien we voor sportontwikking dat juist ook homoseksuele respondenten hier bijzonder veel last van hebben: 34% zegt bepaalde sporten te vermijden; onder lesbische en biseksuele respondenten is dit respectievelijk 10 en 8%. Dit is opvallend, maar niet onverklaarbaar. In de open antwoorden geven homoseksuele mannen aan dat zij de sportschool/sportvereniging ervaren als een sterk heteronormatieve omgeving met een macho-cultuur. Ook voelen zij zich in kleedkamers minder prettig tussen andere mannen, en hebben geen zin in meelachen met grappen over hun geaardheid. De grappen en bijvoorbeeld het gebruik van scheldwoorden ('mietje' en 'homo') waar respondenten naar verwijzen zijn onderdeel van een complex systeem waarin ook het maatschappelijk stereotype 'homo' (gevoelig en feminien) tegenover het maatschappelijk stereotype van een sporter staat (krachtig, snel, competitief). In het bijzonder homomannen lijken last te hebben van de heteronormatieve cultuur die heerst binnen (team)sporten, zoals onder andere voetbal – de meest populaire (team)sport onder jongens en mannen.²⁴

²⁴ zie bijvoorbeeld: https://nocnsf.nl/media/1392/zo-sport-nederland_nocnsf-sportonderzoek.pdf

Tabel 4.3: Relatie LHBTIQA+ en sportmijdend gedrag, uitgesplitst per provincie

Heeft het te maken met uw LHBTI+-achtergrond dat u niet lid bent van een sportvereniging of sportschool OF niet sport?				
	Niet lid van een vereniging maar wel sporten		Niet lid en sport ook niet	
	Gelderland (N=238)	Overijssel (N=97)	Gelderland (N=296)	Overijssel (N=214)
Nee	77,8	84,8	82,7	88,5
Gedeeltelijk	18,1	13,2	12,1	10,0
Ja	2,2	2,0	3,0	0,2
Weet ik niet	2,0	0	2,1	1,3
N	238	97	296	214

- = te klein aantal respondenten

Tabel 4.4: Keuzes in sportgedrag, uitgesplitst per provincie, seksuele voorkeur en genderidentiteit

Vanwege mijn LHBTI+ achtergrond... Ja/nee (en weet niet) stellingen (% ja)										
	GLD (N=444)	OV (N=220)	Homo (N=276)	Les-bisch (N=182)	Bi (N=126)	Aseks (N=14)	Pan/Q (N=37)	Cis (N=545)	Trans (N=55)	Non-bin (N=50)
Heb ik bepaalde sporten bewust vermeden	26,4	24,7	33,8	10,2	7,5	-	-	8,0	27,8	19,1
Ben ik gestopt met een bepaalde sport beoefenen	15,3	10,3	6,0	3,2	5,8	-	-	3,8	17,4	11,2
Ben ik van team veranderd	1,8	1,6	0,5	0,5	1,2	-	-	0,2	0,9	4,2
Ben ik van sportvereniging veranderd	4,4	3,4	1,3	1,0	1,7	-	-	1,0	3,9	5,4
Sport ik buiten mijn eigen gemeente	7,2	5,1	3,2	2,5	1,2	-	-	2,1	2,6	6,4
Sport ik bij een LHBTI+-team of -vereniging	5,2	4,0	3,2	1,1	0,3	-	-	1,8	2,0	2,6

- = te klein aantal respondenten

4.3 ACCEPTATIE

In Hoofdstuk 2 is de ervaren acceptatie op de sportvereniging al kort aan bod gekomen. Hier gaan we daar dieper op in. In Hoofdstuk 2 hebben we gerapporteerd dat de acceptatie binnen de sportvereniging wat lager was dan in de eigen sociale kring. We zijn nog voor 25% (Gelderland) en 22% (Overijssel) verwijderd van een volledig gevulde acceptatiebarometer. In het bijzonder biseksuele, panseksuele/queer, transgender, non-binaire en aseksuele respondenten ervaren minder acceptatie.

Tabel 4.5: Ervaren acceptatie in de sport, per provincie, seksuele voorkeur en genderidentiteit

Rapportcijfer acceptatie op sportvereniging (zie Hst 2)	Gemiddelde acceptatie
Gelderland	7,79
Overijssel	8,06
Cis	8,09
Trans	7,13
Non-binair	6,69
Homo	8,13
Lesbisch	8,27
Bi	7,25
Aseksueel	5,60
Pan	6,98

In Tabel 4.6 rapporteren we opnieuw het gemiddelde rapportcijfer, maar nu berekend per sportverband. We zien beperkte verschillen, waarbij individuele en teamsporters een lager rapportcijfer geven (7,9 en 8,0) aan acceptatie op de sportvereniging/sportschool dan groepssporters (8,5). Juist sporters die in een groepje sporten lijken het meest acceptatie te ervaren, wat in licht met het bovenstaande logisch is omdat individuele sporten een uitwijkmogelijkheid zijn bij mindere acceptatie en je in een team vaak niet alle teamleden 'kunt kiezen'.

Tabel 4.6: Ervaren acceptatie in de sport, per sportverband

Acceptatie per sportverband	Gemiddelde acceptatie
Alleen (N=166)	7,92
Groepje (N=223)	8,46
Team (N=130)	8,04

Middels een aantal stellingen diepen we verder uit hoe de acceptatie in de sport ervaren wordt. In Tabel 4.7 rapporteren we per provincie, in Tabel 4.8 de uitsplitsingen per groep. In verband met het hoge aantal antwoorden weet niet/niet van toepassing en het lagere aantal respondenten is de indeling van Tabel 4.8 iets afwijkend.²⁵ Transgender en non-binair zijn samengevoegd en asexueel en panseksueel/queer weggelaten, omdat anders geen uitkomsten met acceptabele betrouwbaarheid te geven zijn. In Tabel 4.8 rapporteren we alleen de percentages die corresponderen met het antwoord '(helemaal) mee eens'.

Positief resultaat is dat LHB's voor meer dan 80% vinden dat zij zichzelf kunnen zijn in de sport die zij beoefenen. Onder transgender en non-binaire personen is dit percentage al veel lager, rond de 60%. Als we de categorie 'weet niet/ niet van toepassing' meenemen geeft 2 op 10 een neutraal of negatief antwoord op de vragen of er ruimte is om LHBTIQA+ te zijn of iemand zichzelf kan zijn in de sport. Daarnaast geven 4 op de 10 respondenten aan dat ze niet weten of er ruimte is om transgender of intersekse persoon te zijn in de sport, wat kan duiden op weinig actieve aandacht voor dit onderwerp binnen sportverbanden.

Bekijken we deze cijfers per deelgroep dan valt op dat alle groepen aangeven dat er minder ruimte is voor een andere genderidentiteit dan voor een andere seksuele voorkeur. Tegelijkertijd lijken (LHBAP) cisgender respondenten een positievere kijk te hebben op de acceptatie van transgender en intersekse mensen in de sport dan de respondenten die zichzelf als tot die groep behorend identificeren. Transgender en intersekse mensen geven daarbij 24% tot 26%²⁶ minder vaak aan zichzelf te kunnen zijn in de sport dan homoseksuele, lesbische, biseksuele en cisgender respondenten.

Zoomen we in op specifieke settings waar mogelijk acceptatie-issues voorkomen, dan rapporteren transgender, non-binaire en intersekse respondenten beduidend meer ervaren problemen. In het bijzonder gaat het om niet geaccepteerd worden tijdens het douchen (30%) en problemen met supporters of tegenstanders (37% en 47%). Dit suggereert dat het ervaren van problemen van teamgenoten minder hoog is (ook al rapporteert 20% meer algemeen ervaren problemen). Dit onderscheid is beduidend minder sterk bij de andere deelgroepen. Lesbische en biseksuele respondenten ervaren de meeste problemen tijdens douchen en van tegenstanders, terwijl homoseksuele respondenten de meeste problemen ervaren in de algemene zin.

²⁵ Alleen respondenten die lid zijn van een sportvereniging/sportschool kregen deze stellingen en vragen voorgelegd. Hierdoor is de n 519.

²⁶ Het antwoord op de stelling 'ik kan mezelf zijn' ligt voor transgender/non-binair op 61,9%. De bandbreedte van de andere antwoorden op de stelling 'kan ik mezelf zijn' ligt tussen de 81,3% (homoseksueel) en 84,1% (cisgender). Daarmee is de berekening: $(81,3-61,9)/81,3*100\%$ tot $(84,1-61,9)/84,1*100\%$.

Tabel 4.7: Acceptatie binnen sportverenigingen, per provincie

	Gelderland (N=338)				Overijssel (N=181)			
	(helemaal) mee oneens	Neutraal	(helemaal) mee eens	Weet ik niet	(helemaal) mee oneens	Neutraal	(helemaal) mee eens	Weet ik niet
Is er ruimte om LHBAP+ te zijn	6,5	12,0	71,0	10,5	4,0	13,0	71,2	11,8
Is er ruimte om TI+ te zijn	12,9	10,2	39,1	37,8	8,9	10,9	38,3	41,9
Kan ik mezelf zijn	10,3	9,7	78,5	1,5	5,0	10,7	83,7	0,6

Tabel 4.8: Acceptatie binnen sportverenigingen, per seksuele voorkeur en genderidentiteit

Op mijn sportvereniging of in mijn sportschool... Percentages voor het antwoord: (helemaal) mee eens, exclusief weet niet.					
	Homo (N=209)	Lesbisch (N=156)	Bi (N=103)	Cis (N=451)	Trans en Non-bin (N=63)
Is er ruimte om LHBAP+ te zijn	80,2	80,3	80,9	81,3	71,2
Is er ruimte om TI+ te zijn	70,3	64,3	55,2	65,1	58,7
Kan ik mezelf zijn	81,3	82,9	83,6	84,1	61,9
Merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit tijdens de beoefening van de sport	12,5	7,7	11,9	9,3	19,6
Merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit tijdens het douchen	8,6	6,3	14,0	7,3	29,2
Merk ik dat tegenstanders bij wedstrijden een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit	9,5	8,6	15,3	7,0	47,3
Merk ik dat het publiek een probleem heeft met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit	4,6	9,6	10,0	5,0	36,8

4.4 ROL SPORTORGANISATIES

Ten slotte hebben we ook gevraagd of respondenten binnen hun sportvereniging of -school bij iemand terecht kunnen als ze zich niet geaccepteerd voelen en hoe het bestuur van de sportvereniging of -school zich inzet voor emancipatie en acceptatie. Deze cijfers rapporteren we in Tabel 4.9 en 4.10.

Als we vragen of respondenten bij iemand terecht kunnen bij problemen, geeft slechts een minderheid aan dat ze ergens terecht kunnen, 40 procent kiest voor 'weet niet/niet van toepassing'. Dit laatste is een opvallend hoog percentage, dat suggereert dat er voor veel mensen geen evidente plek is om problemen aan te kaarten.

Kijken we naar concrete maatregelen vanuit de sportorganisatie zelf, dan geeft ongeveer de helft van de respondenten aan niet te weten of de sportschool of sportvereniging ondersteunt bij problemen, of geeft aan dat niet op hen van toepassing is. Deels zal dit door het uitblijven van problemen komen, maar omdat er niet naar directe eigen ervaringen gevraagd is, geeft dit aan dat respondenten ook niet denken aan ervaringen van anderen binnen hun club. Van alle mensen die een inhoudelijk antwoord gaven, geeft per deelgroep slechts een derde aan dat de organisatie hen ondersteunt bij problemen.

Transgender man (49): Op mijn sportvereniging deed ik een gemengde groepsles. Hoewel ik mij als man had geïdentificeerd, begon na een tijdje de docent mij aan te spreken als 'zij/haar'. Ik heb haar hier een paar keer op gewezen, maar ze verbeterde haar gedrag niet. Op een gegeven moment namen andere cursisten dit ook over. Ik vond het dusdanig vervelend dat ik naar het management ben gegaan, die mij gelijk gaven. Maar toen kreeg ik van de docent te horen dat ik niet meer welkom was in de les, omdat het vertrouwen was beschadigd.

Het merendeel van de respondenten geeft aan dat hun sportorganisatie geen positieve aandacht besteedt aan LHBTIQ+ acceptatie: slechts 1 op de 3 is het (helemaal) eens met die stelling. Homoseksuele en cisgender respondenten geven vaker een positief antwoord op deze vraag dan de andere groepen, maar kijken we naar enkel de positieve, negatieve en neutraal antwoorden dan geeft voor alle groepen minder dan 30% aan dat er positieve aandacht aan LHBTIQ+ acceptatie besteed wordt.

Ook wat betreft het bieden van faciliteiten voor LHBTIQ+ respondenten zien we zeer lage percentages respondenten die het eens zijn met de stelling dat de sportvereniging of -school dit doet, en dat geldt voor alle groepen. Ontbrekende faciliteiten die o.a. in de open antwoorden worden genoemd zijn met name genderneutrale en eenpersoons kleedkamers en toiletten.

Tabel 4.9: De rol van sportorganisaties, uitgesplitst per provincie

	Gelderland (N=331)				Overijssel (N=175)			
	(helemaal) mee oneens	Neutraal	(helemaal) mee eens	Weet ik niet	(helemaal) mee oneens	Neutraal	(helemaal) mee eens	Weet ik niet
In mijn sportvereniging kan ik terecht bij iemand als ik me niet geaccepteerd voel.	40,9	12,3	7,3	39,5	39,6	9,3	6,1	44,9
Het bestuur besteedt positieve aandacht aan de acceptatie van LHBTI+	32,4	34,2	18,3	15,1	33,6	35,9	12,4	18,0
Het bestuur ondersteunt LHBTI+'ers bij problemen	48,8	17,3	14,9	19,1	46,7	24,2	11,9	17,2
Het bestuur biedt faciliteiten voor mij als LHBTI+'er	44,0	31,5	14,0	10,5	45,2	33,8	11,6	9,3

Tabel 4.10: De rol van sportorganisaties, uitgesplitst per seksuele voorkeur en genderidentiteit

(helemaal) mee eens, exclusief weet niet.					
	Homo (N=204)	Lesbisch (N=154)	Bi (N=100)	Cis (N=442)	Trans en Non-bin (N=60)
Kan ik terecht bij iemand als ik me niet geaccepteerd voel.	68,2	70,4	73,5	70,5	64,5
weet niet/nvt	44,4	39,8	37,0	42,9	23,9
Besteedt positieve aandacht aan de acceptatie van LHBTI+	29,6	18,7	21,9	24,3	22,1
Ondersteunt LHBTI+'ers bij problemen	36,2	31,2	38,2	35,6	36,1
Biedt faciliteiten voor mij als LHBTI+'er	22,1	13,1	14,7	18,2	17,0

4.5 SPORT: MECHANISMEN EN ERVARINGEN

In de sport lijken normen over het lichaam, en daarmee samenhangend ideeën over mannelijkheid en vrouwelijkheid, sterker aanwezig dan in andere leefdoeinen. De interviews leggen bloot hoe zowel samendoen (een veilig klimaat creëren) als individueel mogelijk maken (zoals kleedkamers) een rol spelen.

4.5.1 SPORTONTWIKKING: DE SPORTSCHOOL ALS HETERONORMATIEVE OMGEVING

De interviews bieden duidelijkheid waarom door LHBTIQA+'ers sport nog vaak niet wordt ervan als een plek die per se past bij de LHBTIQA+ gemeenschap. Sport is duidelijk gescheiden naar man en vrouw. Mannelijk gedrag is de norm. Om hier mee om te gaan, geven interviewees (met name homo-mannen) aan dat ze zelf grapjes gaan maken over hun voorkeur, als een coping mechanism om binnen de groep te blijven vallen. Dit wordt door de meeste geïnterviewden evenwel niet gezien als negatief.

4.5.2. DE ROL VAN DE KLEEDKAMER

Uit de vragenlijst kwam al dat er weinig specifieke faciliteiten zijn voor LHBTIQA+ sporters. Deels kan dit de vraag opwerpen wat er dan aan faciliteiten zou moeten of kunnen zijn. De interviews vullen aan dat één van de plekken waar een LHBTIQA+'er zich het meest geconfronteerd ziet met geaardheid of genderidentiteit, de kleedkamer is.

Transgender personen en non-binair/genderqueer personen geven aan dat zij problemen hebben met het kiezen voor een van de twee kleedkamers. Een transgender persoon die momenteel lichamelijk in transitie is van vrouw naar man, vertelt dat hij een keer de mannenkleedkamer binnen is gestapt omdat hij vond dat het daar tijd voor was. Het voelde meteen onprettig en hij is linea recta omgekeerd naar de vrouwenkleedkamer. Maar hij zegt ook: straks kan dat niet meer, en waar ga ik dan naar toe? Een genderneutrale of eenpersoonskleedkamer is er niet in zijn sportschool.

Ook een homoseksuele man die in de sportschool komt, vertelt dat het voor hem ongemakkelijk is om zich tussen andere mannen om te kleden. Seksegescheiden kleedkamers laten volgens hem zien dat de samenleving is ingericht naar de heteronorm: om ongewenste intimiteiten te voorkomen en veiligheid te creëren, zitten mannen bij mannen en vrouwen bij vrouwen. Ook hij zou voor een genderneutrale of individuele kleedkamer kiezen als dit kon.

Kleedkamers die geschikt zijn voor de LHBTIQA+ gemeenschap zijn een faciliteit die voor veel sportcentra relatief eenvoudig te realiseren is. Eenpersoons voorzieningen zijn in principe afdoende voor de meeste respondenten. Daarmee is dit een van de meest gemakkelijke drempels die verwijderd kan worden om sportdeelname en acceptatie te verhogen.

4.5.3. DE ROL VAN HET TEAM

Een aantal interviewees gaf aan dat zij van jongs af aan voor een club of in een bepaald team spelen. Twee hiervan gaven ook aan dat zij in hun team een goede coming out hebben gehad, en dat zij zich in dit team thuisvoelen. Er worden wel grappen over hun geaardheid gemaakt, maar, zoals zij zelf zeggen 'wij maken ook grappen terug'. Met douchen en samen omkleden ervaren ze geen problemen. Zij ervaren hun sport primair als een veilige omgeving, omdat zij in een veilig en accepterend team zitten.

In contrast daarmee staat het verhaal van een derde teamsporter, die is gestopt omdat ze in haar team het gevoel had er juist niet voor uit te kunnen komen. Dit meisje was lesbisch en voetbalde in een kleine stad in het meisjesteam. Ondanks het feit dat zij het vermoeden had dat een mede-teamgenoot ook lesbisch was, durfde zij niet met dit meisje, laat staan een trainer, over haar gevoelens te praten. Uiteindelijk is zij om die reden gestopt met voetbal.

Dit laat zien dat een veilige en accepterende omgeving belangrijk is voor LHBTIQA+'ers om plezier te beleven aan hun sport en ook aan het sporten te blijven. Het is belangrijk dat sportbesturen aandacht hebben voor onveiligheid binnen teams en zicht blijven houden op signalen van discriminatie. Het is belangrijk om proactief aan veiligheid te werken, ook als er geen expliciete signalen van onveiligheid zijn: mensen die zich onveilig voelen vertrekken eerder uit hun sport dan dat zij zich over de onveiligheid uitspreken, zoals ook de cijfers in sectie 4.2 laten zien. Trainers spelen een belangrijke rol in het creëren van een veilig teamklimaat, en zouden hier extra op getraind kunnen worden.

Hoofdstuk 5

RELIGIE

HET BEELD: RELIGIE

Het snijvlak van religie en LHBTIQA+ inwoners krijgt veel aandacht. Naast de verschillen tussen wat religies wel of niet voorschrijven op dit vlak omvat deze aandacht ook het debat over de verhouding tussen overheid en religie. In dit hoofdstuk kijken we vooral naar hoe LHBTIQA+ inwoners van Gelderland en Overijssel dit snijvlak ervaren, met speciale aandacht voor de groep inwoners die zich zowel als christelijk identificeert en als LHBTIQA+ (over andere religies kunnen we op basis van deze steekproef geen uitspraken doen). Het beeld is complex maar laat ook enkele patronen zien die de veelbesproken spanningen kunnen helpen duiden.

- Ongeveer de helft van de respondenten is van geloof gewisseld of uit het geloof gestapt. Hiervan gaven 6 op de 10 respondenten aan dat dit volledig of gedeeltelijk in relatie stond tot hun seksuele voorkeur of genderidentiteit. Ongeveer 15% van de gelovige opgevoede LHBTIQA+’ers in ons onderzoek identificeert zich nog altijd met hetzelfde geloof.
- Van alle onderzochte settings (familie, werk, school, sport), is de ervaren acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen het laagst. Deze lage ervaren acceptatie wordt deels gedreven door mensen die niet (meer) religieus zijn, maar ook respondenten die hun opvoedingsgeloof zijn trouw gebleven of die zijn (over)gestapt naar een (ander) geloof ervaren een lagere acceptatie in de geloofsgemeenschap dan wat we in de breedte vinden voor acceptatie onder familieleden, vrienden, werk en school.
- 1 op de 4 van de zelf geïdentificeerde christelijke LHBTIQA+ respondenten in ons onderzoek voelt zich soms of vaak als LHBTI+’er onveilig in gebedshuizen en bijna de helft van de LHBTIQA+ christenen antwoordt niet positief op het zichzelf kunnen zijn in de geloofsgemeenschap. Slechts een derde ervaart ruimte om niet cisgender te zijn.
- Slechts rond een derde van de christelijke respondenten ervaart ondersteuning of positieve aandacht van leiders; de ervaren acceptatie van medegelovigen uit de geloofsgemeenschappen ligt net wat hoger en ‘loopt daarmee voor’ op de leiders.
- In de interviews geven respondenten aan dat zij graag duidelijkheid willen van de kerkgemeenschappen over hun positie. Daarnaast benadrukken met name christelijke jongeren dat het nodig is dat er ook op christelijke scholen een veilige plek voor hen moet zijn, en dat voorlichting over LHBTIQA+ hier nodig is.

Terwijl sommige respondenten juist in hun religie hun steun vinden zien we als algemeen beeld een relatief lage gemiddelde ervaren acceptatie vanuit de geloofsgemeenschappen, en in het bijzonder gemiddeld weinig ervaren steun van de leiding van geloofsgemeenschappen.

5.1 ACHTERGROND

Het snijpunt van religie met seksuele voorkeur en genderidentiteit is een veelbesproken onderwerp. In dit onderzoek hebben we een breder palet aan vragen voorgelegd over hoe dit snijpunt ervaren wordt door LHBTIQA+ inwoners van de gemeenten. Dat rapporteren we in dit hoofdstuk.

Onderdeel van het maatschappelijk debat is ook de discussie over wie (mede)verantwoordelijk is voor de positie van LHBTIQA+’ers binnen geloofsgemeenten. Is dit de overheid of primair ‘de kerk’ zelf? Wat wij hier vooral willen doen, is aangeven tegen welke problemen en uitdagingen gelovige LHBTIQA+ aanlopen. Dit betreft ervaringen binnen het kerkelijk domein, maar een deel van deze problemen bevindt zich ook buiten het direct kerkelijke domein: bijvoorbeeld als iemand naar een christelijke school gaat, of in een zeer christelijke omgeving woont. Juist hier raken geloof en overheid elkaar, en kan ons onderzoek een aanvulling bieden voor beleidsmakers én kerkgenootschappen om beter op de hoogte te zijn van wat er speelt.

Van de geënquêteerden geeft ongeveer 80% in beiden provincies aan niet gelovig te zijn (maar soms wel zo te zijn opgevoed); ongeveer 1 op 6 (Gelderland) en 1 op 7 (Overijssel) respondenten heeft hetzelfde geloof als waarmee men is opgevoed en 5 á 6% is gelovig geworden of naar een ander geloof overgestapt. Alle cijfers rapporteren we in Tabel 5.1.

Tabel 5.1: Aantal gelovige respondenten, uitgesplitst naar provincie

	Gelderland (N=338)		Overijssel (N=181)	
	N	%	N	%
Niet gelovige opvoeding en nu ook niet gelovig	277	32,7	167	35,1
Gelovige opvoeding en nu zelfde geloof	134	15,8	69	14,5
Niet gelovige opvoeding en nu wel gelovig.	17	2,0	12	2,4
Gelovige opvoeding maar nu niet meer gelovig	393	46,3	212	44,4
Gelovige opvoeding en nu ander geloof	27	3,2	17	3,6

275 van de gelovige respondenten heeft aangegeven tot welke religie men zich rekent. Hiervan geeft 84% aan christen (excl. Russisch-orthodox) te zijn. In het bijzonder van deze groep religieuze LHBTIQA+’ers kunnen we meer informatie verschaffen over hun huidige ervaringen.²⁷ De vervolgsecties 5.3 en 5.4 focussen exclusief op christelijke gelovige LHBTIQA+. Hierbij dienen we in acht te nemen dat ook het westers christendom zeer divers is. Om een indicatie te geven: in onze data gaven 95 respondenten aan protestants/PKN, hervormd of gereformeerd te zijn; 67 katholiek of rooms-katholiek;²⁸ 59 christendom en 7 doopsgezind, baptist, evangelisch of remonstrant.

Wat betreft religieuze identificatie viel op dat bij de vraag met welke religie men identificeerde, respondenten relatief vaak spiritualiteitsstromingen noemden, zoals mystiek, new age, paganisme, satanisme en wicca. In totaal betreft het 28 mensen (10% van de gelovigen). Dit betreft voornamelijk LHBTIQA+’ers die religieus geworden zijn of van religie zijn veranderd, waarbij onder de laatste groep veelal de verandering gekoppeld is aan hun LHBTIQA+ identiteit.

²⁷ Helaas was het aantal respondenten dat aangaf onderdeel te zijn van de islam (1) of het jodendom (2 a 3) onvoldoende om deze groepen mee te nemen in het vervolgdeel van het onderzoek.

²⁸ Dit omvat ook ‘Oud Katholiek’ en het is niet in alle gevallen mogelijk vast te stellen of iemand zich als Rooms Katholiek of Oud Katholiek identificeert.

Ten slotte vroegen we alle, óók niet (of niet meer) gelovige respondenten hoe vaak ze religieuze bijeenkomsten bezochten, omdat dit niet is voorbehouden is aan mensen die zichzelf als religieus zien. De cijfers in Tabel 5.2 tonen dat ook onder de niet-gelovigen 16% (13,9 + 2,2 + 0,2) en 37% (29,3 + 7,0 + 1,0) nog wel eens of vaker een bijeenkomst bezoekt: vaak gaat het om mensen die wel gelovig zijn opgevoed. Ook zien we dat bijna 40% van de mensen die zichzelf als religieus identificeert nauwelijks bijeenkomsten bezoekt. Kortom, religieuze identificatie kunnen we niet gelijkstellen aan integratie in de geloofsgemeenschap, ook al is er duidelijke samenhang.

Tabel 5.2: Bezoek aan religieuze bijeenkomsten, uitgesplitst naar geloofsstatus

Hoe vaak bezoekt u een religieuze bijeenkomst? (N=1333)								
	Nooit		Soms		Regelmatig		Vaak	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Niet gelovige opvoeding en nu ook niet gelovig	372	83,6	62	13,9	10	2,2	1	0,2
Gelovige opvoeding en nu zelfde geloof	41	20,2	38	18,7	68	33,5	56	27,6
Gelovige opvoeding maar nu niet meer gelovig	378	62,7	177	29,3	42	7,0	6	1,0
Totaal	816	61,2	292	21,9	138	10,3	87	6,5
Soms (1-2x per jaar), Regelmatig (3 x per jaar tot 1 x per maand), Vaak (meer dan 2x per maand).								

5.2 ERVAREN ACCEPTATIE VAN EN UITTREDEN UIT RELIGIEUZE GEMEENSCHAPPEN

Ter herinnering: in Hoofdstuk 2 toonden we dat de ervaren acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen tussen de vijfeneenhalf en zes lag, en daarmee veruit het laagst scoorden van alle 11 onderzochte settings. Deze cijfers verhullen echter een fikse spreiding onder de respondenten: mensen die hun geloof verlaten hebben geven veel lagere cijfers dan mensen die zichzelf nu nog als gelovig identificeren.

Aan de respondenten die van geloof gewisseld zijn of zijn uitgetreden, is ook gevraagd of dit met hun LHBTI-achtergrond te maken had. Bij 6 op de 10 respondenten in deze groepen had dit volledig of gedeeltelijk hiermee te maken.

Tabel 5.3: De relatie tussen LHBTIQA+ en geloofsverlating

Heeft uw LHBTI+-achtergrond ermee te maken dat u zich niet meer identificeert met de religie van uw opvoeding?				
	N	Ja	Gedeeltelijk	Nee
Gelovige opvoeding maar nu niet meer gelovig	603	21,4	38,3	40,3
Gelovige opvoeding en nu ander geloof	44	38,6	25,0	36,4
Totaal	647	22,6	37,4	40,0

In Tabel 5.4 splitsen we de ervaren acceptatie uit naar de geloofsstatus, inclusief reden van geloofsverlating- of wissel. Daarin zien we grote verschillen.²⁹ Voor sommige groepen is het aantal respondenten zeer laag, maar ook deze groepen dragen bij aan een helder algemeen patroon: LHBTIQA+ respondenten die gelovig zijn gebleven of geworden ervaren het meeste acceptatie, gevolgd door geloofsverlaters van wie het uittreden losstond van hun seksuele voorkeur of gender identiteit, en de laagste acceptatie zien we bij mensen die vanwege deze identiteit hun (initiële) geloof verlaten hebben.

²⁹ Respondenten die niet gelovig zijn en niet gelovig zijn opgevoed hebben we hier niet opgenomen omdat ze zich minder waarschijnlijk op eigen ervaring met geloofsgemeenschappen baseren.

De hierboven beschreven ordening was te verwachten: mensen die hun geloof verlaten in relatie tot hun LHBTIQA+ identiteit zullen minder acceptatie (hebben) ervaren van hun geloofsgemeenschap. Echter, wat we door deze opsplitsing ook zien is dat voor LHBTIQA+'ers die zich nu nog als gelovig identificeren, de ervaren acceptatie in de geloofsgemeenschap tussen een 7 en een 8 ligt. Dit is betrekkelijk hoger dan het gemiddelde 5,6 à 5,8, dat we rapporteerden in Hoofdstuk 2 voor ervaren acceptatie in de geloofsgemeenschap. Echter het is nog altijd een relatief laag acceptatie cijfer als we kijken dan de gemiddelde ervaren acceptatie in tal van andere domeinen (zie Tabel 2.4).

Additionele analyse toont daarbij bovendien aan, dat de zelfacceptatie onder de christelijke respondenten iets lager (0,3) ligt dan onder andere respondenten. Dat verschil is statistisch significant. Dit betekent dat gelovige LHBTIQA+'ers zichzelf minder goed accepteren dan niet-gelovige LHBTIQA+'ers. Juist omdat we in dit onderzoek een selectie-effect van openlijk christelijke LHBTIQA niet kunnen uitsluiten, is dit des te opvallender.³⁰ Het cijfer voor zelfacceptatie onder gelovige LHBTIQA+'ers zou daarmee in een meer aselechte steekproef wellicht nog lager kunnen uitvallen.

Tabel 5.4: Ervaren acceptatie in geloofsgemeenschap, uitgesplitst naar geloofsstatus

Ervaren acceptatie in geloofsgemeenschap		
	N	Gemiddelde Cijfer
Niet gelovig opgevoed en nu wel gelovig	17	7,95
Gelovig opgevoed, maar nu een ander geloof niet gerelateerd aan LHBTI-identiteit	5	7,30
Gelovige opvoeding en nu zelfde geloof	146	6,97
Gelovige opvoeding maar nu niet meer gelovig niet gerelateerd aan LHBTI-identiteit	37	6,35
Gelovig opgevoed, maar nu een ander geloof gerelateerd aan LHBTI-identiteit	21	5,46
Gelovige opvoeding maar nu niet meer gelovig gerelateerd aan LHBTI-identiteit	79	3,35

Ondanks dat er nog aanzienlijke winst mogelijk is op de ervaren acceptatie in de geloofsgemeenschap, geeft slechts 5% van de respondenten die wel eens een religieuze bijeenkomst bezoeken aan bijeenkomsten op een andere locatie bij te wonen omdat ze in de eigen gemeente zich niet fijn voelen bij de bijeenkomsten van de geloofsgemeenschap (zie hieronder). Veel vaker worden redenen gegeven die te maken hebben met incidenteel bezoek (voor trouwerij of uitvaart) of met familiebanden.

Tabel 5.5: Locatie van bezoek aan religieuze bijeenkomsten

Ervaren acceptatie in geloofsgemeenschap				
Als u een bijeenkomst bezoekt, gaat u dan naar een locatie binnen de gemeente waar u woont? <i>niet ingevuld door de mensen die nooit naar religieuze bijeenkomsten gaan.</i> Totaal N=1333	Totaal		Huidig Christen	
	N	%	N	%
<i>Ja</i>	305	59,0	136	73,6
Nee, want mijn gemeenschap is niet actief in mijn gemeente	33	6,4	9	5,0
Nee, want ik voel me als LHBTI+'ers daar niet fijn bij	20	3,9	10	5,3
Nee, andere reden namelijk... <i>als:</i> - Andere activiteiten, uitvaart, trouwen, koor - Te gast bij familie/ vrienden, op uitnodiging - Al langer betrokken bij de gemeenschap en verhuisd.	159	30,8	30	16,0

³⁰LHBTIQA+ inwoners die in minder accepterende contexten leven zullen minder snel openlijk hun LHBTIQA+ identiteit bekendmaken of daarnaar handelen. De drempel om met vrijwillig onderzoek mee te doen is dan hoger, waardoor juist enkel de meer 'intern geëmancipeerden' uit dergelijke subgroepen zullen meedoen. Door de afwezigheid van de mensen die minder intern geëmancipeerd zijn, zullen er meer relatief hoge scores zijn, terwijl ze in werkelijkheid lager liggen.

5.3 ERVARINGEN LHBTIQA+ CHRISTENEN

Zojuist bespraken we al kort dat weinig respondenten vanwege hun seksuele voorkeur of genderidentiteit naar een andere plaats gaan om religieuze bijeenkomsten bij te wonen. Echter, dit betekent niet dat de ervaren veiligheid tijdens bijeenkomsten optimaal is. Integendeel, 1 op de 4 zelf geïdentificeerde christenen in ons onderzoek voelt zich soms of vaak als LHBTI+’er onveilig in gebedshuizen in de gemeente waar ze wonen (24%) en slechts een derde van hen geeft aan zich daar nooit onveilig te voelen. Dat blijkt uit een nadere analyse van de vraag over onveiligheidsgevoelens, eerder gerapporteerd in Hoofdstuk 3.³¹

Tabel 5.6: Onveiligheidsgevoelens in gebedshuizen, alleen christenen

Percentage respondenten dat zich soms tot vaak onveilig voelt in gebedshuizen onder LHBTIQA+ christenen (N=227)	
	%
Vaak	7,0
Soms	17,0
Zelden	15,6
Nooit	33,2
Weet ik niet / nvt	27,1

Ook legden we enkele stellingen voor over de ervaringen binnen de geloofsgemeenschap. Elk van de stellingen is gevraagd op een standaard vijfpuntschaal die vraag of mensen het er (helemaal) mee eens of (helemaal) mee oneens zijn, of tussenin. In Tabel 5.7 geven we de resultaten voor alle LHBTIQA+ christenen. Helaas is het niet mogelijk om deze tabel verder uit te splitsen naar seksuele voorkeur of genderidentiteit.

Allereerst zien we dat op geen enkele van de stellingen meer dan 57,1% van de respondenten duidelijk voor het ‘accepterende’ of ‘ondersteunende’ antwoord kiest. Op de stellingen over algemene acceptatie geeft rond de helft een ‘accepterend’ of ‘ondersteunend’ antwoord, maar slechts 1 op de 3 respondenten ervaart ruimte voor een niet-cisgender identiteit, of ervaart geen problemen van anderen met betrekking tot hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit.

Lesbische vrouw (24): In de kerk waar ik nu kom voel ik me geaccepteerd. Ik ken veel LHBT'ers die in deze kerk zitten. Die staan ook op het podium. Er is een LHBT-kring. Er is representatie. LHBT mag er zijn, er wordt over gesproken.

Relatief lage percentages zien we rond items over de leiders van de geloofsgemeenschap. Meer respondenten voelen zich geaccepteerd door medegelovigen dan leiders (49% versus 44%), en slechts rond een derde ervaart ondersteuning of positieve aandacht van leiders.

³¹ De volledige vraag met betrekking tot onveiligheidsgevoelens is eerder gerapporteerd in Tabel 3.1.

Tabel 5.7: Acceptatie binnen geloofsgemeenschap

	Allen (N=227)	
Binnen mijn geloofsgemeenschap ...	(helemaal) mee eens %	(helemaal) mee oneens %
...is er ruimte om LHBAP+ te zijn	50,1	17,4
...is er ruimte om TI+ te hebben	34,2	25,5
...kan ik mezelf zijn	57,1	17,4
...voel ik mij geaccepteerd door mijn medegelovigen	48,9	16,0
...voel ik mij geaccepteerd door religieuze leiders	44,4	26,2
...merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie/ genderidentiteit	27,0	33,0
...kan ik bij iemand terecht als ik me niet geaccepteerd voel	45,5	10,1
De leiders van mijn geloofsgemeenschap...		
...besteden positieve aandacht aan de acceptatie van LHBTI+	30,6	26,3
...ondersteunen LHBTI+'s bij problemen	34,1	20,2
...bieden activiteiten voor mij als LHBTI+	9,2	46,5
<i>Percentages obv alle respondenten in de subgroep, inclusief 'weet ik niet / nvt'</i>		

5.4 RELIGIE: MECHANISMEN EN ERVARINGEN

In de open vragen en interviews zien we een grote diversiteit aan opvattingen en invalshoeken op het geloof. Niet verwonderlijk, want elke geloofsgemeenschap is anders en heeft weer andere regels en gebruiken. Tegelijkertijd helpen deze rijke verhalen ons om duiding om verdiepen te geven aan enkele van hierboven besproken patronen. Opvallend hierin is de roep om helderheid en een actieve rol van de kerkelijke leiding.

5.4.1: HET GELOOF VERLATEN

In de open vragen geeft een aantal respondenten toelichting waarom ze het geloof verlaten hebben. Vaak is het een samenspel van factoren: zelf al niet zo veel op hebben met het geloof, het achterhaald vinden, en je daarnaast niet geaccepteerd voelen. Daarnaast verlaten mensen niet altijd vrijwillig het geloof om hun voorkeur. Een geïnterviewde homoman vertelt bijvoorbeeld het verhaal van zijn gedwongen vertrek uit een kerk. In de kerk waarin hij opgroeide, trouwde hij met een vrouw en kreeg kinderen. Rond zijn veertigste kwam hij echter als homo uit de kast. De kerkleiding maakte duidelijk dat hij zelf kon vertrekken, of anders in de ban gedaan zou worden en geen lid meer mocht zijn. De homoman heeft definitief gebroken met deze gemeenschap en zich na een paar jaar met zijn nieuwe partner aangesloten bij een andere, accepterende, kerk. Hier mag hij meedoen, ouderling zijn en wordt er van zijn geaardheid geen probleem gemaakt.

Het uitkomen voor je seksuele voorkeur of genderidentiteit kan er tevens voor zorgen dat je banden met je religieuze stroming, en daarom vaak ook met familie en vrienden, worden afgesneden. Een (andere) geïnterviewde homoseksuele man illustreert dit als hij vertelt dat zijn religieuze familie eigenlijk geen contact meer met hem mag hebben. Omdat zij hieraan geen gehoor geven, kunnen zij niet alle functies in de kerk bekleden. Voor LHBTIQA+'ers die zich bevinden in de strenggelovige gemeenschappen die deze werkwijze hanteren, heeft het uitkomen voor hun geaardheid dus grote consequenties.

5.4.2: BEHOEFTE AAN DUIDELIJKHEID

Tegelijkertijd zijn er ook geïnterviewde christelijke LHBTIQA+'ers die wel acceptatie in hun kerkgemeenschap ervaren. Zij mogen in veel gevallen deelnemen, ook aan bestuursfuncties, en voelen zich door medegelovigen en ook door kerkleiders vaak redelijk geaccepteerd. Maar ook deze christenen kunnen worstelen met hun positie in de gemeenschap. Wat als problematisch wordt ervaren is de onduidelijkheid over je status: in veel gevallen

mag je deelnemen aan de gemeente, maar mag je ook vrijwilligerswerk doen? Of trouwen? En hoe moet dat dan als het niet mag? Juist in dit aspect ligt een sterke behoefte aan meer ondersteuning van kerkleiding. Uit de interviews bleek bovendien dat we voorzichtig moeten zijn om over een stroming als geheel te spreken. Er is het verschil tussen beleid van de lokale kerkgemeente en de landelijke stroming: meerdere mensen geven aan dat in de landelijke stroming de positie van LHBTIQA+’ers meer een probleem is dan in hun lokale kerkgemeente. Hierdoor moeten soms bij levensgebeurtenissen (dopen, trouwen) andere paden bewandeld worden dan normaal: bijvoorbeeld niet een echte trouwdienst/inzegening, maar wel aandacht ervoor in de reguliere zondagsdienst.

Lesbische vrouw (46): Ik zou heel graag iets met de jeugd willen doen, maar ja, ga ik me aanbieden? Waar loop ik dan weer tegenaan, heb ik daar zin in? De dominee heeft gezegd dat ik welkom ben, maar we gaan nu samen met een andere kerkgemeenschap, en daar ligt het net weer anders. De jeugdgroepen hebben ze nu al samengevoegd. Moet ik dan ook toestemming vragen bij die andere kerkgemeenschap? Ik vind het erg ingewikkeld. En ik moet het altijd zélf vragen.

5.4.3: HET GELOOF EN DE MAATSCHAPPIJ: CHRISTELIJKE SCHOLEN EN (ON)VEILIGHEID

Zoomen we in op de drie christelijke jongeren die geïnterviewd zijn, dan valt op dat zij benadrukken dat het christendom niet alleen in de kerk, maar ook in het maatschappelijk leven een grote rol speelt, waardoor zij zich ook buiten de kerk onveilig en niet geaccepteerd voelen. Het meest indringende voorbeeld is dat van de christelijke middelbare school, waar LHBTIQA+ issues niet bespreekbaar zijn. Deze verhalen illustreren dat jongeren zich op school niet durfden te uiten. Soms wel nog naar vrienden/medeleerlingen maar zeker niet naar volwassenen/leraren. In een vertrouwenspersoon hadden zij over het algemeen weinig vertrouwen. Men verwacht niet dat deze vertrouwelijk met hun ervaringen/worstelingen om zou gaan. Zowel LHBAP als TIQ-jongeren geven aan dat dit een probleem is.

Biseksuele non-binaire interviewee (21): ik zat zelf op een gelovige school, waar men zei ‘je mag wel gay zijn maar niet gay relaties hebben’. En dan denk je toch niet van he laat ik er eens voor uitkomen dat ik niet straight ben. Bij biologie is het één keer besproken bij seksuele voorlichting. Maar dan zeggen ze wel: ‘dat bestaat ook maar eigenlijk is het allemaal zondig.’ En zo maken ze meteen duidelijk dat dat eigenlijk geen optie is.

Deze onderwerpen zijn niet alleen onbespreekbaar is naar volwassenen toe, maar ook de voorlichting op school is niet of nauwelijks aanwezig volgens de verhalen van deze jongeren. Als deze wel aanwezig is, wordt er altijd duidelijk bij vermeld dat dit ‘volgens het geloof niet mag’. Deze ervaringen zijn weliswaar individueel, maar resoneren met andere bekende verhalen. De interviews laten zien dat de ervaren acceptatie in streng-kerkelijke omgevingen ook op scholen laag is en dat dit wortelt in zowel onbespreekbaarheid als actieve negatieve bejegening, ook vanuit schoolleiding, kerkleiding en zelfs in de voorlichting (waarin scholen veel vrijheid hebben en nemen).

Vragen we de jongeren die we interviewden en direct deze negatieve ervaringen hadden naar een oplossing, dan zien zij die niet direct. Sommigen benoemen dat de (landelijke) overheid voorlichting zou moeten verplichten of anderszins een veilige school moet garanderen. Anderen zien het somber in en denken dat bijvoorbeeld onafhankelijke voorlichting of een vertrouwenspersoon weinig invloed zouden hebben op het LHBTIQA+ onvriendelijke klimaat. Dat brengt ons terug bij het discussiepunt waarmee we dit hoofdstuk ook openden: de vraag naar wie (mede)verantwoordelijk wordt geacht voor wat er in geloofsgemeenschappen en scholen (met onderwijsvrijheid) plaatsheeft.

Hoofdstuk 6

GEMEENTE- BELEID

HET BEELD: GEMEENTEBELEID

LHBTIQA+ inwoners van Gelderland en Overijssel zien aan de ene kant dat hun gemeentebestuur emancipatie en acceptatie uitdraagt en (zo) probeert te bevorderen, maar tegelijkertijd is er een duidelijke roep om meer beleid, in algemene en specifieke zin. Daarnaast kunnen gemeenten onder andere ondersteuning bieden aan een groot en divers palet aan organisaties dat bij de doelgroep (en subgroepen daarvan) bekend is. Dit helpt om juist ook de mensen te horen en bereiken die niet centraal in de LHBTIQA+ gemeenschap staan, bijvoorbeeld omdat ze minder talrijk zijn (zoals asexuelen, transgender mensen of LHBTIQA+ christenen). Bovenal suggereert dit onderzoek dat er niet één evidente easy fix is of één alles afdekkende partner; wel verwachten respondenten een actievere rol van de (lokale) overheid.

- 71% van de respondenten antwoordt correct of hun gemeente een regenbooggemeente is. 76% vindt het zijn van een regenbooggemeente (heel) belangrijk, maar LHBTIQA+ inwoners in Gelderland en Overijssel achten inhoudelijke beleidsvorming rond seksuele diversiteit (89%) en genderidentiteit (86%) belangrijker.
- Als we respondenten van dit onderzoek volgen, dan voeren Gelderse en Overijsselse gemeenten meer algemeen voorlichtings- en zichtbaarheidsbeleid (ofwel vnl. communicatie), dan dat ze kiezen voor intensiever beleid in de zorg of sport, door evenementen te organiseren of door genderneutrale toiletten in de publieke ruimte of het gemeentehuis te creëren.
- Voor elk van de gevraagde beleidsopties wil het merendeel van de respondenten dat de gemeente meer doet.
- Gemiddeld konden respondenten twee belangenvertegenwoordigende organisaties noemen en ruim twee derde van de respondenten noemde er minimaal één. Het COC is veruit de meest genoemde belangenorganisatie, maar respondenten noemen ook vele andere organisatie wat de zeer diverse gemeenschap weerspiegelt. Dit lijkt te suggereren dat voor effectief beleid dat een breed publiek bereikt, (lokale) overheden met veel organisaties partnerschappen kunnen aangaan of hen ondersteuning kunnen bieden. Dit bevordert het bereiken van subgroepen (bijv. transgender inwoners), bepaalde demografische groepen (ouderen, jongeren, christenen), of LHBTIQA+ binnen brede organisaties (Roze in het Blauw bij de politie, GSAs op scholen).
- Als we vragen aan interviewees en respondenten wat zij willen, geven m.n. de inwoners van de kleinere gemeenten aan dat LHBTIQA+ beleid bij hun gemeente geen speerpunt is. Zelfs het ophangen van een regenboogvlag is niet mogelijk. Verzoeken hierom worden afgewezen. Hierdoor voelen deze inwoners zich weinig gehoord. Ook in de suggesties wordt duidelijk gemaakt dat inclusiviteit ook uitgedragen moet worden door zelf het goede voorbeeld te geven.

6.1 ACHTERGROND EN REGENBOOGGEMEENTES

De Rijksoverheid probeert gemeenten te stimuleren en faciliteren in het voeren van emancipatiebeleid rond seksuele voorkeur en genderdiversiteit via het programma Regenbooggemeenten. Momenteel hebben 55 gemeenten met de minister van onderwijs een intentieverklaring getekend, waarmee deze gemeenten aangeven zich actief in te zetten op het gebied van LHBTIQA+'ers. De samenwerking gaat gepaard met een financiële impuls en is vooral gericht op de G50;³² andere gemeenten kunnen zichzelf wel uitroepen tot regenbooggemeente, en doen dat ook. Ook al ontvangt deze laatste groep niet dezelfde (financiële) ondersteuning, de signaalfunctie vanuit de overheid is gelijk, ervan uitgaande dat inwoners weten of hun gemeente een regenbooggemeente is.

REGENBOOGGEMEENTES

Gelderland: Apeldoorn, **Arnhem**, Bronckhorst, Culemborg, **Ede**, Harderwijk, **Nijmegen**, Tiel, Wageningen, Zutphen

Overijssel: **Deventer**, **Hengelo Enschede**, **Zwolle**, Dalfsen, Tubbergen.

***Vet**=onderdeel landelijke Regenboogprogramma; niet vet is zelf uitgeroepen regenbooggemeente

Onder de geënquêteerde LHBTIQA+ inwoners van Gelderland en Overijssel, antwoorde 71% van de respondenten correct of hun gemeente een regenbooggemeente is. Dit kan betekenen dat ze het wisten of dat ze het gokten, maar als ze het echt niet wisten kozen ze waarschijnlijk 'weet ik niet'.

Tabel 6.1: Bekendheid status als regenbooggemeente

N= 1320	Officieel een regenbooggemeente	
	Niet	Wel
Respondenten denken dat het een regenbooggemeente is		
Niet	281 (61%)	129 (15%)
Wel	74 (16%)	655 (76%)
Weet ik niet	107 (23%)	74 (9%)

In sommige gemeenten hebben minimaal 20 mensen deze vraag beantwoord hebben en kunnen we wat specifiekere deze vraag uitsplitsen.³³

- Van **Arnhem** (87%), **Deventer** (84%), **Enschede** (92%), **Harderwijk** (95%), **Nijmegen** (92%) en **Zwolle** (88%) weet het gros van de respondenten uit die gemeente correct aan te geven dat het regenbooggemeenten zijn. Al deze gemeenten nemen sinds de start van het nationale programma in 2008 daaraan deel.
- Onder de andere regenbooggemeenten met minimaal 30 respondenten is de herkenning aanmerkelijk lager. Het percentage dat aangeeft dat de gemeente geen regenbooggemeente is of het niet weet is voor Apeldoorn 38%, **Ede** 28%, **Hengelo**, 41%, **Tiel** 59%, Wageningen 30% en Zutphen 50%.
- Van de gemeenten die geen regenbooggemeente zijn hebben meestal minder dan 20 respondenten aan dit onderzoek meegedaan. De uitzonderingen hierop zijn: Berg en Dal (44% niet regenbooggemeente, 20% wel), Kampen (57% niet, 33% wel) en Lingwaard (60% niet; 20% wel).

³² G50 = de vijftig grootste gemeenten van Nederland. In eerdere fasen mochten ook andere gemeenten meedoen, vandaar het aantal deelnemende gemeenten hoger is dan 50.

³³ Cijfers op basis van kleine aantallen (bv. voor Wageningen en Zutphen) zijn louter indicatief. Wel is een lage herkenningsgraad opvallend, omdat de werving van dit onderzoek deels via belangengroepen en gemeenten is gelopen. Dit resulteert in meer respondenten die geïntegreerd zijn in de LHBTIQA+ gemeenschap en die ook over het algemeen sterker op de hoogte zijn van het gemeentelijk beleid.

6.2 GEMEENTELIJKE AANDACHT

Dat LHBTIQA+ inwoners van Gelderland en Overijssel hun situatie willen verbeteren is gezien de situatie, zoals in de voorgaande hoofdstukken geschetst, niet verwonderlijk. Maar wat wil en verwacht men hierbij ook een actieve rol van de overheid? Het zijn van regenbooggemeente is geen onafhankelijk doel op zich. Het gaat gepaard met beleidsdoelen rond emancipatie en acceptatie. Ook de LHBTIQA+ inwoners in Gelderland en Overijssel lijken die inhoudelijke beleidsvorming voorop te stellen. Terwijl nog altijd 76% het (heel) belangrijk vindt dat hun gemeente een regenbooggemeente is; geeft maar liefst bijna 90% aan dat ze lokaal beleid op het gebied van seksuele diversiteit en op het gebied van genderidentiteit (heel) belangrijk vinden.

Tabel 6.2: Het belang van gemeentelijk beleid

Stellingen: hoe belangrijk vindt u dat uw gemeente...				
N=1312	(Heel) onbelangrijk %	Neutraal %	(Heel) belangrijk %	Weet ik niet/geen mening %
...een regenbooggemeente is	8,7	14,0	75,8	1,5
...de lokale politiek aandacht besteedt aan het thema seksuele diversiteit	5,0	4,5	89,3	1,1
...de lokale politiek aandacht besteedt aan het thema genderidentiteit.	5,1	7,5	86,1	1,3

6.3 BELEIDSHERKENNING

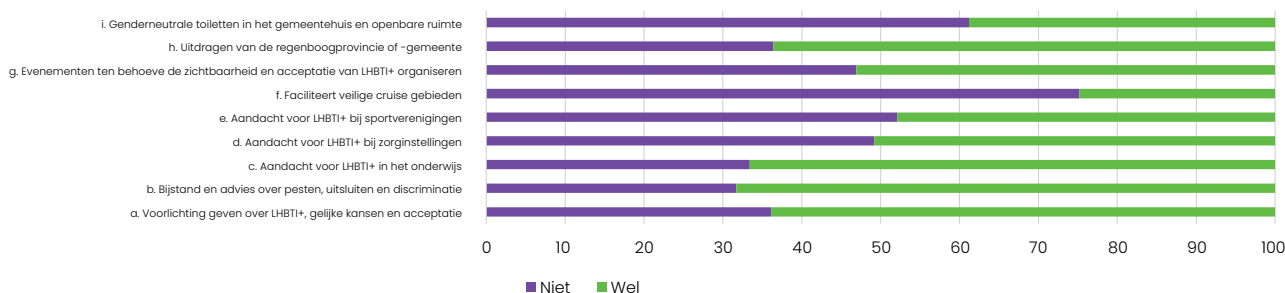
Dat dergelijk lokaal beleid door de LHBTIQA+ doelgroep als belangrijk wordt beschouwd is wellicht geen verrassing. Bovendien zegt het weinig over de invulling van het beleid. Daarom legden we de respondenten negen beleidsopties voor en vroegen of ze dachten dat hun gemeente dit beleid al voerde (sectie 6.3) en of het naar hun mening meer of minder nodig was (sectie 6.4).

De respondenten vinden lokaal beleid niet alleen belangrijk, maar er is ook duidelijk behoefte aan meer beleid, deels omdat de respondenten het idee hebben dat hun gemeente bepaald beleid niet voeren. Op geen enkel van de genoemde maatregelen zegt meer dan 69% van de respondenten dat hun gemeente dat type beleid voert, terwijl de lijst vrij regulier beleid omvat als voorlichting en aandacht in het onderwijs. Mochten gemeenten dit beleid wel voeren, dan lijkt het bereik en/of de bekendheid verre van optimaal.

Vooral intensiever en nieuwer beleid wordt minder genoemd als door de gemeenten uitgevoerd of gefaciliteerd. Ongeveer of meer dan de helft van de respondenten zegt dat hun gemeentebeleid in of met betrekking tot zorginstellingen, sportverenigingen, zichtbaarheidsevenementen, genderneutrale toiletten en cruisegebieden niet ondersteunt. Beleid rond voorlichting in de brede zin (bijvoorbeeld op scholen) en zichtbaarheid (regenbooggemeente uitdragen) wordt meer herkend. Deels kan dit verschil in herkenning liggen in de gemakkelijker zichtbaarheid van het laatstgenoemde type beleid. Een alternatieve verklaring is dat zichtbaarheidscampagnes en een vlag hijsen ook simpelweg goedkoper zijn en minder vergen van een gemeente en haar partners. Daarmee stuiten ze ook vaak op minder weerstand en komt dit type beleid inderdaad meer voor.

Tabel 6.3: Herkenning van gemeentebeleid

Denkt u dat uw gemeente de volgende zaken ondersteunt/faciliteert

6.4 BELEIDSBEHOEFTE

De behoefte van de respondenten aan meer beleid is sterk: voor elk van de genoemde beleidsopties vinden de meeste respondenten dat er meer aan moet gebeuren. Bovendien zijn de aantallen dusdanig dat we kunnen concluderen dat ook menigeen vindt dat hun gemeente meer moet doen, ook al denkt men dat de gemeente het beleid al in enige mate voert. Zo vraagt twee derde van de respondenten om meer aandacht in de zorg en sport terwijl ongeveer de helft denkt dat de gemeente hier al actief beleid op voert.

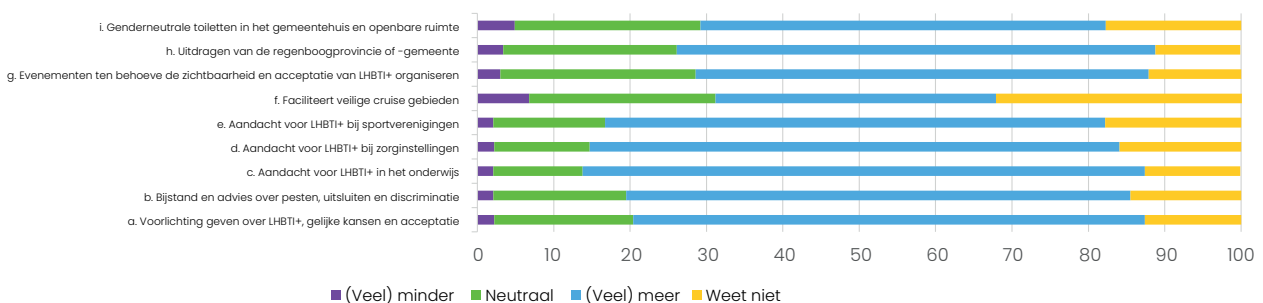
De roep om meer beleid is het grootst bij onderwerpen die gelden voor alle subgroepen die we ondervraagd hebben. De twee maatregelen die evident voor specifieke deelgroepen gelden krijgen wat minder steun, maar er zijn nog altijd meer respondenten die vragen om een toename van beleid, dan respondenten die vragen om minder of evenveel beleid. Dit betreft veilige cruisegebieden faciliteren (veelal gericht op homomannen) en genderneutrale toiletten (veelal gericht op niet-cisgender mensen) op het gemeentehuis en in de openbare ruimte faciliteren.

Opvallend is dat de vraag om beleid voor veilige cruisegebieden niet beduidend hoger is onder homomannen (39%). Onder transgender respondenten is de vraag om meer genderneutrale toiletten wel significant hoger dan in de gehele steekproef: 63% in vergelijking tot 53%. Genderneutrale toiletten vinden soms in de bredere discussie weerstand onder vrouwen, onder andere in verband met hun ervaren veiligheid. Dat zien we echter niet terug in dit onderzoek. Onder lesbische vrouwen is 56% voorstander van meer genderneutrale toiletten en slecht 2% wil er minder. Wellicht maakt bekend meer geliefd.

Verschillende van de beleidsopties hangen samen met de schaal waarop een gemeente opereert en of men een regionale functie heeft. Zoals in Hoofdstuk 8 wordt besproken zien we dan ook dat juist dorpsbewoners een grotere behoefte hebben aan meer beleid van de gemeenten. Alle relevante beleidsopties die zijn genoemd in de open vraag die bij deze sectie hoorde, zijn verzameld in Bijlage 4, om beleidsmakers de mogelijkheid te bieden hiermee aan de slag te gaan.

Tabel 6.4: Behoefte aan gemeentebeleid

En moet uw gemeente dit volgens u meer of minder doen?

6.5 BELANGENGROEPERINGEN

Ten slotte vroegen we de respondenten in een open vraag welke belangengroeperingen men kende. Na het verwijderen van antwoorden als 'geen idee' en 'de gemeente', maar het laten staan van 'gemeentelijke adviescommissie LHBT' of individueel genoemde activisten en algemene instellingen als 'scholen', werden in totaal 2.335 antwoorden gegeven door 877 van de 1275 respondenten. Met andere woorden, ruim twee derde van de respondenten kon een belangenvertegenwoordiger noemen en gemiddeld wist men er ongeveer twee.³⁴ Deze informatie is des te belangrijker gezien de resultaten in Hoofdstuk 3 over (sociale en fysieke) veiligheid.

In Hoofdstuk 3 zagen we dat de LHBT-gemeenschap en -beweging als één van de veiligste omgevingen werd ervaren met 'slechts' 7% respondenten die zich soms tot vaak onveilig voelden.³⁵ Deze relatieve veiligheid lijkt niet te verklaren door een grote onbekendheid met de beweging. Tegelijkertijd zagen we ook dat de meldingsbereidheid van incidenten extreem laag is en dat ook maar 5% van de respondenten belangenorganisaties noemde als waar ze hulp zochten of een melding deden. Op basis van de lijst met genoemde belangengroeperingen, kunnen we stellen dat dit niet komt door hun onbekendheid. Belangengroepen en de LHBTIQA+ gemeenschap worden relatief vaak als veilig ervaren en kennen brede bekendheid als belangenbehartiger, maar toch vinden respondenten niet hun weg naar deze organisaties bij incidenten.

Als we de lijst met genoemde organisaties beschouwen zien we een zeer diverse lijst met tal van lokale organisaties en initiatieven, onderwijsinstellingen, culturele groepen, horeca, individuele activisten, voorlichtingstheatergroepen, medische instellingen, politieke partijen, sportorganisaties en groepen gecentreerd rond bijvoorbeeld leeftijd (jongeren; senioren), religie, verstandelijke beperking, lesbische voorkeur, bisexualiteit of genderidentiteit.

Tegelijkertijd staan enkele organisaties, op basis van het aantal malen dat ze genoemd worden, centraler in de LHBTIQA+ gemeenschap. Het COC, en haar lokale afdelingen (maar niet specifieke werkgroepen), is goed voor 717 vermeldingen. Met andere woorden, 5 á 6 op 10 respondenten die op dit punt van de vragenlijst participeerde nam de moeite het COC te noemen. Voor een open vraagstelling kan dit als een zeer hoog aandeel beschouwd worden. Desalniettemin noemde bijna de helft van de respondenten niet het COC, en dit betreft ook ruim 10% van de mensen die wel een antwoord invulde. Dit kan een indicatie zijn dat niet alle LHBTIQA+ inwoners zich door het COC vertegenwoordigd voelen, wat ook consequenties kan hebben voor de oriëntatie van gemeenten in het vormgeven van hun emancipatiebeleid.

Met het risico vele andere initiatieven te kort te doen, zijn er nog 22 organisaties die een dozijn maal of vaker genoemd zijn:

- Amnesty (International)
- Artikel 1 / Antidiscriminatiebureaus / Vizier
- De Kringen
- Dito! (Nijmegen)
- Exaltio (Twente)
- GGD
- Goed Geraard (Achterhoek)
- GSA
- Jong & Out (t/m 18)
- Movisie
- Poink (lesbische vrouwen)
- Politie / Roze in Blauw
- Roze 50+ (Ouderen)
- Roze Huis (Nijmegen)
- Rutgers
- SchoolsOUT (regio Nijmegen)
- Shout (Wageningen)
- Roze Woensdag (Nijmegen)
- Transgender Netwerk / TNN
- Transvisie
- Village people (Harderwijk)
- Wijdekerk (Christelijk)

³⁴Bij het bestuderen van de lijst is het belangrijk te vermelden dat, omdat een deel van de werving via belangenverenigingen is gegaan, het niet verwonderlijk is dat deze belangenverenigingen bekend zijn bij de respondenten.

³⁵Zoals ook in Hoofdstuk 3 benoemd: onder sommige deelgroepen loopt dit percentage op tot 20%.

De belangrijkste boodschap van deze lijst is dat de LHBTIQA+ gemeenschap en beweging zeer divers is. Het COC neemt een belangrijke plek in, maar organisaties voor specifieke doelgroepen zoals jongeren (Dito!, Jong & Out, Exaltio), ouderen (Roze 50+), transgenderpersonen (TNN, Transvisie), gelovigen (Wijdekerk), lokale groepen (Village people, Roze Huis, Shout, Goed Geaard) en Lesbische vrouwen (Poink) kennen een brede bekendheid en suggereren een veelkleurige behoefte. Daarnaast tonen het vaak genoemd worden van organisaties als Movisie, de ADV's, en Rutgers de gewaardeerde rol van advies- en beleidsorganisaties, en de aanwezigheid van Roze in Blauw, GGD's en de GSA de zichtbaarheid voor LHBTIQA+ binnen grotere niet-LHBTIQA+ organisaties.

Tenslotte valt het op dat we ongekend veel deelnemers hebben weten te werven die zich identificeren als asexueel (44), biseksueel (314), en lesbisch (455), maar dat specifieke belangengroepen hiervoor relatief weinig genoemd zijn. Het NOA (aseksualiteit) viermaal en LNBi éénmaal. Enkele organisaties voor/door lesbische vrouwen komen wel wat vaker terug in de lijst, zoals het Lesbisch Festival, het Lesbisch Archief Nijmegen en Zij aan Zij. Aan deze observatie zijn niet direct conclusies te verbinden. Mogelijke verklaringen zijn dat de belangen van deze groepen worden afgedekt door andere bredere organisaties en er geen brede behoefte is aan zelforganisatie, dat specifieke belangenorganisaties onbekend zijn bij de respondenten, geen regionale afdelingen hebben, of dat de zelforganisatie nog in de kinderschoenen staat of kampt met organisatorische uitdagingen.

6.6 GEMEENTEBELEID: MECHANISMEN EN ERVARINGEN

In het bovenstaande hoofdstuk constateerden we dat veel LHBTIQA+ inwoners willen dat er veel meer gedaan wordt aan zichtbaarheid en acceptatie door gemeenten. De interviews ondersteunen en duiden deze wens. Met name inwoners die in kleinere, landelijk gelegen kernen wonen willen dat hun gemeente zich ook voor hen inzet. Dit betekent niet dat de Regenbooggemeenten op hun lauweren kunnen rusten: het beter zichtbaar maken van beleid en expliciete aandacht voor minderheidsgroeperingen zijn ook voor hen verbeterpunten, juist ook buiten de centrumsteden.

6.6.1: KLEINERE GEMEENTEN: EEN WERELD TE WINNEN

In lijn met de resultaten zoals hierboven gegeven geven geïnterviewden uit kleinere dorpen en steden, die veelal geen regenbooggemeente zijn, over het algemeen aan dat hun gemeente geen specifiek beleid voor hen voert, en dat zij dit een gemis vinden. Juist in de kleinere gemeenten is de zichtbaarheid van LHBTIQA+ al lager en uit de interviews komt het effect hiervan naar voren: het voelt voor hen soms alsof je er alleen voor staat als LHBTIQA+'er. Een inwoner van een kleine stad in Overijssel geeft bijvoorbeeld aan dat hij zelf maar een regenboogvlag heeft opgehangen bij zijn huis, omdat de gemeente het niet doet. Een regenboogvlag is een gemakkelijke eerste stap, die ook voor niet-regenbooggemeenten haalbaar is. Ook in gemeenten die zich op de Bible-belt bevinden, is hier veel behoefte aan. LHBTIQA+'ers willen graag horen dat de gemeente er óók voor hen is.

Non-binaire geïnterviewde (19): Ze doen in mijn gemeente helemaal niets. Als ze zouden beginnen met op Coming Out Day een regenboogvlag hijsen dan is dat een eerste stap. Daar zou ik echt al super blij mee zijn. Sommige mensen die ik ken, krijgen weinig acceptatie van hun omgeving, en die halen heel veel erkenning uit dat soort dingen.

Daarnaast worden ontmoetingsplekken genoemd, omdat juist in de kleinere gemeenten op het oog weinig te doen is voor deze groep. Ook de grotere regenbooggemeenten zouden hier een brugfunctie kunnen vervullen om de kleinere omliggende gemeenten te inspireren en te ondersteunen. Zo geeft een geïnterviewde aan dat hij weet dat er in een grotere stad dingen worden georganiseerd, maar dat hij daar niet naartoe gaat, omdat het simpelweg te ver is.

6.6.2: ZICHTBAARHEID VAN BELEID

Onduidelijkheid over beleid bleek uit de vragenlijst. Ook bijna alle geïnterviewden geven aan geen idee te hebben wat hun gemeente eigenlijk doet voor inwoners met een LHBTIQA+ achtergrond. De wat oudere geïnterviewden uit de grotere steden hebben nog een redelijk idee over algemeen zichtbaar beleid (ze noemen regenboogvlaggen, evenementen en ontmoetingsplekken of COC's), maar over het echte beleidswerk (ondersteunen van zorg, maatschappelijk middenveld en sport) weten zij over het algemeen ook weinig.

Zoals uit de vragenlijst al bleek, wordt er in het bijzonder op het gebied van veiligheid, sport en geloof nog veel werk gezien. Maar ook voorlichting in zorginstellingen en scholen is iets waarvan respondenten aangeven dat hier meer noodzaak voor is.

Respondent: Ik ben zorgmedewerker en durf niet tegen cliënten te zeggen dat ik een vriendin heb. Andersom ken ik cliënten die er niet voor uit durven te komen dat ze trans zijn. Organiseer eens samen met een zorgorganisatie een middag om aandacht te vragen voor verschillen in elkaars oriëntatie, dan kunnen we de leefomgeving verbeteren en kwaliteit van zorg verhogen.

Het concreet en in specifieke settings seksuele en genderdiversiteit bespreken, daarin ligt een kans voor gemeenten. Zij kunnen aan de ene kant veel meer samen gaan werken met andere organisaties, waardoor het beleid veel dichterbij de burger komt en LHBTIQA+ acceptatie gemakkelijker en vooral betekenisvoller (want concreet en in context) door de samenleving verspreid raakt. In algemene termen is de acceptatie in Nederland namelijk zeer hoog; de vertaling naar de dagelijkse praktijk en het aanpassen van alledaagse routines is echter minder vanzelfsprekend.³⁶

6.6.3: ONDERWIJS EN VEILIGHEID

Zoals we zagen zijn meer voorlichting en het actiever uitdragen van een regenboogplaats sterke behoeften. Ook in de open vragen waarin we ruimte gaven om met eigen ideeën te komen, wordt dit heel duidelijk genoemd. Met name voorlichting in het onderwijs wordt hierin gezien als een belangrijke manier om kinderen kennis te laten maken met diversiteit, en LHBTIQA+ acceptatie te verhogen door het normaal te maken.

Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat aan *alle* groepen aandacht wordt besteed. Met name de kleinere, meer normafwijkende groepen vragen expliciet om aandacht: transgender personen, non-binair/queer personen, intersekse personen en asexuele personen. Zoals we in Hoofdstuk 5 zagen is voorlichting op zichzelf niet afdoende. De vorm, inhoud en frequentie van de voorlichting zijn cruciaal. Het Kenniscentrum Integratie en Samenleving biedt hiervoor veel informatie en evidence-based materiaal.³⁷

Daarnaast is er behoefte aan zichtbaarheid en voorlichting specifiek om de veiligheid te verhogen. Diverse respondenten en een aantal geïnterviewden vinden dat de gemeente veel meer en duidelijker moet optreden tegen discriminatie en geweld. Ze wijzen op samenwerking met de politie, een duidelijker meldpunt, en aandacht voor veiligheid in specifieke wijken.

³⁶ Zie bijvoorbeeld: Keuzenkamp, S., & Kuyper, L. (2013). Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013.

³⁷ Zie: <https://www.kis.nl/artikel/effectief-discriminatie-bestrijden-zo-doe-je-dat>

6.6.4: LUISTER NAAR ONS!

In alle diepte-interviews vroegen we mensen of ze actief zijn binnen hun gemeente voor LHBTIQA+ zaken. Geen enkele van onze interviewees was lid van een regenboogcommissie of heeft een bestuursfunctie bij bijvoorbeeld een belangenvereniging. Wel geven sommigen aan dat zij contact hebben gezocht met de gemeente over LHBTIQA+ zaken en dat ze ontevreden zijn over het resultaat. Twee geïnterviewden geven aan dat zij aan hun niet-Regenbooggemeente expliciet gevraagd hebben om een regenboogvlag op te hangen. Op dit initiatief kwam of een negatief antwoord of überhaupt geen antwoord. Deze initiatiefnemers voelden zich als LHBTIQA+'er totaal niet gehoord en hebben niet het idee dat de gemeente er ook voor hen is.

Ook in de open vragen komen diverse van dit soort situaties en voorvallen terug, variërend van een onbevredigend afgehandelde klacht over een trouwambtenaar tot het niet in kunnen vullen van een genderneutrale optie op een formulier. Belangrijk is dus ook dat in de dienstverlening vanuit de gemeente aandacht wordt geschonken aan de LHBTIQA+ groep. Sta open voor initiatieven vanuit bewoners en neem suggesties en klachten hierover serieus. Verwijs niet direct naar hoe moeilijk het is om dit in het computersysteem in te voeren, maar kijk hoe en wanneer het wel kan. Onderdeel hiervan is bijvoorbeeld ook dat medewerkers getraind worden en dat er diversiteit onder de medewerkers is, zodat er continue vanuit meerdere perspectieven naar beleid gekeken wordt.

Hoofdstuk 7

ONTWIKKELING IN GELDERLAND/ OVERIJSSSEL

HET BEELD: ONTWIKKELING IN GELDERLAND/OVERIJSSSEL

Dat er nog ruimte voor verbetering is met betrekking tot LHBTIQA+ emancipatie is helder. Maar de afgelopen jaren heeft de Nederlandse en meer specifiek de Gelderse en Overijsselse samenleving niet stilgestaan. Hoe is die periode ervaren, is er de afgelopen twee jaar vooruitgang geboekt, voor wie en op welk terrein?

- Over het geheel ervaren over de afgelopen twee jaar meer respondenten een positieve dan een negatieve ontwikkeling in acceptatie, ongewenst gedrag en bespreekbaarheid. We kunnen voorzichtig concluderen dat de acceptatie van niet-standaard seksuele voorkeuren gemiddeld genomen ietwat is toegenomen in de meeste leefdomen.
- Vooral jongere respondenten rapporteren de sterkste positieve verandering, dit kan echter gegrond kan zijn in met objectieve veranderingen, hun verandering van omgeving, maar ook in hun eigen persoonlijke ontwikkeling onafhankelijk van veranderingen in de maatschappij.
- Onder de groep transgender, non-binaire en interseks respondenten ervaren meer respondenten een negatieve ontwikkeling: in sommige situaties bijna 1 op de 3 respondenten;
- We vinden indicaties dat de ervaren veiligheid in de eigen buurt of wijk niet verslechterd is, maar in het dorp of de stad algemeen wordt wel verslechtering gerapporteerd door cisgender LHBTIQA+ inwoners.
- Ook zien we juist dat meer transgender, non-binaire en interseks respondenten aangeven een toename dan een afname in ongewenst gedrag te ervaren in de afgelopen jaren. De groeiende aandacht voor de emancipatie en acceptatie van deze groepen en hun zichtbaarheid kan hebben geleid tot een contrareactie van bepaalde groepen in de maatschappij. Dit vraagt om gepast beleid ter bescherming van emancipatieprocessen.
- In Gelderlandervaarde gemiddeld genomen veel transgender, non-binaire en interseks respondenten een vooruitgang in de acceptatie; ook in de sport, maar wel in veel mindere mate. In Overijssel was de algemene positieve trend al wat minder sterk (maar nog steeds substantieel).
- Tegelijkertijd laat de ontwikkelingsvraag in de geloofsgemeenschap, die enkel is voorgelegd aan LHBTIQA+ inwoners die zich als gelovige identificeren, juist een positieve ontwikkeling zien. Dit heeft zowel betrekking op acceptatie als op bespreekbaarheid, waarbij laatstgenoemde het sterkst is toegenomen.
- Het lijkt mogelijk om voorzichtig te concluderen dat binnen de geloofsgemeenschappen een positieve trend wordt ervaren door de LHBTIQA+ christenen, op het gebied van seksuele diversiteit en op het gebied van genderidentiteit.
- In de bredere LHBTIQA+ gemeenschap is er mogelijk sprake van minder ervaren acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen; dit kan onder andere komen door (1) meer media-aandacht voor conflictueuze situaties is en (2) meer negatieve ervaringen (wellicht als behoudende reactie op emancipatoire ontwikkeling of doordat LHBTIQA+ gelovigen meer zichtbaar worden en meer vragen stellen).

7.1 ACHTERGROND

In 2019 is een eerder onderzoek uitgevoerd, waarin zowel niet-LHBTI als LHBTI-inwoners van Gelderland en Overijssel werd gevraagd naar hun beeld over veiligheid en (LHBTI)-acceptatie. Hieraan namen toen 584 LHBTI+ inwoners deel. Aan het onderzoek uit 2019 en het huidige onderzoek zal deels zijn deelgenomen door dezelfde inwoners. Dit is echter niet traceerbaar. Ook zijn beide LHBTIQA+ steekproeven niet willekeurig getrokken uit een register van LHBTIQA+ inwoners. Beide steekproeven hebben daarom foutmarges die moeilijk precies te bepalen zijn. Een vergelijking van de cijfers uit 2019 en 2021 is daarom enkel mogelijk met enkele stevige slagen om de arm. Met andere woorden, als de acceptatie in 2021 drie procentpunten hoger (of lager) uitpakt dan wat gevonden werd in 2019, dan is het moeilijk om te concluderen dat hier sprake is van een stijging (of daling) van de ervaren acceptatie. Toch trachten we in dit hoofdstuk meer te zeggen over de ontwikkeling in het Welzijn van de LHBTIQA+ inwoners van Gelderland en Overijssel over de afgelopen twee jaar. We doen dit door twee verschillende strategieën te combineren.

- 1) Allereerst hebben we het simpelweg aan de respondenten voorgelegd: we hebben op een aantal deelgebieden (acceptatie, veiligheid, sport, religie) gevraagd of naar hun ervaring de situatie verbeterd of verslechterd. Een kanttekening daarbij is echter wel dat in de ze periode corona haar intrede deed; daarom vroegen we dat waar relevant niet mee te nemen in de afweging.
- 2) Enkele vragen zoals gerapporteerd in 2019 hebben we gerepliceerd in dit onderzoek, en opnieuw aan de respondenten voorgelegd. Hoewel een directe vergelijking niet mogelijk is, kunnen we hierdoor wel zien over er een algeheel patroon zichtbaar wordt (wat moeilijk te duiden is) en of bepaalde vragen hiervan afwijken. In het laatste geval is dit wel een indicatie dat op bepaalde thema's een ontwikkeling heeft plaatsgevonden.

De werving voor dit onderzoek in vergelijking tot het onderzoek uit 2019 heeft zich sterker gericht op een breed palet aan subgroepen binnen de LHBTIQA+ gemeenschap. Hierdoor is het bereik van dit onderzoek waarschijnlijk representatiever wat betreft niet-cisgender respondenten, LHBTIQA+ christenen en jongeren. Voor deze groepen is aannemelijk dat ze in sommige contexten meer negatieve ervaringen hebben, wat bij een gelijkblijvende welzijnssituatie ten opzichte van 2019 zou leiden tot een wat lager welzijn in de cijfers uit 2021. De werving voor dit onderzoek in vergelijking tot het onderzoek uit 2019 heeft zich ook sterker gericht op werving via zelforganisaties en sociale media platforms. Mensen die hierin/hierop actief zijn vaker wat kritischer op de algehele situatie (wat voor sommigen juist motivatie tot die participatie is).

Bovengeschetste mogelijke en waarschijnlijke afwijkingen houden we in het achterhoofd bij de interpretatie van de resultaten: bij een stijging sinds 2019 is het minder waarschijnlijk dat dit komt door de verschillen in de steekproeftrekking. Bij een daling kunnen we die conclusie niet zo snel trekken omdat dan de methodisch ingeschatte afwijking en het resultaat in dezelfde richting wijzen en niet te onderscheiden zijn.

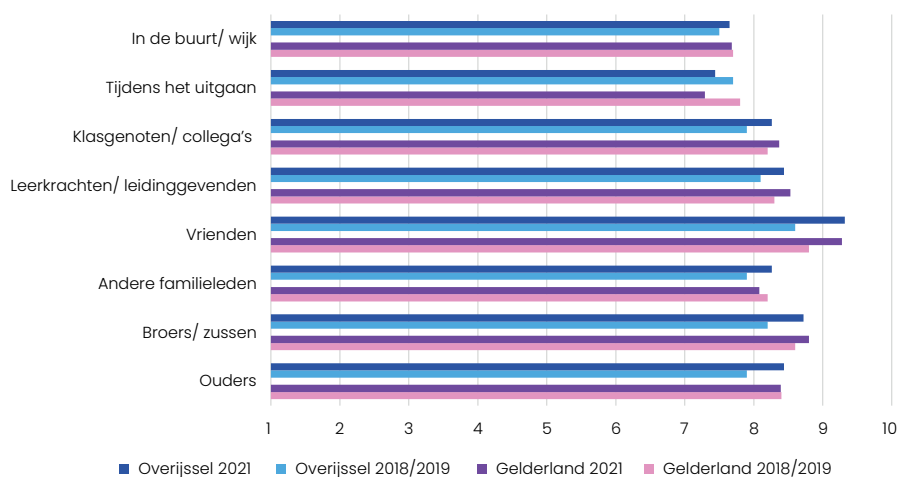
We begrijpen dat er behoefte is aan helderheid of beleid heeft gewerkt, en behoefte aan kennis over de richting waarin het welzijn van LHBTIQA+'ers in Gelderland en Overijssel zich ontwikkelt. In dit hoofdstuk zullen we dan ook expliciet aangeven waar wij op basis van de data en bestaande kennis met enige zekerheid indicaties van ontwikkelingen herkennen. We vragen de lezers van dit rapport met dezelfde voorzichtigheid en voorbehouden de vergelijking tussen 2019 en 2021 te interpreteren. Bovendien is het voor het beoordelen van specifieke beleidsmaatregelen en -plannen aan te raden een specifieke en passende beleidseffectmeting te doen gedurende en na de interventie, en een 'theory-based evaluation' of meta-analyse in de ontwerpfase van het beleid.

7.2 ERVAREN ACCEPTATIE

De algemene vraag over acceptatie door verschillende omgevingen is in zowel 2018/2019 als in 2021 aan de respondenten voorgelegd. Deze resultaten worden gerapporteerd in Tabel 7.1. Ook hebben we in 2021 gevraagd naar de algehele ontwikkeling in acceptatie over de laatste twee jaar, een onderscheid makend tussen voor seksuele diversiteit en genderidentiteit. Deze resultaten zijn te vinden in Figuur 7.1.

Vergelijken we de gerapporteerde acceptatie door de omgeving, dan zien we zeer vergelijkbare cijfers voor beide provincies en alle settings. Enkel bij het uitgaan zien we over het algemeen wat lagere cijfers. Zoals gezegd moeten we oppassen dit als een trend te interpreteren, omdat dit kan samenhangen met corona en ook het actief werven via jongerenorganisaties. Additionele analyses tonen ook dat onder jongeren de ervaren acceptatie juist in het uitgaan substantieel lager ligt, zo is dit bijvoorbeeld slechts een 6,3 onder de 18 tot 22-jarigen. Desalniettemin kunnen we op basis van deze uitgediepte cijfers gerust stellen dat het uitgaansleven, in het bijzonder voor jongeren, een aandachtsgebied is wat betreft ervaren acceptatie.

Figuur 7.1: Ervaren acceptatie in sociale relaties en settings, in 2018/2019 en 2021

Een tweede belangrijke observatie zou kunnen zijn dat over de gehele breedte de acceptatiecijfers voor Overijssel in 2021 hoger liggen dan in 2018/2019, terwijl dit niet zo is voor Gelderland. Om dit te kunnen duiden, is de ontwikkelingsvraag cruciaal. Uit die cijfers kunnen we concluderen dat we een voorzichtige positieve ontwikkeling zien, niet alleen voor Overijssel maar ook voor Gelderland.

Als we namelijk naar Tabel 7.2 kijken, zien we voor beiden provincies een zeer vergelijkbaar beeld voor seksuele oriëntatie: de grootste groep respondenten geeft aan dat er weinig veranderd lijkt, ongeveer 1 op 7 á 8 respondenten ervaart een negatieve ontwikkeling en 4 op 10 respondenten ervaren een positieve ontwikkeling. Dit resulteert in een 'positief saldo' van +26 (OV) en +27 (GLD). Gegeven de methodische kanttekeningen die we aan het begin van dit hoofdstuk maakten, en deze positieve cijfers, kunnen we voorzichtig concluderen dat de acceptatie van niet-standaard seksuele oriëntaties gemiddeld genomen ietwat is toegenomen in de meeste leefdomeinen, niet alleen in Overijssel, maar ook in Gelderland. Tegelijkertijd dienen we ons direct te beseffen dat dit niet voor alle groepen of contexten zal gelden (waarover hieronder meer).

Als we kijken naar de toelichting die mensen konden geven bij deze vraag, valt op dat veel respondenten wijzen naar de media: omdat hier meer aandacht is voor met name transgender en non-binaire personen, vermoeden zij dat de acceptatie is toegenomen. Ook sociale media en de toegankelijkheid van informatie worden benoemd. Anderen reflecteren op hun eigen omgeving: zij benadrukken bijvoorbeeld dat ze zelf in

hun directe omgeving geen verschil ervaren, of dat ze juist veel meer hun omgeving zijn gaan voorlichten over hoe het is om LHBTIQA+ te zijn. Een derde typische reactie is de 'backlash': mensen nemen als reactie op de emancipatiebeweging juist een tegenbeweging waar, die conservatief en behoudend is. Oorzaken van die tegenbeweging worden gezocht in politiek, religie (christendom en islam), leeftijd (oudere mensen), woonomgeving (dorp/platteland) en opleidingsniveau. Van alle drie deze reacties geven we hieronder een typisch voorbeeld.

Respondent: Ik denk dat het voor LHB's hetzelfde gebleven is. Maar de bekendheid van transseksueel en interseksueel is toegenomen en ik denk dat mensen daardoor minder bang zijn nu ze er meer van weten.

Respondent: In mijn omgeving is daar nooit moeilijk over gedaan.

Respondent: De samenleving is meer gepolariseerd. De ene kant is progressiever geworden, de andere kant is meer conservatiever gaan denken. Het werkt denk ik twee kanten op.

De ervaren acceptatie van niet cisgender inwoners toont ook een positief totaalbeeld, maar ook een wat complexer beeld. Allereerst zien we dat in vergelijking tot de resultaten voor seksuele voorkeur, meer respondenten een negatieve ontwikkeling hebben ervaren. Dit betreft circa 1 op de 5 respondenten, en onder de niet-cisgender respondenten in Overijssel gaat dit zelfs bijna naar 1 op 3. Dit verklaart onder andere ook waarom het totaalbeeld +38 onder transgender, non-binaire, interseksue en genderqueer respondenten in Gelderland is, en slechts +18 in Overijssel. Dit verschil alsook het meer algemeen hogere percentage mensen dat een negatieve ontwikkeling ervaart is aan te merken als aandachtspunt, ook al is hier het totaalbeeld er eveneens eentje van voorzichtige vooruitgang, in beide provincies.

Tabel 7.2: Ontwikkelingsvraag over acceptatie, uitgesplitst per provincie

Denkt u dat mensen in uw omgeving in de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover... (%)						
	N	(iets + veel) negatiever	Gelijk gebleven	(iets + veel) positiever	Weet ik niet/nvt	positiever minus negatieve
Lesbische, homoseksuele, biseksuele of panseksuele voorkeur						
Gelderland	991	12,8	42,9	40,0	4,4	+ 27,2
Overijssel	556	14,3	43,7	40,0	1,9	+ 25,7
Transgender, non-binaire, interseksue genderidentiteit						
Gelderland	991	19,6	28,9	40,4	11,0	+ 20,8
enkel niet cisgender respondenten	131	17,9	23,8	56,2	2,0	+ 38,3
Overijssel	556	21,0	33,0	36,0	10,0	+ 14,0
enkel niet cisgender respondenten	70	29,3	19,7	47,0	4,0	+ 17,7

De ontwikkeling in acceptatie van seksuele diversiteit kunnen we verder uitsplitsen voor verschillende demografische groepen onder de respondenten: zie hiervoor Tabel 7.3.³⁸ Deze uitsplitsing toont aan de ene kant dat alle groepen gemiddeld een positieve netto-ontwikkeling in de acceptatie ervaren. Maar we zien ook verschillen tussen de groepen. Wanneer slechts een kleine positieve ontwikkeling zichtbaar is, betekent het over het algemeen dat grotere aantallen respondenten in die groep een negatieve ontwikkeling ervaren.

³⁸ Voor de ontwikkeling in acceptatie van transgender, non-binaire en interseksue respondenten is dit enkel nuttig als we dat voor respondenten met die genderidentiteit doen. Het aantal respondenten in de groepen is echter te klein om verder uit te splitsen naar leeftijd.

Van de verschillen is het meest opvallend dat er een zeer sterk patroon is naar leeftijd. Hoe ouder men is hoe minder positieve ontwikkeling men ervaart. Dit kan te maken hebben met meer aandacht voor jongeren in het beleid en bij belangenorganisaties, maar het kan (deels) ook samenhangen met de ontwikkeling die jongeren sowieso doormaken in het bepalen van hun positie in de maatschappij of met verandering in het leven. De overgang van middelbaar onderwijs naar MBO/HBO/WO heeft ook vaak een verschil in omgeving tot gevolg, waarbij mogelijk selectie richting meer accepterende omgevingen plaatsvindt.

Tabel 7.3: Ontwikkelingsvraag over acceptatie, uitgesplitst naar leeftijd, religie, cislgender geslacht en opleidingsniveau.

Denkt u dat mensen in uw omgeving in de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover mensen met een lesbische, homoseksuele, biseksuele of panseksuele voorkeur	
	Positiever minus negatiever
Leeftijd (1233)	
22 en jonger	+ 63,1
23 t/m 34	+ 44,2
35 t/m 49	+ 12,3
50 t/m 65	+ 7,7
66 en ouder	+ 5,6
Religie (1296)	
Niet gelovig opgevoed; niet gelovig nu	+ 30,2
Hetzelfde geloof nu als waarin opgevoed	+ 26,8
Gelovig opgevoed, nu niet gelovig of ander geloof	+ 19,9
cislgender geslacht (1321)	
Vrouw	+ 25,9
Man	+ 19,6
Hoogst behaalde opleiding (1179)	
VMBO, LBO, MULO, ULU, MAVO	+ 31,7
HAVO / VWO	+ 56,4
MBO	+ 24,9
HBO	+ 9,1
WO	+ 26,1

7.2 ERVAREN VEILIGHEID

Kijken we naar de ervaren ontwikkeling in veiligheid, dan zien we in Gelderland en Overijssel een zeer vergelijkbaar patroon. Ruim tweederde van de mensen geeft aan dat de situatie ongeveer gelijk gebleven is. Voor de eigen buurt of wijk is dit ook het gemiddelde totaalbeeld – geen verandering – maar tegelijkertijd geeft 1 op 10 (GLD) en 1 op 8 (OV) nog wel aan dat de situatie minder veilig is geworden.

Ook zien we een duidelijk verschil met de ervaren veiligheid in de eigen buurt/wijk en het dorp of de stad waarin men woont. Voor beide provincies is het totaalbeeld voor dorp/stad negatief: 4 a 5 procentpunten méér respondenten zeggen dat het (veel) minder veilig is geworden dan dat het (veel) veiliger is geworden. Additionele analyses tonen dat dit negatieve verschil enkel onder cislgender respondenten zichtbaar is; onder transgender/non-binair respondenten vinden we een nettoverschil van 0.

Tabel 7.4: Ontwikkelingsvraag veiligheid, uitgesplitst naar provincie

Bent u zich als LHBTI+’er de laatste 2 jaar, meer of minder veilig gaan voelen in uw:..... %						
	N	(veel) minder veilig	Gelijk gebleven	(veel) veiliger	Weet ik niet/nvt	veiliger minus onveiliger
GLD-Wijk/ buurt	916	10,5	71,6	13,5	4,5	+ 3,0
GLD-Dorp/ stad	916	17,2	66,4	12,9	3,5	- 4,3
OV-Wijk/ buurt	520	12,3	71,7	12,5	3,5	+ 0,2
OV-Dorp/ stad	520	17,2	67,4	12,6	2,8	- 4,6

Onveiligheidsgevoel kan samenhangen met ervaren ongewenst gedrag, maar we zien niet een vergelijkbare ervaren trend in Tabel 7.5. In het onderzoek vroegen we naar een toename of afname van ongewenst gedrag in de afgelopen 2 jaar. Over de breedte zijn de resultaten positief. De meeste respondenten zeggen dat ze minder ongewenst gedrag zijn gaan ervaren.

Tegelijkertijd gelden hierbij ook twee belangrijke nuanceringen. Ten eerste rapporteert nog altijd 1 op de 6 (GLD) en 1 op de 5 (OV) respondenten dat ze (veel) méér ongewenst gedrag hebben ervaren. Ten tweede vinden we voor transgender, non-binaire en intersekse respondenten juist een negatieve trend, waarbij meer respondenten aangeven meer ongewenst gedrag te ervaren. Dit lijkt contra-intuïtief gezien de groeiende aandacht voor de emancipatie en acceptatie van deze groepen, in bijvoorbeeld de media. Juist hun zichtbaarheid lijkt te zijn toegenomen. Maar deze toenemende aandacht kan ook zorgen voor een contrareactie, die een mogelijke verklaring biedt voor de observatie hier. In andere woorden, ten tijde van toenemende emancipatie is extra aandacht voor ongewenst gedrag van belang.

Tabel 7.5: Ontwikkelingsvraag ongewenst gedrag, uitgesplitst naar provincie, seksuele voorkeur en genderidentiteit

Heeft u als LHBTI+ ’er de laatste 2 jaar, meer of minder te maken gekregen met ongewenst gedrag? %						
	N	(veel) minder	Gelijk gebleven	(veel) meer	Weet ik niet/nvt	minder minus meer ongewenst gedrag
Gelderland	896	16,4	62,8	13,4	7,4	3,0
Overijssel	502	18,9	58,3	14,3	8,5	4,6
cis LHB	1188	17,3	64,3	11,8	6,6	5,5
TI	164	18,4	41,5	26,1	14,0	-7,7

Onveiligheid en ongewenst gedrag zijn altijd zorgwerkend, maar op basis van bovenstaande observaties dient wellicht meer aandacht gegeven te worden aan de situatie buiten de eigen woonomgeving, en de onveiligheid van en ongewenst gedrag jegens transgender, non-binaire en intersekse inwoners.

7.4 SPORT

Ook aan alle respondenten die sporten op een sportschool of een club, hebben we gevraagd hoe ze de ontwikkeling in dit specifieke domein zien. In Tabel 7.6 rapporteren we nogmaals de algemene acceptatievraag voor sport³⁹, in Tabel 7.7 rapporteren we de ontwikkelingsvraag die we stelden aan alle sporters.

De acceptatiecijfers op de sportvereniging en de ontwikkeling daarin tonen over het geheel een vergelijkbaar beeld met die van de algemene acceptatie in Sectie 7.2: alle cijfers samen suggereren een verbeterende context, maar tegelijkertijd rapporteren substantiële groepen respondenten ook achteruitgang.

Een opvallende discrepantie met de algemene cijfers zien we echter onder de transgender, non-binaire en intersekse respondenten in Gelderland. In de ontwikkelingscijfers voor acceptatie, gerapporteerd in Tabel 7.2, was de netto ontwikkeling +38 procentpunten (het percentage respondenten dat vooruitgang ervaarde minus het percentage dat een negatieve ontwikkeling ervaarde). Maar met betrekking tot sport is dit slechts +20 procentpunten. Het lijkt dus dat de acceptatie in de sport achterblijft ten opzicht van de flinke verbetering die algemeen werd waargenomen in Gelderland. In Overijssel zien we dit patroon niet: daar is de vooruitgang in de sport (+17,5) veel meer gelijk aan de algemene ontwikkeling (+17,7, zie Tabel 7.2).

Tabel 7.6: ervaren acceptatie in sport, uitgesplitst naar provincie, in 2018/2019 en 2021

Ervaren acceptatie door de directe omgeving.				
	Gelderland		Overijssel	
	2018/2019	2021	2018/2019	2021
Op de sportvereniging	7,9	7,79	7,7	8,06

Tabel 7.7: Ontwikkelingsvraag m.b.t. acceptatie in sportomgeving, uitgesplitst naar provincie

Denkt u dat mensen van uw sportvereniging of sportschool de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover mensen met een LHBAP+-achtergrond of TIQ+ (excl. Weet niet, niet nvt)					
	N	(veel) negatiever	Gelijk gebleven	(veel) positiever	positiever minus negatiever
Gelderland - LHBAP+	244	4,3	65,3	30,4	+26,1
Gelderland - TI+	201	9,5	61,1	29,3	+19,8
Overijssel - LHBAP+	118	4,7	65,7	29,5	+24,8
Overijssel - TI+	91	15,8	49,0	33,3	+ 17,5

³⁹ Deze resultaten zijn ook te vinden in Tabel 7.1

7.5 RELIGIE

In Tabel 7.8 rapporteren we nogmaals de ervaren acceptatie door de geloofsgemeenschap, zoals eerder gerapporteerd in Figuur 7.1. Daarnaast stelden we twee ontwikkelingsvragen aan gelovigen: over de acceptatie en over de bespreekbaarheid van LHBTIQA+. Deze worden gerapporteerd in Tabellen 7.9 en 7.10.

In tegenstelling tot alle andere settings, zien we bij de geloofsgemeenschap sterk lagere acceptatiecijfers voor 2021 dan voor 2018/2019 (onder alle respondenten, niet enkel gelovigen). Tegelijkertijd laten de ontwikkelingsvragen, die enkel zijn voorgelegd aan LHBTIQA+ inwoners die zich als gelovige identificeren, juist een positieve ontwikkeling zien, zowel qua acceptatie als in de bespreekbaarheid, waarbij laatstgenoemde het sterkst is toegenomen (tot +50).

Hoe zijn deze ‘tegengestelde’ bevindingen met elkaar te rijmen? Drie verklaringen lijken initieel voor de hand te liggen.

1. In het onderliggende onderzoek is bewust ook geworven via religieuze netwerken waardoor we een beter beeld van deze moeilijk te bereiken groep krijgen. Als juist religieuze respondenten negatiever zouden zijn over geloofsgemeenschappen zou dit betekenen dat de cijfers in 2021 lager zijn door de steekproefselectie. Echter, in bovenstaande hoofdstukken hebben we al gezien dat juist religieuze respondenten positiever zijn over de acceptatie binnen geloofsgemeenschappen. Deze verklaringen kunnen we met redelijke zekerheid verwerpen.
2. Dat juist religieuze respondenten positiever zijn over acceptatie in de gemeenschap indiceert een ‘overlevingsvertekening’: mensen die zich minder geaccepteerd voelen zullen eerder uit hun religie stappen waardoor de gemiddelde ervaren acceptatie ‘stijgt’. De cijfers in Hoofdstuk 5 (Tabel 5.4) ondersteunen het bestaan van dit proces. Hier zagen we al dat mensen die nog gelovig zijn hun acceptatie tussen de 7 en 8 geven, terwijl mensen die uit het geloof zijn weggegaan gemiddeld onvoldoendes geven. Dit effect is van belang voor onderstaande bevindingen, omdat de ontwikkelingsvragen enkel voorgelegd zijn aan religieuze respondenten en de ‘stationaire’ acceptatievraag aan alle respondenten. Mensen binnen geloofsgemeenschappen zien dan een positieve ontwikkeling, terwijl het generiek publiek juist een negatieve ontwikkeling ervaart. Deels zou dit effect versterkt kunnen worden als er in onze algemene steekproef meer voormalig gelovigen of niet (meer) gelovigen LHBTIQA+’ers uit traditionelere omgevingen aanwezig zijn dan in 2019 het geval was.
3. Tenslotte kan men zich bewuster zijn geworden van spanningen. De laatste jaren krijgt het snijvlak van religie en LHBTIQA+ emancipatie veel aandacht in media, politiek en publiek debat. Dit kan ervoor zorgen dat respondenten negatief beïnvloed worden in het geven van een cijfer, in het bijzonder omdat media vaak een conflictframe hanteren waarbij juist de conflictueuze situaties aandacht krijgen. Gelovige LHBTIQA+ inwoners zal dit minder beïnvloeden omdat zij niet hun beeld vormen op basis van mediaberichtgeving. Ook dit biedt een (deel-)verklaring voor de gevonden discrepantie.

Op basis van bovenstaande afwegingen, kunnen we voorzichtig concluderen dat binnen de geloofsgemeenschappen een positieve trend wordt ervaren door de LHBTIQA+ christenen. Dat geldt zowel op het gebied van seksuele diversiteit en op het gebied van genderidentiteit. Onder het bredere LHBTIQA+ publiek is er mogelijk sprake van minder ervaren acceptatie vanuit geloofsgemeenschappen. Dit kan onder andere komen door meer media-aandacht voor conflictueuze situaties, of door meer negatieve ervaringen (wellicht als behoudende reactie op emancipatoire ontwikkeling of doordat LHBTIQA+ gelovigen meer zichtbaar worden en meer vragen stellen).

Tabel 7.8: Ervaren acceptatie in religie, in 2018/2019 en 2021

Ervaren acceptatie door de directe omgeving.				
	Gelderland		Overijssel	
	2018/2019	2021	2018/2019	2021
In de geloofsgemeenschap	7,5	5,64	6,9	5,79

Tabel 7.9: Ontwikkelingsvraag m.b.t. acceptatie in religieuze omgeving, uitgesplitst naar provincie en genderidentiteit

Denkt u dat mensen in uw geloofsgemeenschap de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover LHBAP+ en TI+?					
	N	(veel) negatiever	Gelijk gebleven	(veel) positiever	meer minus minder
Gelderland – LHBAP+	145	8,7	50,3	41,0	+ 32,3
Overijssel – LHBAP+	78	11,9	58,9	29,2	+ 17,3
Gelderland – TI+ (incl. cisgender respondenten)	128	12,3	55,4	32,5	+ 20,2
Overijssel – TI+ (incl. cisgender respondenten)	62	20,0	50,5	29,5	+ 9,5
Transgender, non-binaire en intersekse gelovigen in Gelderland en Overijssel	36	19,4	44,4	38,9	+19,5

Tabel 7.10: Ontwikkelingsvraag m.b.t. bespreekbaarheid in religieuze omgeving, uitgesplitst naar provincie en genderidentiteit

Denkt u dat de afgelopen 2 jaar LHBAP en TI+ acceptatie meer of minder bespreekbaar zijn geworden in uw geloofsgemeenschap					
	N	(veel) minder bespreekbaar	Gelijk gebleven	(veel) meer bespreekbaar	meer minus minder
Gelderland – LHBAP+	146	3,4	43,6	52,9	+ 49,5
Overijssel – LHBAP+	79	7,7	51,6	40,9	+ 32,2
Gelderland – TI+ (incl. cisgender respondenten)	126	4,0	46,3	49,7	+ 45,7
Overijssel – TI+ (incl. cisgender respondenten)	66	18,7	49,7	31,7	+ 13,0
Transgender, non-binaire en intersekse gelovigen in Gelderland en Overijssel	36	8,3	33,3	58,3	+ 50,0

Hoofdstuk 8

GEOGRAFISCHE VERSCHILLEN

HET BEELD: GEOGRAFISCHE VERSCHILLEN

De emancipatie van LHBTIQA+ inwoners is onderdeel van een maatschappelijk proces dat op landelijk en internationaal niveau plaatsvindt. Tegelijkertijd kunnen provincies, regiobesturen en gemeenten een belangrijke rol spelen en zijn er substantiële verschillen tussen gebieden. Ook weten we dat de materiële leefomgeving (zoals faciliteiten) en leefcultuur een belangrijke rol spelen, en deze factoren zijn vaak gekoppeld aan stedelijkheid. In dit hoofdstuk worden geografische verschillen in kaart gebracht.

- De mate van stedelijkheid heeft een relatie met de mate waarin LHBTIQA+ inwoners ongewenst gedrag meemaken en acceptatie ervaren. Het lijkt samen te hangen met de mate van faciliteiten en lokale cultuur.*
- De mate van veiligheid en acceptatie neemt af naarmate stedelijkheid afneemt, met de uitzondering dat in buitengebieden de ervaren acceptatie niet het laagst is, en onder gelovigen lijkt deze zelfs het hoogst. Echter, de mate van ervaren onaccepterend gedrag is er ook het hoogst en de ruimte om transgender-spporter te zijn het laagst. In het buitengebied mijden of stoppen relatief meer mensen met een sport vanwege hun seksuele voorkeur of genderidentiteit. Alles samen lijkt er een discrepantie tussen ervaren gedrag en een algemeen gevoel van onveiligheid/acceptatie in het buitengebied.*
- De behoefte aan emancipatiebeleid zoals positieve aandacht, voorlichting, veilige cruisegebieden (homo-ontmoetingsplaatsen) en genderneutrale toiletten is het grootst onder inwoners van dorpen en buitengebieden.*
- Kijken we naar verschillen tussen de COROP-regio's dan zien we een patroon waarbij de situatie het positiefst is in de regio's aan de zuid- en oostgrens en minder positief aan de noord- en westgrens.*
- Een regionale blik verbloemt wel verschillen binnen regio's, zoals verschillen tussen gemeenten en de al beschreven verschillen naar mate van stedelijkheid (ook binnen gemeenten). In stedelijke gemeenten lijkt de algehele acceptatie en veiligheid hoger, als ook in de Achterhoek en Twente. De acceptatie en veiligheid in de noordwestelijke grensgemeenten is het over het algemeen betrekkelijk lager.*
- De ervaren vooruitgang met betrekking tot seksuele voorkeur is hoger in de noordwestelijke regio's.*
- De ervaren verandering rond genderidentiteit is niet in alle regio's overwegend positief: in Zuidwest-Gelderland is deze negatief.*

8.1 ACHTERGROND

Tot dusverre hebben we de situatie in Gelderland en Overijssel als geheel geschetst. Alhoewel er niet direct reden is om aan te nemen dat de grotere patronen substantieel verschillen binnen de provincies, kunnen we op basis van bestaande kennis verwachten dat in sommige regio's of in meer landelijke gebieden het welzijn van LHBTIQA+ inwoners minder hoog ligt. Gezien de grote aantallen deelnemers in dit onderzoek kunnen we echter verder gaan dan dit veronderstellen: we kunnen het onderzoeken.

In dit hoofdstuk verzorgen we deze uitsplitsing op basis van twee indelingen: de COROP-indeling en de zelfgerapporteerde woonomgeving. De opbouw van het hoofdstuk volgt de indeling van de rest van het rapport. Per thema hebben we enkele kerncijfers uitgesplitst. Omdat de aantallen respondenten per regio beperkt zijn, zijn we hierin selectief. Voor de leesbaarheid rapporteren we voornamelijk de trekkende verschillen, en geven we het in de tekst aan als er geen noemenswaardige verschillen zijn (in plaats van dat we tabel na tabel produceren met dezelfde cijfers).

Allereerst delen we de twee provincies op in de 7 COROP-regio's.⁴⁰ Elk van de zeven regio's bevat een afdoende aantal respondenten om een gemiddelde te geven dat ook betekenisvol is voor beleidsmakers. We hadden bijvoorbeeld ook naar gemeentelijk niveau kunnen kijken, maar slechts van enkele gemeenten hebben we voldoende informatie om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Aan het einde van dit hoofdstuk presenteren we wel een algehele indicatie op gemeenteniveau. Deze is vooral bedoeld om regionale verschillen beter te begrijpen, en niet om individuele gemeenten te rangschikken of te vergelijken. Ook is het, gezien de aantallen respondenten, niet verantwoord om bijvoorbeeld scherp te stellen op de transgender, interseksuele en non-binaire respondenten per regio.

Ten tweede kijken we naar de mate waarin het welzijn van LHBTIQA+ inwoners verschilt op grond van stedelijkheid. In 2019 is dit gedaan door de mate van stedelijkheid per gemeente als uitgangspunt te nemen. Dit zullen we hier niet doen, omdat binnen de gemeentegrenzen vaak een combinatie van steden, kernen, en buitengebied te vinden is. Een gemeentelijke maat versluiert cruciale verschillen. We hebben in dit onderzoek gevraagd naar de leefomgeving waarin mensen wonen, en kunnen daardoor een betekenisvoller onderscheid maken tussen inwoners van stedelijke centra, stedelijke buitenwijken, dorpen en buitengebieden.

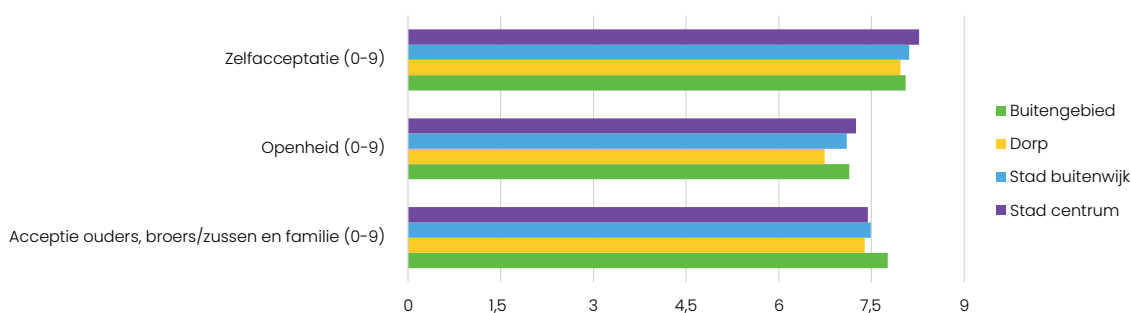
8.2 ACCEPTATIE

De uitsplitsing naar de stedelijkheid van de woonomgeving laat een zeer consistent patroon zijn, wat geïllustreerd wordt door de geselecteerde uitkomsten in Figuur 8.1 hieronder: naarmate de stedelijkheid afneemt neemt ook de (zelf)acceptatie en openheid af, met belangrijke uitzondering dat juist in het buitengebied de (zelf) acceptatie en openheid iets hoger is. Een mogelijke verklaring hiervoor kan de relatief lage sociale controle in het buitengebied zijn, zeker in vergelijking tot bijvoorbeeld dorpen. De cijfers over slachtofferschap in Sectie 8.3 suggereren echter ook dat de perceptie van acceptatie mogelijk verschilt tussen de gebieden.

Non-binaire persoon (43): Als ik kijk naar de kleine dorpen waar ik vandaan kom, dan heb ik het voornamelijk gemist in mijn jeugd dat er voorbeelden waren, dat er mensen waren die dezelfde weg als ik hadden afgelegd. En eigenlijk heb ik hetzelfde gedaan: ik heb na mijn coming-out als lesbiënne het dorp verlaten voor de stad omdat ik op zoek ging naar erkenning, en mensen die hetzelfde waren. Maar voor de jeugd zou het eigenlijk heel erg fijn zijn als er zichtbaar diversiteit is in gemeenten en dorpen. En ik denk niet dat er ten opzichte van twintig jaar geleden veel veranderd is.

⁴⁰Voor het overzicht van COROP-regio's en de indeling van gemeenten binnen COROP, zie Hoofdstuk 1, Tabel 1.1.

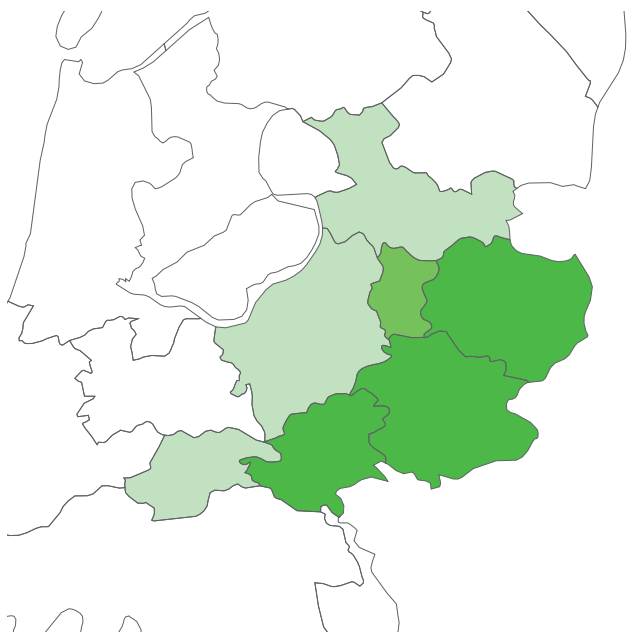
Figuur 8.1: Acceptatie uitgesplitst naar stedelijkheid

De COROP-regio's tonen minder onderscheid dan de stedelijkheid. Met andere woorden: de directe leefomgeving lijkt van meer belang dan de regio waarin men woont. Ondank deze beperkte verschillen – omgezet naar een acceptatiebarometer variëren de regio's tussen 82% en 85% – zien we wel een helder patroon in de mate van (zelf)acceptatie en openheid. In de Figuur 8.2 hieronder zijn deze samengebracht in één index lopend van 0 tot en met 9. De regio's Noord-Overijssel, Veluwe en Zuidwest Gelderland (lichtgroen) tonen wat lagere acceptatie dan Arnhem/Nijmegen, de Achterhoek en Twente (donkergroen). Zuid-West Overijssel zit daar precies tussenin.

Figuur 8.2: ervaren acceptatie, zelfacceptatie en openheid, uitgesplitst naar COROP-regio

Hoe donkerder, hoe meer acceptatie

⁴¹ Zie Hoofdstuk 3, Tabel 3.1: op straat, in horeca, winkel, thuis, ov, werk of school, sport, gebedshuis, lhbt-gemeenschap.

8.3 (ON)VEILIGHEID NAAR STEDELIJKHEID

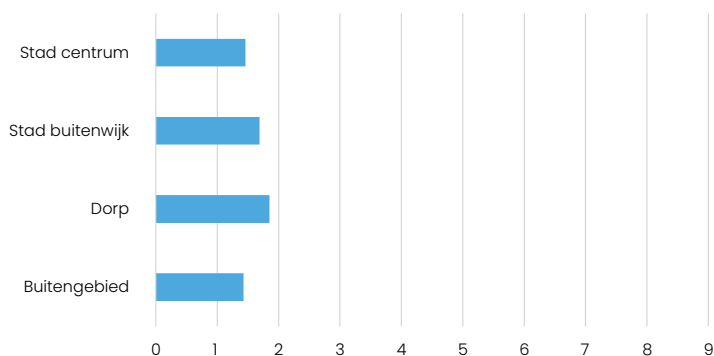
Om de ervaren onveiligheid per leefomgeving in kaart te brengen hebben we alle negen situaties uit de veiligheidsvragen samengenomen en gekeken voor hoeveel van de negen de gemiddelde respondent antwoordt zich soms tot vaak onveilig te voelen. Bij een score 0 voelt geen enkele respondent zich ergens soms/vaak onveilig; bij 9 voelen alle respondenten zich op al deze plekken soms/vaak onveilig. Deze scores staan vermeld in Figuur 8.3, en liggen voor alle vier de leefomgevingen gemiddeld tussen de 1 en de 2.

Voor onveiligheid zien we het gespiegelde patroon van acceptatie: naarmate de stedelijkheid afneemt neemt de ervaren onveiligheid toe, maar in het buitengebied lijkt de veiligheid relatief hoog. Kijken we echter naar Figuur 8.4, waarin respondenten melden hoe vaak ze te maken hebben met onaccepterend gedrag, dan ligt het buitengebied veel dichterbij dorpen dan de stedelijke woonomgevingen, en wordt er meer onaccepterend gedrag gemeld.

Homoman (41): Ik woon in het buitengebied, op een boerderij, waar ik ook opgegroeid ben. Laat mij maar lekker hier in de rimboe zitten. Hier in de omgeving voel ik me veiliger dan in een grote stad als Amsterdam, waar ik ook gewoond heb. Hier durf ik hand in hand te lopen met mijn partner.

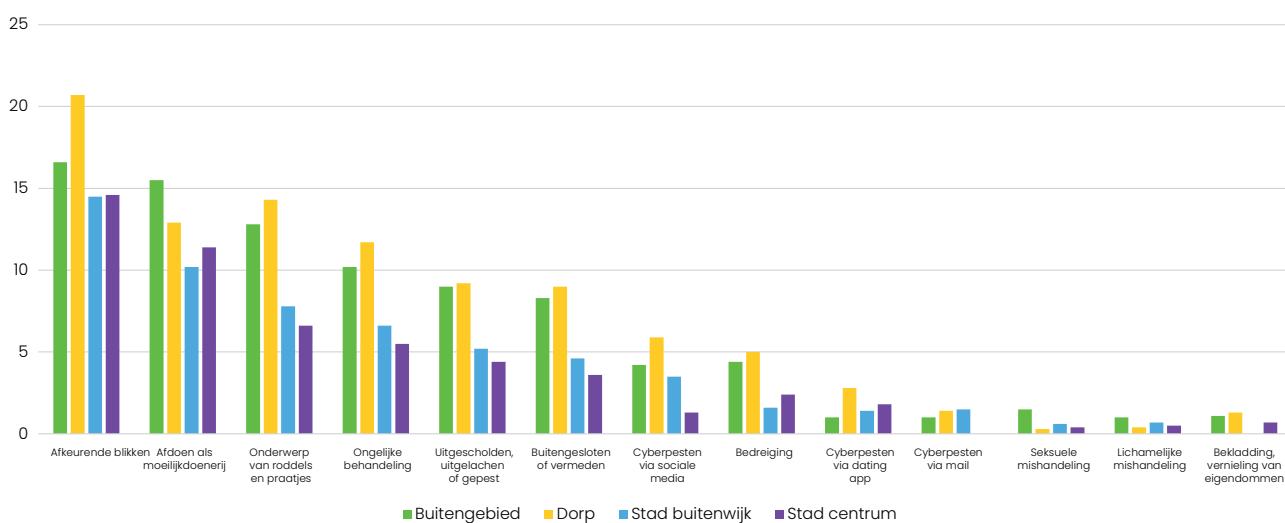
Het meest opvallend is wellicht de relatief hoge score van 'afdoen als moeilijksdoenerij'. Dit is een indicatie dat negatief gedrag in het buitengebied mogelijk meer als 'normaal' wordt ervaren, en men ook verwacht dat LHBTIQ+ zich aanpassen aan de norm. Het buitengebied wordt relatief weinig onderzocht waar het LHBTIQ+-welzijn betreft omdat de doelgroep talrijk is in stedelijke gebieden. Deze resultaten suggereren dan meer onderzoek naar de dynamiek in het buitengebied op haar plaats is.

Figuur 8.3: Onveiligheidsgevoelens, uitgesplitst naar stedelijkheid

Figuur 8.4: Mate van slachtofferschap, uitgesplitst naar stedelijkheid

Prevalentie slachtofferschap: regelmatig+vaak (0-100%)

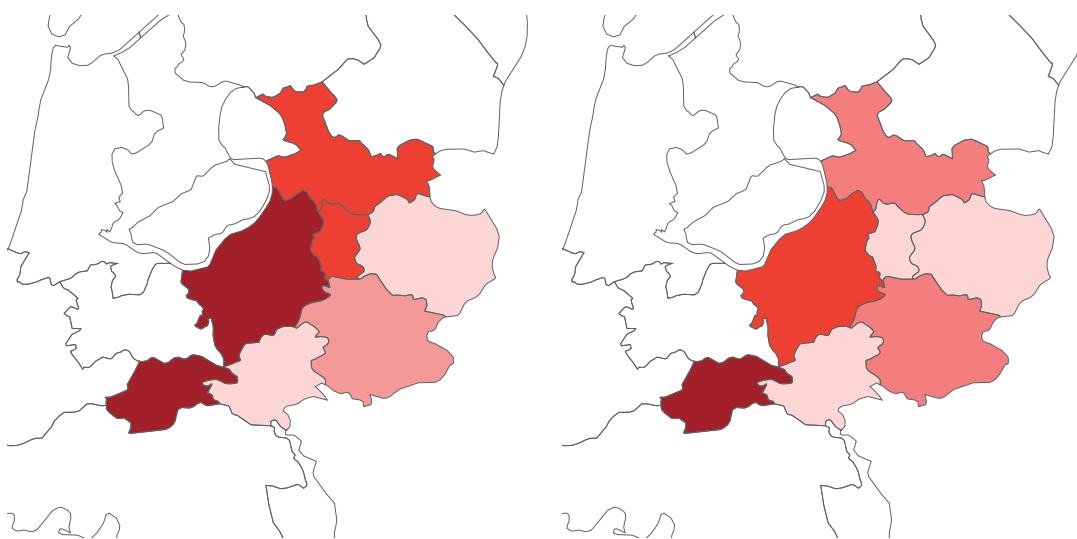
De ervaren onveiligheid per COROP-regio varieert tussen 1,46 en 2,18; deze variatie is dus groter dan die gevonden voor stedelijkheid. In Figuur 8.5 geven we de verschillen grafisch weer, waarbij een donkerder roodschakering meer ervaren onveiligheid aanduidt. Het patroon is op hoofdlijnen vergelijkbaar met dat voor acceptatie: in het noorden/westen gaat het minder goed dan in het zuiden en oosten.

Een vergelijkbare conclusie kan getrokken worden voor slachtofferschap, afgebeeld in Figuur 8.6. De twee kaarten tezamen bevestigen het patroon dat we al zagen bij acceptatie, maar brengen ook een verdere nuancering aan. De Achterhoek toont in deze beide kaartjes iets minder veiligheid, en de regio Zuidwest Gelderland scoort op veiligheid én ervaren slachtofferschap het hoogst.

Figuur 8.5 (links) is ervaren veiligheid

Figuur 8.6 (rechts) prevalentie onaccepterend gedrag

Hoe donkerder, hoe meer onveiligheid/onaccepterend gedrag

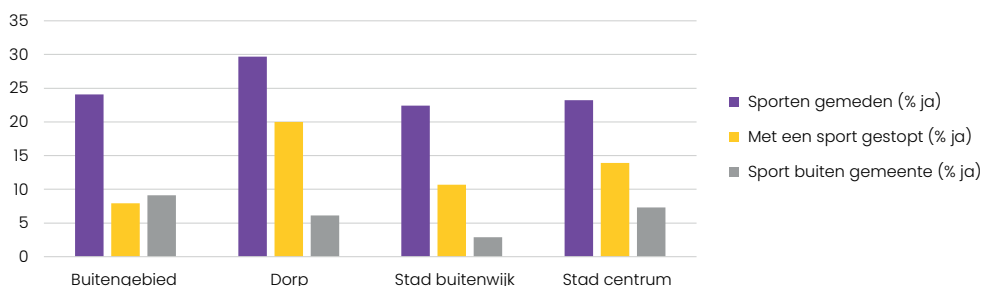

8.4 SPORT

In Hoofdstuk 4 beschreven we dat een LHBTIQA+ identiteit een barrière kan vormen om een bepaalde sport te (blijven) beoefenen. In de figuur hieronder hebben we de antwoorden over sport mijden en ermee stoppen, eerder gerapporteerd in Tabel 4.4, opgesplitst naar stedelijkheid van de leefomgeving. Antwoorden op deze vraag zijn waarschijnlijk sterk verweven met het aanbod van bepaalde sporten en bijvoorbeeld LHBTIQA+ sportgroepen.

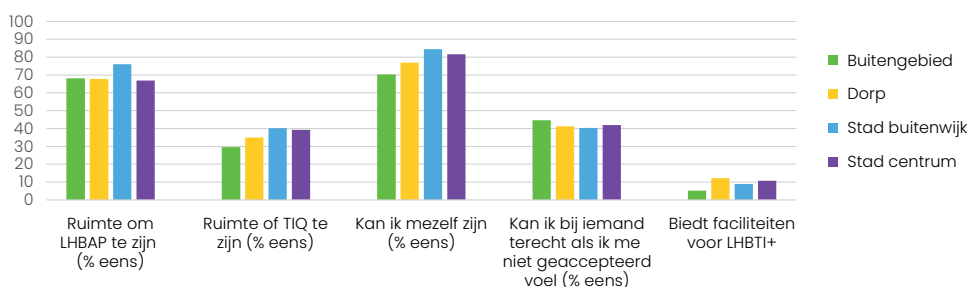
Desalniettemin suggereren deze cijfers dat vooral sporters in dorpen vaker gekoppeld aan hun genderidentiteit of seksuele voorkeur sporten mijden of er mee gestopt zijn. De populariteit van grote teamsporten, zoals bijvoorbeeld voetbal, in niet-stedelijke gebieden in combinatie met het relatief weinig accepterende klimaat binnen voetbal kan hiervoor een verklaring bieden.

Figuur 8.7: Sportkeuzes uitgesplitst naar stedelijkheid

Focussen we vervolgens op de ervaringen binnen sportorganisaties, dan zien we enkele belangrijke verschillen naar stedelijkheid. Zo rapporteren maar weinig respondenten dat er speciale faciliteiten zijn voor LHBTIQA+ sporters, maar in het buitengebied is dat extreem laag. Daarnaast zien we voor het 'jezelf kunnen zijn' en de ruimte om transgender, intersekse, non-binair of queer zijn dat de situatie minder accepterend wordt naarmate de stedelijkheid afneemt.

Figuur 8.8: Acceptatie in sportomgeving uitgesplitst naar stedelijkheid

Gezien het beperkte aantal respondenten dat sport en de hoge percentages 'weet niet' moeten resultaten uitgesplitst naar COROP-regio voorzichtig behandeld worden (en geven we deze niet uitgebreid weer). Wat wel opvalt is dat de regio Zuidwest-Gelderland op de meest eenduidige indicator 'ruimte om LHBAP te zijn' en 'mezelf kunnen zijn' beduidend lagere acceptatie laat zien dan de andere regio's.

8.5 RELIGIE

Voor het onderwerp religie is een uitsplitsing naar stedelijkheid of COROP-gebied precairder dan voor de onderwerpen in de vorige secties, omdat een groot deel van de respondenten niet gelovig is. Het weergeven uitgesplitste cijfers zoals hierboven leidt makkelijker tot overinterpretatie op basis van te kleine aantallen.

Valt er dan helemaal niets te zeggen met betrekking tot regionale verschillen en de relatie tussen religie en acceptatie? Zoals de volgende sectie toont zijn er wel patronen die samenhangen met religie en ook als we naar de grotere patronen kijken wat betreft de COROP-regio's en stedelijkheid, dan zijn er twee opvallendheden die leiden tot aanvullende suggesties ten opzichte van het bovenstaande.

Ten eerste rapporteren LHBTIQA+ christenen in het buitengebied opvallend minder onveiligheid en meer acceptatie in de geloofsgemeenschap en gebedshuizen. Een verklaring hiervoor is het lage aantal LHBTIQA+ christenen dat woont in het buitengebied, hetgeen kan leiden tot minder representatieve cijfers. Waarschijnlijk is er deels sprake van 'survival bias', waarbij LHBTIQA+ christenen die zich minder prettig en meer onveilig voelden naar de meer stedelijke gebieden getrokken zijn. Maar de hogere acceptatie en lagere onveiligheid past ook in het patroon dat we in sectie 8.2 en 8.3 al zagen op het gebied van acceptatie en veiligheid. Dit bevestigt dat meer onderzoek specifiek naar het welzijn van LHBTIQA+'ers in het buitengebied belangrijke nieuwe inzichten kan opleveren.

Ten tweede valt het op dat twee COROP-gebieden structureel lagere acceptatie en meer onveiligheid rapporteren onder LHBTIQA+ christenen, dan de andere COROP-regio's. In Noord-Overijssel zeggen meer LHBTIQA+ christenen zich soms tot vaak onveilig te voelen in een gebedshuis dan dat dat er zelden of nooit antwoorden. Ook in Twente wordt relatief veel onveiligheid gerapporteerd onder LHBTIQA+ christenen. Beide regio's rapporteren ook een relatief lage acceptatie door medegelovigen en religieuze leiders en weinig positieve aandacht van religieuze leiders.

8.6 GEMEENTEBELEID

In Hoofdstuk 6 schetste we al van welke gemeentes het al dan niet zijn van een regenbooggemeente bekend was. Bovendien bleek uit dat hoofdstuk een zeer brede en breedgedragen behoefte aan tal van beleidsmaatregelen. Splitsen we deze behoefte uit naar stedelijkheid dan zien we, met enige variatie, juist een hoge behoefte in dorpen en ook het buitengebied.

De behoefte aan voorlichting, aandacht voor LHBTIQA+ binnen sportverenigingen, veilige cruisegebieden (homo-ontmoetingsplaatsen), evenementen ten behoeve van zichtbaarheid en acceptatie, het uitdragen van het zijn van een regenbooggemeente (of -provincie), en genderneutrale toiletten is het grootst in dorpen en buitengebieden.

Ook al trekken stedelijke gebieden juist mensen uit de LHBTIQA+ gemeenschap vaak meer aan, de bijna 400 LHBTIQA+ respondenten die in dorpen en buitengebieden van Gelderland en Overijssel wonen, in dit onderzoek alleen al, geven een duidelijk signaal af. Zij voelen zich regelmatig over het hoofd gezien, aangezien de focus van emancipatiebeleid tamelijk sterk op de steden is gericht. Voor alle duidelijkheid, het betreft hier dus óók de inwoners van dorpen en buitengebieden die binnen de grenzen van stedelijke (regenboog)gemeentes vallen.

Tabel 8.9: Behoeftte aan gemeentebeleid uitgesplitst naar stedelijkheid

Mijn gemeente moet (veel) meer aandacht besteden aan.... %%	Stad(centrum) (N=375)	Stad(buitenwijk) (N=445)	Dorp (N=290)	Buitengebied (N=97)
a. Voorlichting geven over LHBTI+, gelijke kansen en acceptatie	65,1	63,6	75,9	68,4
b. Bijstand en advies over pesten, uitsluiten en discriminatie	67,9	61,5	73,1	67,1
c. Aandacht voor LHBTI+ in het onderwijs	76,1	70,8	78,5	70,4
d. Aandacht voor LHBTI+ bij zorginstellingen	74,2	67,4	71,9	65,2
e. Aandacht voor LHBTI+ bij sportverenigingen	65,6	64,7	70,4	67,1
f. Faciliteert veilige cruise gebieden	36,2	34,9	39,7	43,8
g. Evenementen ten behoeve de zichtbaarheid en acceptatie van LHBTI+ organiseren	58,3	56,7	64,3	62,1
h. Utdragen van de regenboogprovincie of -gemeente	60,2	58,5	73,1	64,1
i. Genderneutrale toiletten in het gemeentehuis en openbare ruimte	39,4	53,0	55,7	53,7

Een exacte uitsplitsing van behoefte per gemeente is voor het gros van de gemeenten in onze data vanwege de responsaantallen niet mogelijk. Een uitsplitsing naar COROP-gebieden is daarnaast minder zinvol omdat het de gemeenten zijn die het beleid voeren.

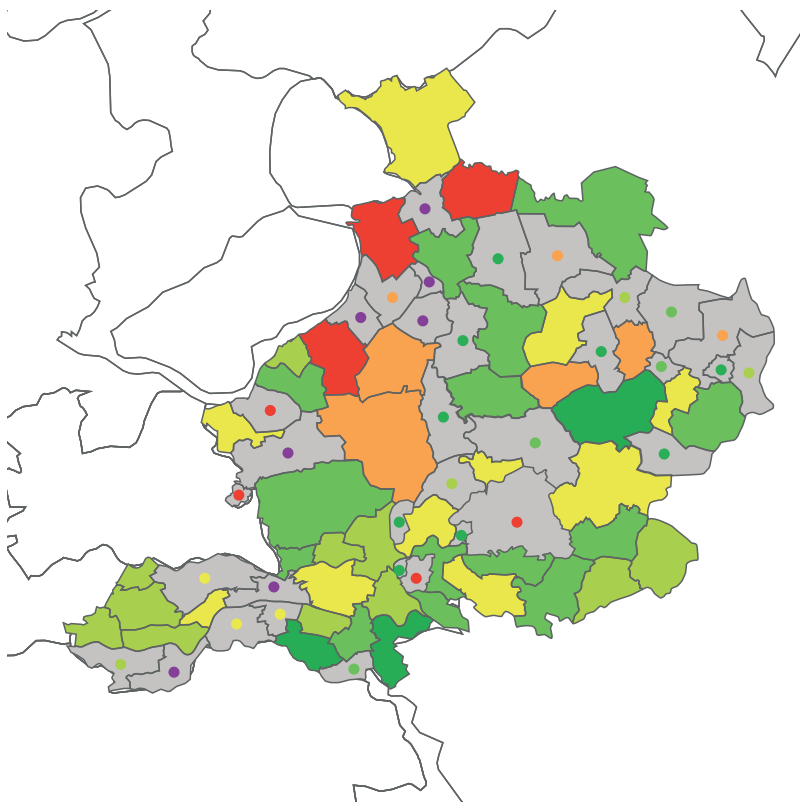
Om toch een indicatie van gemeentelijk verschillen te geven hebben we een index gemaakt op basis van de gerapporteerde openheid, acceptatie in de buurt/wijk en dorp/stad en in de winkels, op straat en bij mensen zelf of ander thuis (allen binnen de gemeente). Door per respondent meerdere meetpunten te combineren worden de metingen wat betrouwbaarder. Desalniettemin moeten we voorzichtig zijn met het interpreteren van deze cijfers omdat voor sommige gemeenten de cijfers gebaseerd zijn op slechts enkele respondenten, voor menig gemeente op een tiental of twintigtal en voor enkel op echt grotere aantallen (zie Bijlage 3).

Tegen die achtergrond rapporteren we in figuur 8.10 dan ook geen exacte cijfers, maar een kaart met kleuren lopend van paars (minste acceptatie en veiligheid) tot donkergroen (meeste acceptatie en onveiligheid). Alleen gemeenten met tien of meer respondenten worden ingekleurd, de rest heeft een stip gekregen. Bovendien trekken we enkel conclusies over de bredere patronen en doen we geen uitspraken over de afzonderlijke gemeenten – iets wat we ook van de lezer vragen. Wel kunnen opvallende uitzonderingen reden zijn voor diepgaander onderzoek, zoals we hieronder ook suggereren. Met andere woorden, de onderstaande kaart is meer bedoeld als startpunt voor een gesprek binnen gemeenten dan als oordeel.

Als we naar de kaart als geheel kijken, dan kunnen we stellen dat:

- in de stedelijke gemeenten meer veiligheid en acceptatie wordt gerapporteerd;
- de acceptatie en veiligheid in de noordwestelijke grensgemeenten over het algemeen lager is;
- in de meer zuidoostelijke gemeenten veelal hogere acceptatie en veiligheid wordt gerapporteerd, dit betreft de regio's Arnhem-Nijmegen, maar ook de Achterhoek en Twente;
- er enkele gemeenten (met minimaal 10 respondenten) afwijken van bovenstaand patroon:
 - Harderwijk en Ermelo tonen relatief hoge gerapporteerde acceptatie en veiligheid
 - Almelo toont relatief lage acceptatie en veiligheid (de cijfers zitten op de rand van rood en oranje)

Figuur 8.10: ervaren verandering naar stedelijkheid

8.7 ONTWIKKELINGEN

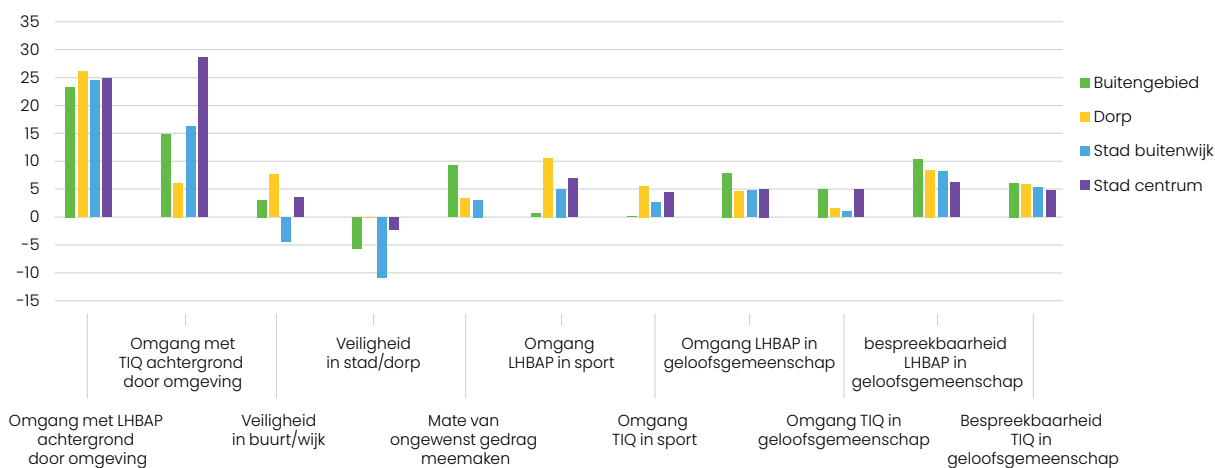
In de figuur hieronder hebben we alle vragen rond de ontwikkeling in de afgelopen 2 jaar naar perceptie van de respondenten naast elkaar gezet, en uitgesplitst naar stedelijkheid. Wellicht dat de belangrijkste conclusie is dat er niet een volledig eenduidig patroon te zien is.

Wel zijn enkele deelobservaties mogelijk:

- De algemene vooruitgang rond seksuele voorkeur (eerste item) is vrij gelijkelijk verdeeld naar stedelijkheid.
- Wat betreft de omgang met transgender, non-binaire, intersekse en queer personen, nemen mensen die in stadcentra wonen een sterkere positieve ontwikkeling waar. Dit zien zij zowel in het algemeen als in de geloofsgemeenschappen en ook op sportscholen. De toenemende acceptatie van mensen die niet aan de strikte normen rond genderidentiteit voldoen lijkt daarmee door ontwikkelingen in steden getrokken te worden.
- Bespreekbaarheid van seksuele diversiteit en genderidentiteit binnen de geloofsgemeenschappen is meer toegenomen naarmate de stedelijkheid afneemt. Hier kan sprake zijn van een 'inhaalslag', die laat zien dat dit al wat meer bespreekbaar was in de meer stedelijke geloofsgemeenschappen.
- Het gevoel van veiligheid in eigen stad of dorp is bijna overal minder geworden, behalve in de dorpen; in dorpen is de ervaren veiligheid in de eigen wijk of buurt het meest gestegen.

Figuur 8.11: Alle ontwikkelingsvragen voor acceptatie, uitgesplitst naar stedelijkheid

**Ontwikkeling in afgelopen 2 jaar
(positief = meer acceptatie, veiligheid of bespreekbaarheid)**

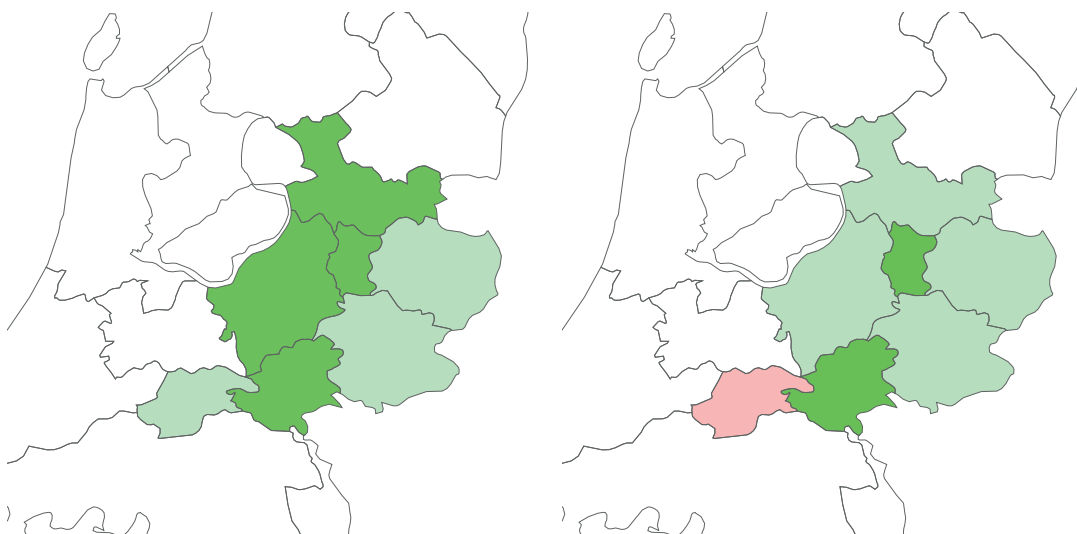

Ten slotte zien we, met een enkele uitzondering, dat in de gemiddelde ervaring van LHBTIQ+ inwoners de situatie is verbeterd; ofwel: meer respondenten ervaren een vooruitgang dan dat er respondenten zijn die een achteruitgang ervaren. Figuur 8.12 toont met behulp van kleurgradaties de mate van ervaren vooruitgang (of achteruitgang) per COROP-regio.

De regio's Arnhem-Nijmegen en Zuidwest-Overijssel tonen de sterkste ervaren toename op beide vlakken. Let wel: de toename is in alle regio's met uitzondering van Arnhem-Nijmegen sterker voor seksuele voorkeur dan voor genderidentiteit. Ten slotte rapporteren in Zuidwest-Gelderland meer mensen een achteruitgang voor transgender, non-binaire, interseks en queer inwoners dan een vooruitgang.

Figuur 8.12: mate van ervaren ontwikkeling in afgelopen twee jaar, uitgesplitst per COROP-regio

links: ontwikkeling in omgang met seksuele voorkeur (LHBAP); rechts: ontwikkeling in omgang met genderidentiteit (TIQ)

Hoofdstuk 9

AANBEVELINGEN

9.1 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Naar aanleiding van dit onderzoek zien wij diverse aanknopingspunten voor vervolgonderzoek:

Respondenten: meer subgroepen

Voor dit onderzoek hebben we al meer gefocust op het werven van diverse subgroepen dan in 2019. Hoewel ook wij uit oogpunt van betrouwbaarheid sommige subgroepen niet altijd apart konden bespreken, blijkt uit de voorgaande hoofdstukken al duidelijk dat een aantal van deze groepen in acceptatie achterblijft. Het zou zeer interessant en waardevol zijn om op diverse deelonderwerpen verder onderzoek te kunnen doen in specifieke subgroepen. We denken dan met name aan asexualiteit, pansexualiteit en queer voor seksuele voorkeur en intersekse en non-binariteit voor genderidentiteit.

Onveiligheid en genderidentiteit

Volgens onze data zijn transgender en non-binaire personen veel vaker dan cisgender personen slachtoffer van lichamelijk en seksueel geweld. Meer onderzoek naar de mechanismes die hierachter schuilgaan en het vergroten van meldingsbereidheid en weerbaarheid is wenselijk. Ook zou het waardevol zijn om in kaart te brengen waaraan behoefte is bij transgender en non-binaire respondenten om hun veiligheid te vergroten.

Religie

In het hoofdstuk over LHBTIQ+ en geloof bespreken we nu vooral het christendom. We konden inzoomen op de groep christelijke LHBTIQ+'ers op tamelijk unieke wijze, doordat we voldoende christelijke LHBTIQ+'ers in ons onderzoek hebben geïnccludeerd. Voor andere grote religies in Nederland, zoals islam en jodendom, lukte dit helaas niet door het beperkte aantal respondenten. Het zou waardevol zijn om te kijken hoe de LHBTIQ+ acceptatie in deze religies ervoor staat.

Het buitengebied

In hoofdstuk 8 werd duidelijk dat er met name in het buitengebied meer acceptatie en veiligheid wordt ervaren dan in de dorpen of steden daaromheen. Omdat de LHBTIQ+ gemeenschap zich van oudsher concentreert in de steden, is naar m.n. het buitengebied nog weinig onderzoek gedaan. Welke mechanismes zorgen ervoor dat LHBTIQ+'ers zich in het buitengebied juist relatief veilig voelen?

9.2 AANBEVELINGEN VOOR BELEID

Acceptatie en (on)veiligheid

In het hoofdstuk over acceptatie zien we vooral dat er grote verschillen zijn tussen de diverse groepen. Hoe meer normafwijkend een groep is, hoe minder acceptatie zij ervaren. Het hoofdstuk over onveiligheid maakt duidelijk dat het onveiligheidsgevoel in de openbare ruimte sterk is. Qua ervaren incidenten valt vooral op dat ook relatief zware vergrijpen (bedreiging, geweld) nauwelijks gemeld worden bij instanties.

Beleidsaanbevelingen zijn hierbij:

- Zorg voor meer bekendheid van m.n. panseksualiteit/queer, asexualiteit en transgender zijn/non-binariteit. Geef de veelheid van mogelijkheden in seksualiteit en genderidentiteit weer in voorlichting en publieksuitingen. Let erop dat uitingen gericht op de LHBTIQA+ gemeenschap alle leden van deze gemeenschap vertegenwoordigen.
- Houd daarbij in het oog dat er mogelijk meer negatieve reacties ontstaan als gevolg van deze voorlichting en uitingen, en bied individuen die dit ervaren voldoende steun. Spreek je ook publiekelijk uit tegen negatieve reacties.
- Betrek ook de dorpen en het buitengebied in de aanpak. In hoofdstuk 8 werd duidelijk dat zij minder acceptatie en meer onveiligheid ervaren dan inwoners van steden. Zij vragen om meer zichtbaarheid van LHBTIQA+ in hun gemeenschappen.
- Maak ruimte voor een gerichte wijkaanpak. In de openbare ruimte, en met name de categorieën buurt/wijk en stad/dorp werd relatief de minste algemene acceptatie ervaren. Bovendien zien we dat LHBTIQA+'ers zich normbevestigend gaan gedragen en zich zo verbergen. Een gerichte wijkaanpak, waarbij LHBTIQA+'ers inwoners direct betrokken worden en input leveren, kan hier wellicht op kleine schaal al verandering in brengen.
- Pak het onveiligheidsgevoel in de publieke ruimte aan. Het onveiligheidsgevoel is hoog en LHBTIQA+'ers geven aan zich op straat onzichtbaar te maken. Met name op straat en tijdens uitgaan zou meer toezicht, maar ook een duidelijkere normstelling dat intimidatie en pestgedrag niet kunnen, effect kunnen sorteren. Daarnaast zouden ook weerbaarheidstraining voor (potentiële) slachtoffers en een omstander-aanpak mogelijkheden kunnen zijn om te verkennen.
- Ondersteun LHBTIQA+'ers die onveiligheid ervaren. Het is belangrijk om te herkennen dat 1 incident lang gevolgen kan hebben voor gedrag van een LHBTIQA+ persoon: mensen stoppen met hand-in-hand lopen of hun genderidentiteit zichtbaar maken. Het is belangrijk dat, als mensen zich melden, zij in hun melding serieus worden genomen en de benodigde ondersteuning krijgen.
- Maak specifiek beleid op subgroepen. LHBTIQA+'ers die zeggen dat ze de afgelopen 2 jaar discriminatie hebben meegemaakt, behoren relatief vaak tot een van de kleinere subgroepen (panseksueel, transgender, non-binair). Dit kan voor het beleid twee gevolgen hebben: ten eerste proberen om deze subgroepen specifiek beter in beeld te krijgen om te zien wat zij nodig hebben, ten tweede om deze kleinere subgroepen zichtbaarder te maken via voorlichting.
- Pak (seksueel) geweld gericht aan. De overgrote meerderheid van respondenten die seksueel of lichamelijk geweld heeft meegemaakt, behoort tot een specifieke subgroep: de transgender/non-binair/queer groep en de asexuelen. Meer aandacht voor hun situatie is gewenst en meer onderzoek is nodig om te begrijpen waardoor dit komt. Hier ligt mogelijk ook een taak voor bijvoorbeeld GGD-poli's seksuele gezondheid en het Centrum Seksueel Geweld.
- Maak meldinstanties herkenbaar en zorg voor goed getrainde medewerkers. Een deel van de respondenten die ongewenst gedrag niet meldt, geeft aan het vertrouwen in instanties verloren te hebben, soms door negatieve ervaringen uit het verleden. Het is daarom belangrijk om BOA's en politiemedewerkers te trainen, zodat zij beter begrijpen met welke problemen LHBTIQA+'ers zich geconfronteerd zien. Daarnaast is het een optie om Roze in Blauw versterken, zodat de gemeenschap zich beter gerepresenteerd voelt.
- Maak gebruik van veilige havens. Mensen voelen zich gemiddeld het meest veilig in het eigen huis en binnen de LHBTI+-beweging. Opvallend genoeg wordt ook ongewenst gedrag op sociale media relatief weinig genoemd. Sociale media zou daarmee ingezet kunnen worden om bijvoorbeeld jongeren of gemarginaliseerde groepen te bereiken. De meldingsbereid zou langs deze routes ook verhoogd kunnen worden, maar dan moeten instanties wel responsief zijn.

Sport

In het hoofdstuk over sport viel het op dat er volgens alle respondenten relatief weinig aandacht is voor LHBTIQA+ in de sportomgeving. Met relatief eenvoudige aanpassingen kan er al veel meer acceptatie ontstaan.

- Zorg voor genderneutrale en eenpersoons kleedkamers, wc's en douches. Er is grote behoefte aan eenpersoons (genderneutrale) voorzieningen, zeker in sportscholen en andere plekken waar men individueel sport. Deze kunnen vaak relatief eenvoudig gerealiseerd worden en kunnen een drempel wegnemen voor met name transgender/non-binaire personen om te gaan sporten.
- Zorg voor veiligheid en bespreekbaarheid in de sportvereniging. Met name in teamsporten is het zeer persoons- en teamafhankelijk of een LHBTIQA+'er zich geaccepteerd voelt. Een veilige omgeving zorgt ervoor dat iemand blijft sporten, een onveilige omgeving dat iemand de sport verlaat. Aankaarten gebeurt zelden: mensen weten niet bij wie ze moeten zijn. Wees alert op signalen van onveiligheid en instrueer trainers van teams over groepsgedrag en een veilig sportklimaat.
- Wees proactief als sportbestuur. Het is belangrijk voor bestuurders van sportverenigingen om een veilig sportklimaat voor iedereen te creëren, en niet te wachten tot er iemand met een klacht meldt: die worden niet gemeld of het is onbekend bij wie dat moet. Dit kan door middel van campagnes, werken met voorbeeldsporters uit de gemeenschap en een vertrouwenspersoon bij ongewenst gedrag.
- Besteed aandacht aan de LHBTIQA+ beweging op een positieve manier: met posters, regenboogvlaggen of een themafeest.

Religie

Met betrekking tot religie bestaat een spanningsveld tussen religie en overheid (wie is waarvoor verantwoordelijk), dat ervoor zorgt dat overheden terughoudend zijn bij het zich mengen in religieuze zaken. Tegelijkertijd zien we dat een deel van de christelijke LHBTIQA+'ers vraagt van hun gemeente om er óók voor hen te zijn.

- Houd de dialoog tussen de christelijke gemeenschappen en de gemeente gaande. Volgens de gelovigen zelf is er een positieve beweging te zien in de acceptatie of in ieder geval de bespreekbaarheid van LHBTIQA+. Zorg dat mensen bij elkaar aan tafel komen te zitten, eventueel met hulp van bemiddelende christelijke instanties als WijdeKerk.
- Voor instellingen met een christelijke signatuur, zoals zorginstellingen en scholen, is het belangrijk om te zorgen voor een veilig klimaat, ook voor LHBTIQA+'ers. Het loont om te zoeken naar maatwerkoplossingen. Daarnaast zouden initiatieven die vanuit jongeren/leerlingen zelf komen (bijvoorbeeld het oprichten van een GSA), actiever ondersteund kunnen worden. Tegelijkertijd is duidelijk dat de (verplichte) voorlichting soms contraproductief wordt ingezet, waarmee de implementatie van huidige wet- en regelgeving niet het gewenste doel bereikt.
- Voor kerkgemeenschappen zelf geldt dat de LHBTIQA+'ers om duidelijkheid vragen over hun positie. Wat mogen zij wel en wat mogen zij niet? Liever dan persoonlijk erom vragen zouden zij willen dat kerken hier proactief over nadenken en naar handelen.

Gemeentebeleid

In het hoofdstuk over gemeentebeleid zijn al diverse suggesties voor verbetering gegeven. Deze worden hier nogmaals herhaald en wat uitgebreid.

- Heb aandacht voor dorpen en niet-regenbooggemeenten. Met name in minder stedelijke gebieden is de behoefte aan concreet beleid erg groot. Het ophangen van een regenboogvlag en het formuleren van een visie op LHBTIQA+ beleid zouden hier goede eerste stappen kunnen zijn, die door de LHBTIQA+ inwoners erg gewaardeerd zouden worden. Ook faciliteiten zoals genderneutrale toiletten horen daarbij.
- Communiceer wat je doet en breid dit ook uit. Veel LHBTIQA+’ers weten niet wat hun gemeente precies doet aan LHBTIQA+ beleid. Duidelijker communiceren over wat er al wordt gedaan, en meer samenwerking met andere partijen, zouden hierin kunnen helpen, maar dit is niet afdoende. Er is ook behoefte aan simpelweg meer beleid.
- Werk samen met andere organisaties aan het vergroten van de acceptatie. Bijvoorbeeld door voorlichting te stimuleren in samenwerking met scholen, zorginstellingen, COC’s, de GGD’s en de ADV’s. Op deze manier worden niet alleen meer mensen bereikt, maar wordt het LHBTIQA+ beleid ook in de praktijk zichtbaarder.
- Besteed ook aandacht aan praktische uitvoering van LHBTIQA+ beleid en geef zelf het goede voorbeeld. Zorg bijvoorbeeld voor genderneutrale toiletten in het gemeentehuis en inclusievere communicatie vanuit de gemeente. Zorg daarnaast voor diversiteit binnen het personeelsbestand, zodat LHBTIQA+’ers zich in de gemeente kunnen herkennen.
- Luister naar suggesties uit de LHBTIQA+ gemeenschap. Neem hun klachten en ervaringen serieus en doe het niet af als ‘gezeur’ of ‘maar voor een kleine groep’. Zorg voor een klankbordgroep zodat je weet wat er speelt.

BIBLIOGRAFIE

Beusekom, G. van. & Kuyper, L. (2018). LHBT-monitor 2018.

De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland.

Sociaal Cultuur Planbureau.

<https://www.scp.nl/publicaties/monitors/2018/11/21/lhbt-monitor-2018>

Heuzels, L. & Hoeve, R. van der (2019).

Samenlevingsonderzoek Oost-Nederland: Acceptatie van LHBTI+ers in Gelderland en Overijssel,

april 2019, I&O Result.

Kuyper, L., Fernee, H., & Keuzenkamp, S. (2016).

A Comparative Analysis of a Community and General Sample of Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals.

Archives of Sexual Behavior, 45(3), 695.

<https://doi.org/10.1007/s10508-015-0500-x>

Lindert, J. van, Heck, J. van, Etienne, T., Kutiyski, Y. & Krouwel, A. (2021).

Hoe Gaat 't Met De Gelderlander? Monitor Welbevinden Gelderland 2021, Deel 1 – Iedereen Doet Mee.

Kieskompas. https://www.gelderland.nl/bestanden/Gelderland/COVID-19/DOC_Rapportage_Monitor_welbevinden_Gelderlanders_2021_deel_1_iedereen_doet_mee.pdf

NOC*NSF (2020).

Zo sport Nederland. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname 2020.

https://nocnsf.nl/media/4412/zo-sport-nederland-2020_def.pdf

Omlo, J. (2020),

Verzetten, vermijden of veranderen? Reageren op discriminatie en stigmatisering,

Art.1 Radar.

Sipma, T., Jacobs, K., Lubbers, M., Spierings, N. & Meer, T. van der. (2021).

Nationaal Kiezers Onderzoek (NKO) / Dutch Parliamentary Election Study 2021. Research description and codebook.

juni 2021.

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST LHBTI+'ERS IN GELDERLAND EN OVERIJSSSEL

In opdracht van de provincies Overijssel en Gelderland voeren de Radboud Universiteit en Vizier een onderzoek uit naar ervaren welzijn en de acceptatie van LHBTI+'ers*.

Beschouwt u zichzelf als LHBTI+'er en bent u woonachtig in de provincies Overijssel of Gelderland? Dan zou u ons erg helpen door het invullen van de vragenlijst, ongeacht of uw ervaringen overwegend positief of negatief zijn. Alle informatie helpt de provincies en gemeenten om de emancipatie en acceptatie van LHBTI+'ers te vergroten. Het invullen kost maximaal 15 minuten. Onder de deelnemers, verloten we 10 bol.com bonnen van €50,-. Als u mee wilt loten, kunt u aan het einde van de vragenlijst uw e-mailadres achterlaten. Dat zal na de verloting worden vernietigd.

Alle informatie uit deze vragenlijst wordt vertrouwelijk behandeld. De resultaten in publicaties die op basis van dit onderzoek geschreven zullen worden, zullen nooit te herleiden zijn tot u als persoon. Door de vragenlijst in te vullen gaat u hiermee akkoord.

Ten slotte, we hebben deze vragenlijst met zorg samengesteld. Mocht u zich echter niet prettig voelen bij een vraag, dan kunt u deze open laten of 'niet van toepassing' selecteren. Aan het einde van de vragenlijst kunt u bovendien nog op- of aanmerkingen aan ons meegeven.

Wij danken u alvast voor uw deelname en uw bijdrage aan het verbeteren van LHBTI+-beleid. Voor vragen kunt u contact opnemen met info@vizieroost.nl.

*LHBTI+: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekse conditie, queer, asexueel, panseksueel en andere seksuele voorkeuren en genderidentiteiten.

Algemene vragen

Om te beginnen willen we u wat algemene vragen stellen om een beeld van uw situatie te krijgen.

1. In welke provincie woont u?
 - Gelderland -> ga naar vraag 2
 - Overijssel -> ga naar vraag 3
 - Anders -> einde vragenlijst

Einde vragenlijst.

Bedankt voor uw interesse in het onderzoek.

Wij zijn op dit moment op zoek naar LHBTI+'ers die wonen in de provincies Overijssel of Gelderland. Uit het door u gegeven antwoord blijkt dat u niet tot deze groep behoort.

Maar u kunt nog steeds helpen: kent u (mogelijk) mensen die tot de doelgroep behoren? Kopieer dan onderstaande link en deel deze met anderen. Hoe meer mensen de vragenlijst invullen, hoe beter zicht we krijgen op de acceptatie en het welzijn van LHBTI+'ers in Gelderland en Overijssel.

<https://questions.socsci.ru.nl/index.php/597186?lang=nl>

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

2. In welke gemeente woont u?

- Gelderland: Aalten, Apeldoorn, Arnhem, Barneveld, Berg en Dal, Berkelland, Beuningen, Bronckhorst, Brummen, Buren, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Druten, Duiven, Ede, Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Heerde, Heumen, Lingewaard, Lochem, Maasdriel, Montferland, Neder-Betuwe, Nijkerk, Nijmegen, Nunspeet, Oldebroek, Oost Gelre, Oude IJsselstreek, Overbetuwe, Putten, Renkum, Rheden, Rozendaal, Scherpenzeel, Tiel, Voorst, Wageningen, West Betuwe, West Maas en Waal, Westervoort, Wijchen, Winterswijk, Zaltbommel, Zevenaar, Zutphen,

3. In welke gemeente woont u?

- Overijssel: Almelo, Borne, Dalfsen, Deventer, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hardenberg, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Kampen, Losser, Oldenzaal, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Rijssen-Holten, Staphorst, Steenwijkerland, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Zwartewaterland, Zwolle.

4. Welk geslacht is u bij uw geboorte toegewezen?

- Man
- Vrouw
- Intersekse
- Anders, namelijk: _____

5. Hoe omschrijft u momenteel uw genderidentiteit (wat u bent in uw gevoelens en/of gedachten)?

- Vrouw
- Vooral vrouw
- Zowel vrouw als man
- Vooral man
- Man
- Niet vrouw en niet man
- Anders, namelijk: _____

6. Hoe zou u uw seksuele oriëntatie omschrijven?

- Homoseksueel
- Lesbisch
- Biseksueel
- Aseksueel
- Panseksueel
- Heteroseksueel
- Weet ik (nog) niet
- Anders, namelijk: _____

Openheid en acceptatie

De volgende vragen gaan over openheid en ervaren acceptatie van u als LHBTI+’er en van LHBTI+’ers in het algemeen.

7. Hoe open bent u in het algemeen over uw seksuele oriëntatie en/of genderidentiteit? U kunt hiervoor een rapportcijfer geven van 1 tot en met 10. *1=volledig gesloten. 10=volledig open.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

8. Kunt u aangeven in welke mate u als LHBT+'er geaccepteerd wordt per onderstaande situatie?

U kunt hiervoor een rapportcijfer geven van 1 tot en met 10 (1=weinig acceptatie; 10=veel acceptatie).

Door mijn ouders	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Door broers/zussen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Door andere familieleden	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Door vrienden	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Door leerkrachten /leidinggevers	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Door klasgenoten/ collega's.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Tijdens het uitgaan	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
Op mijn sportvereniging/ sportschool	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
In mijn geloofsgemeenschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
In mijn buurt/ wijk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t
In mijn stad/ dorp	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	n.v.t

9. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet/ nvt.
Ik heb weinig contacten buiten de LHBTI+ gemeenschap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn belangrijkste vrienden zijn ook LHBTI+	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Denkt u dat de mensen in uw omgeving in de afgelopen 2 jaar over het algemeen negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover (omgang met) mensen met een: LHBAP-achtergrond of een TIQ-achtergrond.

	Veel negatiever	Iets negatiever	Gelijk gebleven	Iets positiever	Veel positiever	Weet ik niet
Lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Transgender, intersekse of andere genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Wat is volgens u vooral nodig om de acceptatie en het welzijn van LHBTI+ mensen in Gelderland en Overijssel te vergroten? Heeft u niet direct een idee, klikt u gerust door naar de volgende vraag, maar heeft u wel een suggestie dan horen we het graag.

12. Hoe vaak voelt u zich als LHBTI+'er onveilig op de volgende plekken in de gemeente waar u woont? Denkt u bij het beantwoorden van de vragen ook terug aan de situatie voor de coronapandemie.
Als u nooit op de genoemde plekken komt, kunt u aangeven dat die vraag niet op u van toepassing is.

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	Weet ik niet/ niet van toepassing
Op straat	☐	☐	☐	☐	☐
In horecagelegenheden	☐	☐	☐	☐	☐
In het winkelcentrum	☐	☐	☐	☐	☐
Bij mijzelf of anderen thuis	☐	☐	☐	☐	☐
In het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐
Op het werk/Op school	☐	☐	☐	☐	☐
Op de sportvereniging	☐	☐	☐	☐	☐
In gebedshuizen (zoals, kerk moskee tempel of synagoge)	☐	☐	☐	☐	☐
In de LHBTI+-gemeenschap of -beweging	☐	☐	☐	☐	☐

13. Door welke van de volgende gedragingen of zaken voelt u zich wel eens onveilig?

	Nee	Ja	Weet ik niet/ niet van toepassing
Asociaal gedrag	☐	☐	☐
Hangjongeren	☐	☐	☐
Intimidatie	☐	☐	☐
Schelden	☐	☐	☐
Pesten	☐	☐	☐
Roddels	☐	☐	☐
Discriminatie	☐	☐	☐
Criminaliteit	☐	☐	☐
Uitsluiten	☐	☐	☐
Geweld	☐	☐	☐
Een andere reden, namelijk...	☐	☐	☐

14. Bent u zich als LHBTI+'er de laatste twee jaar, over het geheel genomen, meer of minder veilig gaan voelen in uw

	Veel minder veilig	Iets minder veilig	Gelijk gebleven	Iets veiliger	Veel veiliger	Weet ik niet/ Nvt
buurt/ wijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
stad/ dorp	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. In welke mate bent u de afgelopen 2 jaar slachtoffer geworden van ongewenst gedrag vanwege uw seksuele voorkeur en/of genderidentiteit? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

	Nooit	Wel eens	Regelmatig	Vaak	Weet ik niet/ Nvt
Onderwerp van roddels en praatjes	☐	☐	☐	☐	☐
Afkeurende blikken	☐	☐	☐	☐	☐
Afdoen als moeilijkdoenerij	☐	☐	☐	☐	☐
Uitgescholden, uitgelachen of gepest	☐	☐	☐	☐	☐
Buitengesloten of vermeden	☐	☐	☐	☐	☐
Ongelijke behandeling	☐	☐	☐	☐	☐
Bedreiging	☐	☐	☐	☐	☐
Bekladding/vernieling van eigendommen	☐	☐	☐	☐	☐
Lichamelijke mishandeling	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuele mishandeling	☐	☐	☐	☐	☐
Cyberpesten via mail	☐	☐	☐	☐	☐
Cyberpesten via sociale media	☐	☐	☐	☐	☐
Cyberpesten via dating apps	☐	☐	☐	☐	☐

Bij minimaal 1 antwoord: wel eens/ regelmatig/vaak -> ga naar vraag 16.

16. Wat heeft u naar aanleiding van het ongewenste gedrag gedaan? *(meerdere opties mogelijk)*
- Ik ben zelf het gesprek aangegaan met de dader(s)
 - Ik heb hulp gezocht bij omstanders
 - Ik heb hulp gezocht bij familie/vrienden
 - Ik heb het gemeld bij een betrokken instantie (bijv. school, leidinggevende, bestuur)
 - Ik heb gemeld bij een onafhankelijke instantie (bijv. gemeente, antidiscriminatiebureau, buurtbemiddeling)
 - Ik heb het gemeld bij een LHBTI+ belangenorganisatie (bijv. COC, transgenderennetwerk)
 - Ik heb aangifte gedaan bij de politie
 - Ik heb het niet gemeld/ aangifte gedaan
 - Ik heb er niks mee gedaan
 - Anders, namelijk....
17. Heeft u als LHBTI+'er de laatste 2 jaar, over het geheel genomen, meer of minder te maken gekregen met ongewenst gedrag?
- ☐ Veel minder
 - ☐ Iets minder
 - ☐ Gelijk gebleven
 - ☐ Iets meer
 - ☐ Veel meer
 - ☐ Weet ik niet
18. Wat zou u helpen om uw veiligheid te vergroten of de gevolgen van discriminatie te verminderen? Heeft u niet direct een idee, klikt u gerust 'weet ik niet' aan, maar heeft u wel een suggestie dan horen we het graag.

Sport

De volgende vragen gaan over sport en acceptatie van LHBTI+ binnen de sport. Probeer bij het beantwoorden van de vragen terug te denken aan de situatie voor de coronapandemie.

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

19. Bent u lid van een sportvereniging of sportschool?

- a. Ja -> ga door naar vraag 25
- b. Nee -> ga door naar vraag 20

Niet lid van sportvereniging.

20. Beoefent u een sport zonder aangesloten te zijn bij een sportvereniging of bij een sportschool?

- a. Ja -> ga naar vraag 21
- b. Nee -> ga naar vraag 23

21. Heeft het te maken met uw LHBTI+-achtergrond dat u niet lid bent van een sportvereniging of sportschool?

- a. Ja -> ga naar vraag 22
- b. Gedeeltelijk -> ga naar vraag 22
- c. Nee-> ga naar vraag 26
- d. Weet niet-> ga naar vraag 22

22. Wilt u uw antwoord bij de vorige vraag toelichten en eventueel aangeven wat u zou helpen om wel bij een sportschool/sportvereniging te sporten? (niet verplicht). -> ga naar vraag 26.

23. Heeft het te maken met uw LHBTI+-achtergrond dat u niet sport?

- a. Ja -> ga naar vraag 24
- b. Gedeeltelijk -> ga naar vraag 24
- c. Nee -> ga naar vraag 26
- d. Weet niet-> ga naar vraag 24

24. Wilt u uw antwoord bij de vorige vraag toelichten en eventueel aangeven wat u zou helpen om te gaan sporten? (niet verplicht) -> ga naar vraag 26.

Wel sport en lid van sportvereniging

Als u lid bent van meerdere sportverenigingen en/of sportclubs, denk bij het beantwoorden van de vragen aan de sport die voor u het belangrijkste is.

25. In welke vorm beoefent u een sport bij een sportvereniging of sportschool? Ga hierbij uit van de situatie waarin corona nog niet speelde. *Meerdere antwoorden mogelijk.*

- ☐ Alleen
- ☐ In een groepje
- ☐ In teamverband
- ☐ Anders, namelijk...

26. Geldt een van de volgende stellingen voor u? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

Vanwege mijn seksuele voorkeur/ genderidentiteit...

	Ja	Nee	Weet ik niet/ NVT
heb ik bepaalde sporten bewust vermeden	☐	☐	☐
ben ik gestopt met een bepaalde sport beoefenen	☐	☐	☐
ben ik van team veranderd	☐	☐	☐
ben ik van sportvereniging veranderd	☐	☐	☐
sport ik buiten mijn eigen gemeente	☐	☐	☐
sport ik bij een lhbt+ -team of -vereniging	☐	☐	☐

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten, Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

Einde vragen domein sport als: 21cd, 23cd.

27. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen? Ga hierbij uit van de situatie waarin corona nog niet speelde.

Op mijn sportvereniging of in mijn sportschool....

	Helemaal mee oneens	Mee oneen s	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens		Weet niet/nvt
is er ruimte om lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel te zijn of een andere seksuele voorkeur te hebben	☐	☐	☐	☐	☐		☐
is er ruimte om transgender, intersekse, transseksueel, of een andere genderidentiteit te zijn	☐	☐	☐	☐	☐		☐
kan ik mezelf zijn	☐	☐	☐	☐	☐		☐
merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit tijdens de beoefening van de sport	☐	☐	☐	☐	☐		☐
merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit tijdens het douchen	☐	☐	☐	☐	☐		☐
merk ik dat tegenstanders bij wedstrijden een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐		☐
merk ik dat het publiek een probleem heeft met mijn seksuele oriëntatie of genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐		☐
kan ik bij iemand terecht als ik me niet geaccepteerd voel	☐	☐	☐	☐	☐		☐

28. Denkt u dat de mensen van uw sportvereniging of sportschool in de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover mensen met een: LHBAP-achtergrond, TIQ-achtergrond

	Veel negatiever	Iets negatiever	Gelijk gebleven	Iets positiever	Veel positiever		Weet ik niet
Lesbisch, homoseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur	☐	☐	☐	☐	☐		☐
Transgender, intersekse of andere genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐		☐

29. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Het bestuur van de sportvereniging of sportschool....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet/Nvt.
Besteedt positieve aandacht aan de acceptatie van LHBTI+						
Ondersteunt LHBTI+'ers bij problemen						
Biedt faciliteiten voor mij als LHBTI+						

30. Wat zou uw sportvereniging (extra) kunnen doen om de acceptatie en het welzijn van LHBTI+'ers te vergroten? Heeft u niet direct een idee, klikt u gerust door naar de volgende vraag, maar heeft u wel een suggestie dan horen we het graag.

Religie

De volgende vragen gaan over religie. Let op: probeer bij het beantwoorden van de vragen terug te denken aan de situatie voor de coronapandemie.

31. Bent u opgevoed met een religie?

- Ja en ik identificeer mij nog steeds met dezelfde religie -> *ga naar vraag 34*
- Ja, en ik identificeer mij nu niet meer met een religie -> *ga naar vraag 32*
- Ja, en ik identificeer mij nu met een andere religie -> *Ga naar vraag 32*
- Nee en ik identificeer mij ook niet met een religie -> *ga naar vraag 35*
- Nee, en ik identificeer mij nu wel met een religie -> *ga naar vraag 34*
- Weet ik niet -> *ga naar vraag 35*

32. Heeft uw LHBTI+-achtergrond ermee te maken dat u zich niet meer identificeert met de religie van uw opvoeding? (*alleen als vraag 32 antwoord =b/c*)

- Ja -> *ga door naar vraag 33*
- Gedeeltelijk -> *ga door naar vraag 33*
- Nee -> *ga door naar vraag 34 als antwoord 31=c. ga door naar 35 als antwoord 31=b*
- Weet ik niet-> *ga door naar vraag 33.*

33. Wilt u uw antwoord bij de vorige vraag toelichten? (niet verplicht) -> *ga door naar vraag 35*

34. Met welke religie identificeert u zich op dit moment? (*alleen als 31 = a, c, e*)

35. Hoe vaak bezoekt u een religieuze bijeenkomst? Ook bijeenkomsten die u bezoekt als genodigde/ gasten tellen mee.

- a. Nooit -> *einde domein religie*
- b. 1-2 keer per jaar
- c. 3-11 keer per jaar
- d. 1 keer per maand
- e. 2 tot 3 keer per maand
- f. Iedere week
- g. Meerdere keren per week

36. Als u bijeenkomsten bezoekt gaat u dan naar een locatie binnen de gemeente waar u woont? Zo niet, waarom niet?

- a. Ja
- b. Nee, want mijn gemeenschap is niet actief in mijn gemeente
- c. Nee, want ik voel me als LHBTI+'er daar niet fijn bij
- d. Nee, om een andere reden, namelijk...

Einde domein religie voor de respondenten die bij vraag 31 antwoord d/f hadden.

37. Kunt u aangeven in welke mate uw religie belangrijk is voor wie u bent? U kunt hiervoor een rapportcijfer geven van 1 tot en met 10. 1=*volledig gesloten*. 10=*volledig open*.
(alleen als antwoord bij vraag 31 = a/b/c/e)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Einde vragen religie voor respondenten die bij vraag 31 antwoord b hadden.
De volgende vragen worden dus alleen beantwoord door 31=a/c/e.

38. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen?
Binnen mijn geloofsgemeenschap....

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet/ N.v.t.
is er ruimte om lesbisch, homoseksueel, biseksueel, aoseksueel, panseksueel te zijn, of een andere seksuele voorkeur te hebben	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is er ruimte om transgender, intersekse te zijn of een andere genderidentiteit te hebben	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kan ik mezelf zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
voel ik mij geaccepteerd door mijn medegelovigen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
voel ik mij geaccepteerd door religieuze leiders	☐	☐	☐	☐	☐	☐

merk ik dat anderen een probleem hebben met mijn seksuele oriëntatie/ genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kan ik bij iemand terecht als ik me niet geaccepteerd voel	☐	☐	☐	☐	☐	☐

39. Denkt u dat de mensen in uw geloofsgemeenschap in de afgelopen 2 jaar negatiever of positiever zijn komen te staan tegenover (omgang met) mensen met een:

- LHBAP-achtergrond: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur
- TIQ-achtergrond: transgender, transseksueel, intersekse of andere genderidentiteit.

	Veel negatiever	Iets negatiever	Gelijk gebleven	Iets positiever	Veel positiever	Weet ik niet/nvt.
Lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Transgender, intersekse of andere genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐

40. Denkt u dat de afgelopen 2 jaar LHBAP en TIQ acceptatie meer of minder bespreekbaar zijn geworden in uw geloofsgemeenschap?

- LHBAP-achtergrond: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur.
- TIQ-achtergrond: transgender, transseksueel, intersekse of andere genderidentiteit.

98

	Veel minder bespreekbaar	Iets minder bespreekbaar	Niet minder bespreekbaar, niet meer bespreekbaar	Iets meer bespreekbaar	Veel meer bespreekbaar	Weet ik niet
Lesbisch, homoseksueel, biseksueel, asexueel, panseksueel, of andere seksuele voorkeur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Transgender, transseksueel, intersekse of andere genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐

41. **Kunt** u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen? De leiders van mijn geloofsgemeenschap...

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet niet/nvt
--	---------------------	------------	--------------------------------	----------	-------------------	---------------

besteden positieve aandacht aan de acceptatie van LHBTI+	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ondersteunen LHBTI+'ers bij problemen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
bieden activiteiten voor mijn als LHBTI+'er	☐	☐	☐	☐	☐	☐

42. Wilt u iets vertellen hoe u de relatie tussen uw religie en LHBTI+ ziet en wat volgens u de emancipatie van LHBTI+ zou helpen? Heeft u niet direct een idee, klikt u gerust door naar de volgende vraag, maar heeft u wel een suggestie dan horen we het graag.

Overheid

De volgende vragen gaan over ondersteuning vanuit de overheid voor acceptatie van LHBTI+ en belangenorganisaties.

Nederland telt 54 regenbooggemeenten. Deze gemeenten zijn onderdeel van een netwerk en ontvangen een financiële bijdrage om zich in te zetten om de acceptatie van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en mensen met intersekse conditie te verbeteren.

43. Denkt u dat uw een regenbooggemeente is?

- a. Ja
- b. Nee
- c. Weet ik niet

44. Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het dat...?

	Heel onbelangrijk	Onbelangrijk	Niet belangrijk, niet onbelangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk	Weet niet/ geen mening
een gemeente regenboog-gemeente is	☐	☐	☐	☐	☐	☐
de lokale politiek aandacht besteedt aan het thema seksuele diversiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
de lokale politiek aandacht besteedt aan het thema genderidentiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐

45. Denkt u dat uw gemeente de volgende zaken ondersteunt/ faciliteert? En moet uw gemeente dit volgens u meer of minder doen? Let op: u moet in beide kolommen een keuze maken.

	Uw gemeente ondersteunt/ faciliteert de volgende zaken		Moet uw gemeente dit juist meer of minder ondersteunen/ faciliteren?				
	Niet	Wel	Veel minder	Minder	Niet minder/ niet meer	Meer	Veel meer
Voorlichting geven over LHBTI+, gelijke kansen en acceptatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bijstand en advies over pesten, uitsluiten en discriminatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aandacht voor LHBTI+ in het onderwijs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aandacht voor LHBTI+ bij zorginstellingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aandacht voor LHBTI+ bij sportverenigingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Faciliteert veilige cruise gebieden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Evenementen ten behoeve de zichtbaarheid en acceptatie van LHBTI+ organiseren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uitdragen van de regenboogprovincie of -gemeente	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Genderneutrale toiletten in het gemeentehuis en openbare ruimte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

46. Wat zou uw gemeente volgens u (nog meer) kunnen doen om uw welzijn als LHBTI+ inwoner te bevorderen? Heeft u niet direct een idee, klikt u gerust door naar de volgende vraag, maar heeft u wel een suggestie dan horen we het graag.

47. Behalve de gemeente en overheid werken veel groepen en belangenorganisaties aan de acceptatie en het welzijn van LHBTI+ inwoners. Welke groepen of belangenorganisaties schieten u zo te binnen?

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

4) t/m 10.

Afsluitende vragen

Tot slot stellen we u nog een aantal vragen over uw persoonlijke situatie.

48. Hoe tevreden bent u over het algemeen genomen met het leven dat u leidt?

Omcirkel het cijfer dat op u het meest van toepassing is. 1=Zeer ontevreden. 10= Zeer tevreden.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	--------------

49. In welke mate vind je jezelf in het algemeen genomen een gelukkig mens? Omcirkel het cijfer dat op u het meest van toepassing is. 1=Zeer ongelukkig. 10= Zeer gelukkig.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	--------------

50. In welke mate accepteert u uw eigen seksuele voorkeur en/of genderidentiteit ? U kunt hiervoor een rapportcijfer geven van 1 tot en met 10 (1=weinig acceptatie; 10=veel acceptatie).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	--------------

51. Voelt u zich sinds de coronapandemie eenzamer of juist minder eenzaam?

- Veel eenzamer
- Enigszins eenzamer
- Gelijk gebleven
- Enigszins minder eenzaam
- Veel minder eenzaam
- Weet ik niet/ zeg ik liever niet

52. Wat is uw leeftijd?

53. Wat is uw hoogst behaalde opleiding?

- ☐ Basisonderwijs
- ☐ VMBO, LBO, MULO, ULU, MAVO
- ☐ HAVO/ VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ Universiteit
- ☐ Anders, namelijk...

54. Welke omschrijving past het beste bij u?

- ☐ Scholier of studerend
- ☐ Werkend met betaald werk / zelfstandig
- ☐ Werkloos
- ☐ Arbeidsongeschikt
- ☐ Gepensioneerd
- ☐ Ik doe thuis het huishouden

Vragenlijst ontwikkeld door: Marleen Hasselt, Niels Spierings, Eveline van Hilten-Rutten
in opdracht van Provincie Gelderland en Provincie Overijssel

- Vrijwilliger
- Geen van deze
- Anders, namelijk:

55. Wat is de samenstelling van uw huishouden?

- Alleenstaand, zonder thuiswonende kind(eren)
- Alleenstaand, met thuiswonende kind(eren)
- (On)gehuwd samenwonend, zonder thuiswonende kind(deren)
- (On)gehuwd samenwonend, met thuiswonende kind(eren)
- Anders, namelijk....

56. Kunt u aangeven wat uw etnische achtergrond is? En wat de etnische achtergrond is van uw ouders? Heeft u meer dan twee ouders, beantwoord de vraag bij voorkeur voor uw biologische ouders.

	Nederlands	Belgisch	Duits	Turks	Marokkaans	Indonesisch	Anders,
Uzelf	☐	☐	☐				
Ouder 1	☐	☐	☐				
Ouder 2	☐	☐	☐				
Turks	☐	☐	☐				
Marokkaans	☐	☐	☐				
Indonesisch	☐	☐	☐				
Anders namelijk	☐	☐	☐				

57. Kunt u aangeven of u binnen uw gemeente in een stad, dorp of het buitengebied woont? Kies het antwoord wat het best past.

- a. Stad (centrum)
- b. Stad (buitenwijk)
- c. Dorp
- d. Buitengebied

58. Mogelijk hebben we op basis van de onderzoeksuitkomsten nog nieuwe of verdiepende vragen. Zouden we u in dat geval mogen benaderen voor vervolgonderzoek? Hierbij wordt dan via een kort telefonisch interview een of meerdere onderwerpen uit deze vragenlijst verder besproken.

Ja, e-mailadres en/of telefoonnummer:

Uw contactgegevens worden alleen gebruikt om u uit te nodigen voor eventueel vervolgonderzoek. Uw gegevens worden apart van de ingevulde vragenlijst opgeslagen en worden na uiterlijk 5 maanden gewist. Als u nog vragen heeft over het vervolgonderzoek, kunt u dezen sturen naar mailadres@vizier.nl

Wij verloten 10 bol.com bonnen van €50,- onder de deelnemers. Wilt u mee loten voor de <beloning>? Laat dan uw mailadres achter zodat wij contact met u kunnen opnemen als u de prijs wint.

Ja, e-mailadres en/of telefoonnummer:

Uw contactgegevens worden apart van de ingevulde vragenlijst opgeslagen en worden direct na de loting gewist.

59. Heeft u nog op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze vragenlijst?

Hartelijk dank voor uw deelname! Als laatste willen we u vragen of u anderen mensen die vallen binnen de doelgroep wilt wijzen op deze vragenlijst. Hoe meer mensen de vragenlijst invullen, hoe beter zicht we krijgen op de acceptatie en het welzijn van LHBTI+’ers in Gelderland en Overijssel. U kunt de onderstaande link kopiëren en naar anderen e-mailen, appen of op sociale media delen. Daarmee zou u ons nog extra helpen!

<https://survey.socsci.ru.nl/index.php/597186/lang-nl>

BIJLAGE 2: BASISVRAGENLIJST VOOR AANVULLENDE INTERVIEWS

Kort voorstellen

Bedoeling van interview: Verhelderen van onduidelijkheden en trends die we zien

Vragen om bevestiging van akkoord:

- 1) Gaat u akkoord met de opname van het interview?
- 2) Van alle interviews wordt een analyse gemaakt. Daarnaast kunnen korte passages of quotes uit het interview gebruikt worden ter ondersteuning van de analyse in de onderzoeksrapportages. Uiteraard zijn deze altijd geanonimiseerd en niet herleidbaar tot u als persoon. Gaat u daarmee akkoord?

[indien niet akkoord: ik teken aan dat u niet akkoord bent. Interview afbreken.]

Algemene vragen:

- Hoe identificeert u zichzelf? (Homo/lesbisch/bi/trans/intersekse/queer/non-binair/anders)
- Hoe oud bent u?
- Waar woont u?
- Wilt u met u of jij aangesproken worden tijdens het interview?

Specifieke vragen:

1. LHB vs TI: er wordt structureel lagere cijfers gegeven door TI en Queer/non-binair personen.

Waardoor denk jij dat dat komt?

Wat zouden de TI'ers nodig hebben om zich beter te voelen?

In hoeverre worstelen LHB / TI met hetzelfde of juist met verschillende dingen?

Hoe is jouw eigen acceptatie?

2. Aseksuelen: waarom voelen zij zich minder geaccepteerd? Op welke aspecten uit zich dit? Wat zou hen helpen om meer geaccepteerd te worden?

3. Acceptatie algemeen: hoog in eigen omgeving, laag op straat en in gelovige gemeenschappen.

Ervaar je verschil in acceptatie als het gaat om personen/omgevingen? Waar zit het verschil in? Bij wat voor activiteiten ervaar je dan minder acceptatie? Hoe merk je dat terug? Is er wel eens iets voorgevallen? Heeft het ook te maken met hoe open je bent over je geaardheid/hoe zichtbaar het is?

4. Slachtoffer van ongewenst gedrag: wat voor ongewenst gedrag is dit? Kunt u hier een voorbeeld van geven? Wat ervaart u vooral als vervelend? Kunt u een voorbeeld geven van asociaal gedrag en/of afdoen als moeilijkdoenerij?

5. Sport: welke sporten heb je vermeden en waarom? Met welke sport ben je gestopt vanwege lhbt en waarom? Liggen hier concrete gebeurtenissen/voorvallen aan ten grondslag of is het een imagoprobleem van een sport, bijv. van voetbal?

Wat voor problemen ervaar je op je sportvereniging? Voorbeelden? Wat wordt er gedaan hiermee? Wat heb jij ermee gedaan? Wat zou de sportvereniging kunnen doen om je beter te faciliteren?

Als je geen problemen ervaart: wat heeft jou geholpen? Je eigen instelling? Directe medesporters? Als je van vereniging zou veranderen, denk je dan dat je je net zo zou voelen?

6. Religie: ca 1/5 deel zegt geen LHB/TI te kunnen zijn en/of niet zichzelf te kunnen zijn. Hoe uit zich dit? Waarin ervaar je (on)begrip? Blijf je dan in je religieuze gemeenschap of wil je eigenlijk weg en waarom? Wat heb je nodig om wel jezelf te kunnen/mogen zijn?

Als je je wel geaccepteerd voelt: waar zit hem dit in? Ervaar je (on)begrip van medegelovigen of leiding en waarin? Accepteert iedereen je of alleen een kleinere groep? Waar heb je behoefte aan? Wat zou de kerk voor je kunnen doen?

7. Gemeentebeleid:

Bent u betrokken bij zaken die uw gemeente doet? Wat doet u zoal? Bent u zelf actief bijv. voor COC/voorlichting/ evenementorganisatie?

Hebt u een goed beeld van wat uw gemeente doet voor LHBTI+ inwoners of hoort u er nooit wat over? Wat vindt u dat er zou moeten gebeuren? Hebt u een goed idee? Of is er iets wat beter zou kunnen?

BIJLAGE 3: RESPONS PER GEMEENTE

	N	Procent
Gelderland	1060	64,3
Overijssel	589	35,7
Totaal	1649	100

Gelderland - Gemeente	N	Procent
Aalten	10	0,9
Apeldoorn	43	4,0
Arnhem	83	7,8
Barneveld	7	0,7
Berg en Dal	28	2,6
Berkelland	13	1,2
Beuningen	13	1,2
Bronckhorst	5	0,5
Brummen	3	0,3
Buren	9	0,9
Culemborg	9	0,9
Doesburg	9	0,8
Doetinchem	15	1,4
Druten	6	0,6
Duiven	6	0,5
Ede	71	6,7
Elburg	5	0,5
Epe	9	0,8
Ermelo	14	1,3
Harderwijk	41	3,8
Hattem	4	0,4
Heerde	0	0,0
Heumen	6	0,6
Lingewaard	23	2,2
Lochem	10	0,9
Maasdriel	0	0,0

Gelderland - Gemeente	N	Procent
Montferland	13	1,2
Neder-Betuwe	3	0,3
Nijkerk	8	0,7
Nijmegen	296	27,9
Nunspeet	14	1,3
Oldebroek	3	0,3
Oost Gelre	19	1,8
Oude IJsselstreek	12	1,1
Overbetuwe	12	1,1
Putten	7	0,7
Renkum	23	2,1
Rheden	12	1,1
Rozendaal	1	0,1
Scherpenzeel	5	0,5
Tiel	37	3,5
Voorst	2	0,2
Wageningen	33	3,1
West Betuwe	21	2,0
West Maas en Waal	2	0,2
Westervoort	4	0,4
Wijchen	14	1,3
Winterswijk	28	2,6
Zaltbommel	3	0,3
Zevenaar	21	1,9
Zutphen	28	2,6

Overijssel – Gemeente	N	Procent
Almelo	17	2,9
Borne	2	0,3
Dalfsen	8	1,3
Deventer	87	14,7
Dinkelland	6	0,9
Enschede	107	18,3
Haaksbergen	6	1,0
Hardenberg	12	2,0
Hellendoorn	10	1,7
Hengelo	35	6,0
Hof van Twente	20	3,4
Kampen	34	5,8
Losser	1	0,2
Oldenzaal	10	1,6
Olst-Wijhe	5	0,8
Ommen	4	0,7
Raalte	8	1,4
Rijssen-Holten	10	1,7
Staphorst	17	3,0
Steenwijkerland	19	3,1
Tubbergen	1	0,3
Twenterland	6	1,0
Wierden	9	1,5
Zwartewaterland	5	0,9
Zwolle	149	25,3

BIJLAGE 4: SUGGESTIES VOOR VERBETERING EN BELEIDSRICHTINGEN UIT DE OPEN VRAGEN

Deze bijlage selecteert relevante bijdragen uit de open antwoorden van respondenten, om lezers van dit rapport te inspireren en te informeren over mogelijkheden die LHBTIQA+'ers zien om hun positie te verbeteren. Er heeft selectie plaatsgevonden op de volgende wijze:

- Voor antwoorden die vaker genoemd worden, zoals voorlichting op scholen, zijn een aantal representatieve antwoorden uitgekozen en gegroepeerd.
- Sommige respondenten geven in 1 antwoord meerdere opties. Deze zijn voor zover nodig uit elkaar getrokken en onder de verschillende deelcategorieën geplaatst.
- Antwoorden met (plaats)namen zijn zo veel mogelijk uit deze database verwijderd, om anonimiteit te waarborgen. Antwoorden met namen die zijn blijven staan, zijn geanonimiseerd.
- De selectie is gericht op bruikbare ideeën voor beleid: antwoorden die blijf geven van een politieke invulling of die provocerend kunnen zijn, worden weggelaten. Ook ervaringsverhalen zijn maar mondjesmaat toegevoegd.
- De teksten worden weergegeven zoals getypt, alleen spel/typfouten zijn verwijderd.

Voorlichting

- Meer educatie geven, zodat het niet als iets raars gezien word. En dan bedoel ik niet één bladzijde in het hoofdstuk seksuele voorlichting, dan bedoel ik mensen aanleren dat hokjes niet per se hoeven en dat iedereen kan zijn wat die is.
- Invoeren van een leerlijn diversiteit op iedere basisschool.
- Ook buiten scholen moet er zichtbaarheid en informatie zijn, dat gebeurt gelukkig al steeds meer in de afgelopen jaren.
- Voorlichtingen op scholen, maar ook op bv jongeren opvang centra.
- Meer aandacht voor groepen die soms tussen schip- en wal vallen en met meerdere vormen van discriminatie te maken krijgen, bijv. mensen die LHBT+'er zijn en een migratieachtergrond hebben.
- Wat mij opvalt is dat mensen die erg weinig kennis hebben van LHBTQAI+, en mensen die zelf niemand kennen die binnen dat spectrum valt, het meest geneigd zijn zich negatief uit te laten.
- Gastlessen van LHBTIQA+ zelf. Over hoe mensen zich voelen in hun positie.
- Kijk ook eens naar onderling gedrag binnen onze eigen beweging, in mijn geval de lesbische gemeenschap. Stalken, buitensluiten, bullying komt ook bij ons voor en iedereen negeert dat, want te ongemakkelijk!
- Meer helden waar de jeugd zich aan kan optrekken.
- Ouders, opvoeders en scholen zijn het begin. Daar moet het vanzelfsprekend zijn dat we er zijn.
- Misschien zorgen voor lessen op scholen en acties houden in gemeentes, ook de wat kleinere gemeentes. En misschien ook gewoon de vlag ophangen. Er moet meer overgepraat worden en er moet meer aandacht ervoor komen in de wat kleinere gemeentes.
- Mensen informeren via campagnes, lessen op scholen en nog meer content op sociale media
- Langs scholen gaan om jongeren te leren dat je mag zijn wie je bent. En bijvoorbeeld er achter komen wie ze zijn. En daarna een brug maken naar seksualiteit. Als je meteen een les over LHBTI+ doet krijg je misschien reacties van "die homo's willen juist extra aandacht ipv gelijk behandeld worden".
- Meer voorlichting over de minder bekende dingen als non binair en panseksueel, aseksueel etc. Niet alleen homo, lesbisch, bi, trans.
- Biseksualiteit meer bespreekbaar maken in de media. Nog te vaak hoor ik: heb je al gekozen? Ook hoor ik: biseksueel zijn is zielig voor je partner.
- (Aseksuele respondent): Dat we onze kinderen niet meer voorlichten met "als twee mensen heel erg van elkaar houden", maar met "als (twee of meer) mensen daar heel erg zin in hebben" en dat we het niet meer hebben over "als je er klaar voor bent", maar over "als dit iets is wat je graag wilt doen". Dit zou niet alleen voor aseksuelen beter zijn, maar geeft alle jongeren een betere positie als het gaat om consent: van elkaar houden

of verliefd op elkaar zijn betekent immers niet dat je seks móet hebben en seks kan ook prima zonder liefde. Ik heb jarenlang gedacht dat ik een ontwikkelingsachterstand had, alleen maar omdat ik niet mee kon praten over alle seks- en verliefdheidsdingen. Omdat er steeds in de media, maar ook in de biologieboeken, wordt beweerd dat seks een onderdeel van het volwassen worden is, heb ik jarenlang geprobeerd “mezelf verliefd te maken” en ondertussen mezelf afgevraagd “waarom ik het niet voelde”. Virgin shaming en het dedain van volwassen vrienden naar “het lieve onschuldige meisje” waren ook erg kwetsend en hangen ook met het vooroordeel van “seks en volwassenheid” samen.

- Ik denk dat het belangrijk is om gewoon de informatie over bepaalde oriëntaties te krijgen. Het moment dat ik erachter kwam dat ik asexueel was, was een moment waarvan ik eindelijk begreep waarom ik niet zoals mijn vrienden was en het klikte. Het zorgde voor mij een gevoel van duidelijkheid en misschien is het fijn voor anderen om er ook achter te komen zodra ze weten dat het bestaat om asexueel te zijn. Want meeste mensen weten niet eens wat het is.
- Daarnaast zou het handig zijn dat er al bij het consultatiebureau uitleg komt voor ouders en dat er leuke leesboekjes en info voor aanstaande ouders is die ze kunnen gebruiken in de opvoeding. Als je hetero bent en je “kent” niet iets anders. Hoe moet je het dan een kind uitleggen als die vragen heeft.
- Mensen bewust maken wat zij zeggen en/of doen. Ik geloof dat veel mensen onbedoeld discrimineren en het effect hiervan niet ervaren.
- Meer bespreekbaarder maken. Gemeente meer uitdragen dat het geaccepteerd word en voornamelijk in gelovige dorpen het onderwerp meer bespreekbaarder te maken.
- Ik merk dat in mijn geloofsgemeenschap het onderwerp homoseksualiteit de laatste maanden steeds met meer vrees afgewezen wordt, omdat de maatschappij steeds harder optreedt tegen de afwijzing van homoseksuele relaties door orthodoxe christenen. Ga alsjeblieft met christenen in gesprek en ga niet over ze in gesprek.
- Jongeren met een migratieachtergrond vinden homoseksualiteit vaak nog een taboeonderwerp en ik voel me er dan niet comfortabel bij om uit de kast te komen voor deze mensen. Er moet hier op school echt verbetering in komen, helemaal op het vmbo.
- Ik heb nooit te maken gehad met discriminatie door iemand met het een islamitisch geloof maar ik ben wel bang dat ze negatief over homoseksualiteit denken.
- Een groot verbroederingsfeest van iedereen ongeacht genderidentiteit of seksuele voorkeur.

Zichtbaarheid

- Openbare ruimtes kunnen zichtbaar uitdragen dat ze tegen lhbtqi geweld zijn
- Meer regenboogvlaggen op straat, winkels, horeca.
- Meer zichtbare steun. Zoiets als een regenboogbankje of zebepad lijkt niks, maar het is een duidelijk signaal vanuit de (plaatselijke) overheid dat je er veilig hoort te zijn, en er bij hoort.
- Meer zichtbaarheid van symbolen in de openbare ruimte. Bijvoorbeeld permanente regenboogvlag bij aankomst op het station. Of een poster in openbare gebouwen van ‘iedereen is mens, iedereen is welkom’.
- Moet overal onderdeel van beleid zijn. Dus werk, school, kerk vereniging enz.
- Dat er meer ‘mannelijke’ homo’s in film, socialmedia en tv-programma’s komen. Mensen die mij niet kennen denken niet dat ik homo ben. De reacties van mensen op mij, geeft mij altijd de indruk dat veel mensen denken dat alle homo’s vrouwelijk zijn. Ook merk ik de laatste jaren verwarring over de hoeveelheid verschillende genders die erbij komen en mensen daardoor weer afhaken in acceptatie en het gevoel van een ‘keuze hebben’ weer groter wordt.
- Meer lhbtqi+ in het straatbeeld zien; aanmoedigen met hand in hand lopen etc.
- Ik denk dat wij als gemeenschap hier zelf ook aan bijdragen, ik durf namelijk niet met mijn partner in het openbaar hand in hand te lopen of tekenen van genegenheid te geven omdat ik geen zin heb in opmerkingen/starende blikken. Maar dit wel doen lijkt een veel te grote stap om alleen te maken.
- Het zichtbaarder maken, rolmodellen die opstaan in belangrijke functies (politiek, sport, bn-ers)
- Bespreekbaar maken met iedereen. Op scholen, in teams. Maak het bespreekbaar.

- Wat mijn ervaring wel is dat het belangrijk is om een genuanceerd beeld te geven van bijv. een lesbisch of homoseksueel koppel. Vooral ook dat dat maar een klein aspect is van iemands leven. Iemand is bijvoorbeeld ook kunstzinnig, lief, ouder, brandweerman etc. Nu worden er geregeld feesten georganiseerd met allerlei aspecten die niet van toepassing zijn op de hele community, wat een stereotype beeld afgeeft (unicorns, roze glitter). Een andere genuanceerdere aanpak zou mijn voorkeur hebben. Denk aan debatavonden, voorlichtingsavonden, de gewone burger aan het woord...
- Dat de sociaal/maatschappelijke norm voor "normaal" anders komt te liggen
- Duidelijker maken wat de normen zijn. Charter bij sportfaciliteiten (zoals zwembaden) dat discriminatie ongewenst is en leidt tot ontzegging toegang.
- Voor mij heeft mijn eigen zelfvertrouwen grote invloed op hoe veilig ik mij voel. Het enige wat extern helpt is dat mensen er meer over geïnformeerd worden en dat het genormaliseerd raakt. Er niet meer standaard van uit gaan dat iemand hetero is, met haar/hem aangesproken wilt worden, dat soort dingen.
- Aandacht in plaatselijke huis-aan-huis bladen en andere plaatselijke media.
- Meer voorbeelden van lhbt in schoolboeken en voorleesboeken en overige boeken. Ook meer lhbt in de media (bijvoorbeeld reclames). Dat het meer als normaal wordt gezien.
- Wanneer een samenleving, overheid of publieke instantie zich (nog vaker) openlijk zou uitspreken tegen discriminatie en voor inclusiviteit

Mobiliseren omstanders/allies en zelfacceptatie verhogen

- Dat niet-homo's zich uitspreken als iemand een flauwe grap maakt of zeurt of de vele letters in BLHTQIA.
- Voortzetting van scholing voor docenten, praatgroep voor jongeren en ouders, eventueel actief betrekken van mensen bij wijkactiviteiten en expliciet zijn in acceptatie en gelijkheid.
- Als meer omstanders zouden laten blijken dat ze het ook niet oké vinden, maar ik zou niet weten hoe je dat voor elkaar krijgt.
- Steviger in mijn schoenen staan. Naarmate ik meer vertrouwen kreeg in mijn voorkeur en er meer kennis over kreeg, ben ik sterker in mijn schoenen gaan staan en kan ik beter voor mij opkomen en doet negatief gedrag mij veel minder.
- Ik denk dat iedereen een 'safe space' nodig heeft waarin je je geaccepteerd en begrepen voelt. Dit kan een lhbt+ vereniging zijn, een praatgroep, een vriendenkring, etc.
- Ik zou graag willen zien dat elke LHBT+ persoon meer weerbaar wordt, daardoor sterker in de schoenen staat, dit uitstraalt en daardoor zekerder wordt in bedreigende situaties.

Strenger optreden

- Dat er strafrechtelijk iets wordt gedaan met de negatieve ervaringen van queer personen, zoals vervolging na discriminatie en consequenties voor daders (intrekken VOG, taakstraf of scholing voor acceptatie).
- Camera's, straatverlichting, toezicht
- Meer politie op straat die direct ingrijpt
- Keihard aanpakken anti-LGHBTI-geweld en uitingen, ook op social media en degelijke, sommige uitspraken kunnen echt niet door de beugel en dat wordt als mening gezien. Arnhem is enkele jaren ook in het nieuws geweest vanwege mishandeling homostel. Uiteindelijk zijn de daders alleen vervolgd wegens geweld, maar zou het niet LGBTI-gerelateerd zijn geweest.
- Zelfverdedigingslessen
- Meer aandacht besteden aan het daadwerkelijk benoemen en identificeren van discriminatie en geweld tegen LHBTI+'ers. Hierdoor laat je als samenleving daadwerkelijk zien dat geweld niet geaccepteerd wordt, waardoor geweld en discriminatie daadwerkelijk zullen afnemen.
- Meer handhaven op de veiligheid van minderheden (inclusief vrouwen!) in het OV. Duidelijk en goed cameratoezicht in elke bus/trein. Meer vervolging van daders van intimidatie en pesten in het OV en op straat.
- Er moet vooral in het hoofd van de (dronken) hetero man geprent worden dat lesbische vrouwen geen lustobject zijn voor hen.

Horeca

- Misschien iets van "gayvriendelijke stickers" op cafe's? Dat mensen er echt bewust over na moeten gaan denken binnen hun eigen onderneming. En dus ook mensen kunnen wegsturen als er onveilig gedrag plaats vindt.
- Genderneutrale toiletten.
- Misschien beveiligers binnen bij café's en kroegen ipv alleen maar buiten bij de deur. Ik heb namelijk het vaakst te maken gehad met discriminatie en soortgelijke zaken op basis van geaardheid in café's/kroegen. Als er dan alleen een beveiligers buiten staat duurt het vaak lang voor er iets gedaan wordt door het bedrijf zelf, of er wordt niets gedaan.
- Als er meer een aanspreekcultuur met name in uitgaansgelegenheden wordt gecreëerd vanuit het management en personeel denk ik dat we heel ver komen.

Meldingen doen

- Ik denk dat educatie van hulpdiensten heel handig zal zijn, zodat we sneller naar ze toestappen.
- Laagdrempeliger melding kunnen maken, makkelijk te vinden waar dit moet en wat ermee gebeurt.
- Duidelijke informatie over wanneer ik iets kan melden op bijvoorbeeld de site van de gemeente, een meldpunt lokaal.
- Meer bereidheid politie en parket, hulp bij aangifte doen
- Ook scholing voor handhavers om sensitief te zijn voor dreiging vanuit discriminatie en kant kiezen (beschermen dus) voor de gediscrimineerde mens. Elkaar aanspreken op grappen en opvattingen die bijdragen aan onveiligheid en uitsluiting.
- Makkelijk maken om te melden, hulplijn specifiek voor trans en queer mensen om gewoon te praten.
- Zorg voor meer Roze in Blauw.
- Als er meer met aangiften gedaan zou worden, dat lijkt nu niet het geval.
- Veiligheid vergroten als de politie meer zou uiten dat zij er ook voor ons lhbt+ers zijn zodat die drempel minder hoog wordt om hen te benaderen als ik mij onveilig voel. Ik ben toch altijd meer op mijn hoede en heb vaak het gevoel dat cisgender hetero's dan denken dat ik mij zou aanstellen als ik de politie zou bellen. Discriminatie verminderen door ook meer lhbt'ers die out zijn in bestuurders en politiek functies en ook meer organiseren voor lhbt'ers zodat je je minder alleen voelt.
- Het begrijpen van intersectionaliteit onder andere bij zogeheten belangenvereniging van LHBT'ers en onderzoeksbureaus. Tot nu toe geen enkele vraag tegengekomen waarin het kruispuntdenken zichtbaar wordt. Waar voel ik mij niet veilig en thuis? Bij witte LHBT-organisaties.
- Het idee dat er een vertrouwenspersoon is vanuit het COC waarvan ik zeker weet, ervan overtuigd ben dat die naar mijn verhaal zou luisteren en dat ik daar ook de herkenning voel dat iemand weet, voelt hoe het is om zulke dingen mee te maken.

Werkvloer

- Een platform voor medewerkers en studenten op mijn werk lijkt me fijn voor een veilige omgeving. Ik merk dat ik zelf minder LHBTI+ers in mijn omgeving heb, dat zou ik graag meer willen.
- Meer ruimte voor openheid op het werk, zeker wanneer er veel mensen werken die snel een stempel drukken waardoor ik niet voor mezelf durf uit te komen
- Meer openheid in sportwereld en "klassieke mannenberoepen": de bouw bijvoorbeeld.
- Vooral meer voorlichting in zorginstellingen (ik werk zelf nu 1,5 jaar in de ggz en heb nog nooit iets van voorlichting voor bewoners gezien/gehoord).
- Meer kennis over genderdiversiteit en hoe daar praktisch mee om te gaan bij bedrijven.
- Wat ik hoor van/over mensen die nu oud zijn is, dat er in bejaardenhuizen enorm wordt gediscrimineerd en gepest. En dat er op verpleegkunde opleidingen, en ook in de psychiatrie, nauwelijks aandacht aan het herkennen, bespreekbaar maken en omgaan met LHBTI+ers wordt besteed.

- Ik zou het fijn vinden om te zien dat er meer bewustwording en acceptatie komt in scholen, en dan vooral bij de docenten. Ik ben heb nu een paar keer gehad dat een docent mij verkeerd aansprak en dat ik hen verbeterde, en de een gaf een nogal apart en niet heel accepterend antwoord, en de ander snapte niet waarom hij zich moest verontschuldigen, een andere docent heeft hem verteld dat hij dat moest doen. Dit laat merken dat ze niet weten hoe het in deze community gaat en niet weten hoe ze ermee om moeten gaan en welke onderwerpen ze moeten vermijden. Dit zie ik graag veranderen.
- Ik werk in de ambulante hulpverlening en merk dat ik hier met name richting cliënten van andere godsdiensten of cultuur niet open over ben. Ik laat ze vaak in de waan.

Sportclub

(Deze suggesties zijn gegeven door mensen die sport gemeden hebben/gestopt zijn met sporten en door mensen die sporten.)

- Genderneutrale ruimten, bijvoorbeeld genderneutrale wc of omkleed kabines in de sportschool
- Zorgen dat er ook gender neutrale kleedruimtes zijn, ik voel me altijd zeer ongemakkelijk binnen de 'mannenkleedruimte' en vermijd die dus ook graag, zeker het douchen.
- Persoonlijke omkleedhokjes ipv een grote mannen omkleedkamer en een vrouwen omkleedkamer. Als transgender persoon wil ik niet gezien worden in een omkleedkamer dus mijd ik die zoveel mogelijk. En gender neutrale toiletten.
- Meer erover praten, het is nu alsof het niet bestaat.
- Ik weet van mijn sportschool niet wat ze wél doen, dus ik weet ook niet hoe ze zich zouden kunnen verbeteren. Ik weet niet eens wie de vertrouwenspersoon is.
- Mijn sportvereniging doet het erg goed, en zorgt dat er altijd respect is tussen elkaar, daar ben ik heel dankbaar voor.
- überhaupt erkennen dat LHBTI+ mensen ook sporten bij de vereniging en daar soms problemen mee kunnen ervaren, en daar op zijn minst een plek voor hebben om incidenten aan te geven (anoniem).
- Op social media en tijdens activiteiten die naast de lessen plaatsvinden aandacht besteden aan pride month/roze zaterdag/coming out day.
- Over het algemeen zou ik zeggen: besteed er vooral positieve aandacht aan. Laat een regenboogvlag wapperen en spreek leden aan die niet respectvol met anderen om kunnen gaan.
- Meedoen aan de dag dat aanvoerders van voetbalteams een regenboogband dragen.
- Rolmodellen betrekken in verenigingen en clubs.
- Weet ik niet, maar ik vind het zelf wel een fijn idee dat de teamleider zelf homo is. Ik voel me er niet alleen voor staan.
- Zelf vind ik het Uber-mannelijk gedrag het grootste probleem in sportscholen, en ik denk dat daar eerder veranderen in moet komen. Wij moeten ons niet verbergen of andere dingen doen/regelen, maar de mensen die er problemen mee hebben moeten leren dat dit bestaat en dat zij het problematische gedrag vertonen.
- De coaches/trainers informeren over het onderwerp.
- Er zouden meer openlijk richtlijnen/procedures moeten zijn voor trans mensen. Hoe gaat de sportvereniging ermee om als je in transitie zit? Hoe wordt dat gefaciliteerd? Wat zijn de paden te bewandelen en bij wie moet je daarvoor zijn? Het scheelt enorm als je dat niet zelf uit hoeft te vogelen, maar als de kennis er al is in de vereniging en dat ook uitgedragen wordt. Dan ben je niet alleen welkom in woord, maar wordt dat ook uitgedragen.
- LHBTI+'ers aannemen als instructeur/personeel.
- Ik zit op turnen. Hier is een heel duidelijk onderscheid tussen de mannen en vrouwen selecties en onderdelen. Hierdoor voel ik me als non-binair persoon niet altijd even fijn in de groep (mijn groep is best accepterend, maar alsnog voel ik me er niet altijd prettig bij).

- Betere voorzieningen (vertrouwenspersoon, code veilig gedrag) bij sportverenigingen Een bord aan de deur dat sociale bedreiging, intimidatie of ongewenste intimidatie niet wordt geaccepteerd bij sportclubs en horeca. Nu hangen in cafés en bij sportclubs vol bordjes dat lawaai niet geaccepteerd wordt, dat je niet met vieze schoenen naar binnen mag, maar niet dat je je sociale hygiëne in orde moet hebben. Ook heb ik bij sportclubs nog nergens een telefoonnummer of mailadres van een vertrouwenspersoon zien hangen.

Religie en geloof

(Deze suggesties zijn gegeven door mensen die aangeven zelf gelovig te zijn.)

- Ik ken veel christenen die niet-hetero seksualiteiten wel accepteren, maar niet goedkeuren. Ondanks (semi) goede bedoelingen, is dit alsnog moeilijk en kwetsend. Het belangrijkste lijkt mij de focus op heb uw naaste lief als uzelf, including lgbtq+
- In onze kerkgemeenschap staat nog steeds in de officiële statuten, dat homoseksualiteit een zonde is. In de praktijk hebben wij wel leden die openlijk in een homoseksuele relatie leven en ook samen naar de kerk komen en dat is prima. Maar het officiële standpunt is anders en zo blijft het een soort schizofrene situatie. Daarin zou verandering moeten komen. Verder is de groep verdeeld qua standpunten: sommige accepteren het, anderen niet. Vanuit de kerkleiding wordt geen standpunt ingenomen, cq de discussie aangegaan. Het lijkt wel een soort gedoogbeleid, maar geen echte acceptatie.
- Het is verschrikkelijk dat de Paus ons nog steeds niet accepteert. Individuele kerkleiders geven soms wel aan dat ze er geen problemen mee hebben, maar met hun rug tegen de muur staan als ze nog kans op promotie binnen de kerk willen maken.
- Binnen het specifieke kerkelijk verband waar ik me nu in bevind, is er grote acceptatie voor de LHBTI+gemeenschap. In de kerkelijke verbanden waar ik eerder toe behoorde was er minder acceptatie. Ik zou iedereen toewensen een persoon uit de LHBTI+gemeenschap te leren kennen zodat er meer begrip gaat ontstaan. Zodat er ook meer inlevingsvermogen zal komen waardoor de 'tegen-christenen' minder snel hard zullen oordelen. Ook rolmodellen binnen de gemeenschappen kunnen van zeer grote waarde zijn voor de emancipatie van LHBTI+gelovigen in de gemeenschap.
- Ik ben lid bij een christelijke studentenvereniging en de lhbt+ ers in de groep zijn hard bezig om acceptatie beter te maken. Het is bespreekbaarder geworden omdat wij er die moeite erin steken.
- Lastig. In de gemeenschap waar ik toe behoorde zullen mensen de hakken in het zand zetten als je ze (al is het maar licht) van gedachten probeert te veranderen. Misschien goed om vanuit de overheid ervaringsverhalen te delen van hoe kwetsend en traumatiserend het is om als LHBTI'er te worden uitgesloten of als zondig te worden neergezet. Dit ondersteunen met feiten zoals dat het percentage zelfdoding onder religieuze LHBTI'ers veel groter is. Dat mensen echt gaan voelen wat homofobie en transfobie voor effect heeft....
- Ik vind het niet fijn dat de kerk zo'n haat heeft aan LHBTI, want nu moet ik tegen iedereen liegen dat ik hetero ben. En er wordt gewoon openlijk gepraat over dat homo's naar de hel gaan, daar voel ik me niet fijn bij.
- Dat er meer lghbt mensen uit een geloof durven te vertellen dat ze een relatie hebben met God. En dat ze een relatie kunnen hebben met een zelfde geslacht. En dat deze mensen naar een kerk gaan. Een soort van normalisering beginnen.
- Een deel van de mensen in mijn gemeenschap vindt dit nog altijd moeilijk. Er wordt vaak onderscheid gemaakt tussen het zijn en het doen. Oftewel homofiel of homoseksueel. Toch merk ik wel verandering. Maar de homolobby gaat daar echt onhandig mee om en gedraagt zich soms als een olifant in een porseleinkast.
- In mijn optiek heeft God mij gemaakt zoals ik ben en ben ik gelukkig in mijn relatie met mijn partner van hetzelfde geslacht, waarin God ons voor elkaar heeft bedoeld. Het is voor mij niet belangrijk dat er speciale activiteiten voor LHBTIers zijn, maar wel dat het onderwerp niet vermeden wordt en dat we samen onderdeel zijn van de gemeente en dat is de situatie nu ook. Ik merk dat vooral ruimte voor gesprek helpt. Ik merk dat als gelovigen geen LHBTIers kennen er eerder sprake is van oordelen en afwijzing dan wanneer er gesprek over mogelijk is en wij ook ons verhaal kunnen doen. Zodra er een mens achter het verhaal zit lijkt er meer acceptatie.

- Ik denk dat het de homo-emancipatie ten goede komt wanneer leiders van gelovige gemeenschappen meer naastenliefde prediken op dit gebied, en benadrukt dat men niet in de positie is om te oordelen over de keuzes van een ander en deze oordelen al helemaal niet hoeft uit te spreken. Die verantwoordelijkheid heb je als leider, vind ik.
- Ik denk dat er nog altijd veel verbetering mogelijk is en zeker in Gelderland en Overijssel waar nog veel strengere kerken zijn is het belangrijk aandacht te hebben voor kinderen en jongeren die daarin opgroeien en ontdekken dat ze tot de lhbt+ groep behoren. Daarvoor is echt aandacht nodig. Ook voorlichten op (gelovige) scholen en bv de christelijke hogeschool etc zijn dan belangrijk. Als gemeente en provincie is steun aan initiatieven rondom kerk en lhbt echt nog altijd een noodzaak.

LHBTIQA+ gemeenschap

- Een veilige plek in mijn stad creëren waar lhbt jongeren en volwassenen veilig kunnen chillen of elkaar kunnen leren kennen
- Op bijvoorbeeld scholen plekken zoals een speciale ruimte voor LHBTIQA+ mensen, die moeite hebben met hun "identiteit" te achterhalen/uiten. Praten met mensen die zoals "jij" zijn helpt beter dan psycholoog ofzo.
- Ik zie een tweedeling tussen het Randstadgebieden en dit deel van het land. Met name alles wat in de Randstad gebeurt en in beeld gebracht wordt heeft negatief effect op de acceptatie hier. Er is ook te weinig aandacht voor de LHBTI groepen in dit deel van het land. COC's zijn gesloten of hebben amper nog voorzieningen voor activiteiten. Homokroegen zijn verdwenen. Ik ervaar grote behoefte in mijn leeftijdsgroep 50-65 jaar aan ontmoeting met gelijkgestemden, maar daar zijn te weinig mogelijkheden voor.

Gemeentebeleid

- De lokale overheid moet er echt veel meer werk van maken richting onderwijs, sport, kerkgenootschappen, middenstand, horeca.
- Ik heb onze gemeente nog nooit gehoord over iets lhbt gerelateerd dus alles zou een verbetering zijn.
- Een plek creëren waar ik terecht zou kunnen en daar goed over communiceren.
- Meer aandacht voor de oudere lhbt mensen, in mijn gemeente zijn we erg gericht op de studenten leeftijd.
- Activiteiten organiseren waarbij je andere LHBTI+ mensen kunt ontmoeten.
- Kleinschalige evenementen tijdens Pride Month.
- In gesprek met lokale initiatieven zoals onze jongerenclub, die goed werk verrichten en deze financieel en eventueel ook praktisch ondersteunen. Luisteren naar de lokale behoeften en hierop inspelen.
- Regionaal samenwerken om bijvoorbeeld evenementen voor LHBTI te promoten/te ondersteunen, zoals bijvoorbeeld de Regenboogdagen. Zou goed zijn als dat binnen de gemeente bij inwoners meer onder de aandacht wordt gebracht.
- Wellicht een erkenning voor lhbt vriendelijke bedrijven? Een soort van roze loper om seksualiteit meer zichtbaar te maken en te normaliseren.
- Juist in achterstandswijken en conservatieve dorpen actief worden ter bevordering van de emancipatie daar, daar is nog meer winst te behalen
- De gemeente moet voorlichting op scholen en sportverenigingen verplichten, faciliteren maar ook vooral financieren.
- Ik ben verhuisd naar een wijk waarin ik me prettiger voel. Voor de rest voel me erg veilig en prettig op LHBTI+ vriendelijke feesten, maar die zijn er niet door corona. Ik denk dat je als gemeente de veiligheid vergroot als je je promoot als LHBTI+ vriendelijke gemeente, zodat deze mensen zich graag in jouw gemeente vestigen en jongeren na hun 18e blijven hangen. Door evenementen te organiseren, campagnes te voeren en je maatschappelijke partners helpt om LHBTI sensitief te zijn.
- Subsidie of gunstige voorwaarden creëren voor LHBTI+ vriendelijke horecagelegenheden, ontmoetingsplekken of projecten.
- Er is op dit moment geen beleid en geen financiën, dat zou als eerste moeten veranderen.

- Geen regenbooggemeente willen zijn er vervolgens nagenoeg niks mee doen. Discussies over regenboogzebrapad is niet een regenboog gemeente zijn.
- Een gekleurd zebrapad voelt zeer welkom!
- Mijn gemeente is momenteel bezig regenbooggemeente te worden. Ik hoop dat ze dit geleidelijk en met respect voor alle inwoners doen, en ook rekening houden met inwoners die er moeite mee hebben.
- In mijn omgeving is er een huis waar altijd de regenboogvlag wappert, ik ben die mensen echt dankbaar. De regenboogvlag zou misschien een heel jaar moeten wapperen bij de gemeente en ook bij anderen die een voorbeeldfunctie hebben. Wat de gemeente moet doen is die vlag aanbieden. Laat mensen die vlag gratig ophalen, of voor een kleine (symbolische) vergoeding.
- Proactief beleid voeren ipv reactief.
- Mijn gemeente is erg gelovig, ik hoor zelf nooit iets over LGBTH+ in deze gemeente en dat vind ik erg jammer. Ik betwijfel of het überhaupt wordt besproken binnen de gemeente.
- Ik woon in een reformatische gemeente. Ik ben zelf politiek actief en heb een raadsvoorstel ingediend om de regenboogvlag te hissen. Dat is ruimschoots niet aangenomen (10-3). Hoeveel ruimte zou er zijn voor regenboogactiviteiten? Nul inderdaad. Dus op alle vlakken is hier nog heel veel verbetering mogelijk.
- Als in mijn gemeente tijdens de wereldwijde 'Coming Out Day' de regenboogvlag niet welkom is, illustreert dat duidelijk de positie van LHBTI'er binnen mijn gemeente.
- Ik heb eigenlijk geen idee wat mijn gemeente doet. Ik weet dus ook niet hoe dat te verbeteren is. Misschien meer aandacht geven.
- Mijn gemeente is een regenbooggemeente, maar toen op de bekendmaking een partij uit de gemeenteraad verkondigde dat non-binair en transgender zijn maar 'identiteitsdrammerij' was bleef een reactie vanuit de gemeente, raad of oppositie of de burgemeester volledig uit. Daar ben ik erg boos over en geeft me bovendien een onveilig en zeer onwelkom gevoel. Het doet me denken dat de status van regenbooggemeente meer iets is dat onder sociale druk is ontstaan.
- Belang van LHBTIQA+ beleid onderstrepen en bespreken binnen gemeenteraad.
- Meer zichtbaarheid van gemeenteraadsleden en b&w bij lhbt-bijeenkomsten en activiteiten.
- Laat de burgemeester een column in de regionale krant schrijven over wat het betekent voor hem en ons allemaal dat we een regenbooggemeente zijn.
- Meer jongeren betrekken in het reeds bestaande regenboogplatform van de gemeente.
- Trainingen aan gemeenteambtenaren over seksualiteit en het bewust worden van hun (onbewuste) vooroordelen.
- Een netwerk opzetten tussen instellingen (zoals kerken) waarin wordt besproken hoe ze inclusiever kunnen zijn.
- Rolmodellen inschakelen bij evenementen. Ermee meer op de voorgrond treden. Rolmodellen lezingen laten verzorgen.
- Nu beperkt zich de inzet veelal tot een bepaalde week in het jaar met verschillende evenementen. Er zou veel meer aandacht moeten zijn het hele jaar door.
- Huisarts of hulpverlener hebben die zich inzet voor lhbt'ers in de gemeente.
- Zorgen voor een veilig cruise gebied.
- Subsidie/bijstand voor het betalen van bijvoorbeeld hormonen die (in heel Nederland) niet verzekerd worden, zodat transgender mensen toegang hebben tot de medicijnen/hulpmiddelen die zij nodig hebben.
- Regenboogbeleid zichtbaar en vindbaar delen op eigen website. Ook hetzelfde voor het feit regenbooggemeente te zijn, zichtbaar aangeven op eigen website.
- De alfabetgroep is niet 1 groep maar een samenstelling van diverse belangengroepen. Er moet aandacht zijn per groep. Lesbische vrouwen hebben bijvoorbeeld minder tot geen belang bij veilige cruisegebieden voor mannen. Als we het hebben over diversiteit moet het daarover gaan.

- Eenvoudiger maken, om als lesbische stel, digitaal aangifte van geboorte te kunnen doen, dus toestaan dat donorcontracten geupload kunnen worden in het ziekenhuis, of vooraf opgestuurd kunnen worden. Aangifte gehuwde partner van de bevallende vrouw eenvoudiger maken, digitaal. Ouderbeentkomsten organiseren voor lesbische en homoseksuele stellen, voor herkenning onderling, sparren en kinderen met elkaar in contact te brengen. Consultatiebureau kan hierin een rol spelen.
- Loskomen van denken en communiceren in man/vrouw Dhr/Mevr. dat soort dingen. En niet standaard uitgaan van gezin man/vrouw kinderen, of dat een kind een vader en moeder heeft.
- Inclusiviteit ook in taalgebruik toepassen door overheid en instanties is belangrijk.
- Genderneutrale toiletten meer in publieke ruimtes en met scholen e.d. hierover in gesprek gaan ook hoe het gefaciliteerd kan worden in de bestaande/nieuwe gebouwen.
- Meer actief bezig zijn met het includen van trans mensen die zich niet identificeren als vrouw of man, in bijvoorbeeld openbare ruimten meer faciliteiten voor mensen die zich niet als man of vrouw identificeren.
- Meer faciliteiten en rekening houden met mensen die zich niet binair identificeren rondom gender. Met name op invulformulieren.
- Ook in beelden van de gemeenten een diverse samenleving tonen en neutraal aanschrijven. Dat gebeurt al wel, maar niet consequent.
- Gemeenten moeten de Nederlandse intersekse verklaring ondertekenen en beleid voor intersekse personen ontwikkelen.
- Een keer luisteren naar onze gemeenschap. Alles wordt altijd VOOR ons besloten, en nooit met ons of naar aanleiding van een gesprek met ons.
- Actief contact zoeken met de LHBTI gemeenschap zelf.
- Contact zoeken met mensen in de gemeente die tot de LHBTI+ gemeenschap behoren en daar eventueel mee samen komen in een groep en met deze mensen overleggen waar zij behoefte aanhebben op lokaal niveau.
- Ik denk dat het voor mij zou helpen als zowel landelijk als op plaatselijk niveau er meer afkeuring was voor discriminatie onder de LHBT-gemeenschap. Ik zie dit vooral in LHBT+-groepen, maar veel minder hierbuiten. Ik zou dit graag meer terugzien, ook bijvoorbeeld in de politiek.
- Meer stimuleren tot dialoog in de wijk/buurt. Door elkaar beter te leren kennen weet je meer van elkaar, is de betrokkenheid en voorts noaberschap groter en is er meer ruimte voor anders zijn dat gemiddeld of anders zijn dan de ander is. Dit voorkomt mogelijk ook incidenten van discriminatie.
- Meer samenwerking en overleg stimuleren in de veiligheidsdriehoek op dit thema. Veel te weinig specifieke aandacht voor. Dit ook koppelen met regionale COC. Bijv. periodiek overleg met de veiligheidscoördinator en of bestuur van COC. Signaleren adviseren preventie etcetera.

Landelijke overheid

- Het zou helpen als de overheid non-binaire personen niet zou uitwissen en de trans zorg toegankelijker maken.
- Meer druk leggen op de politiek om transgenderzorg te hervormen waardoor we niet 2 jaar moeten wachten om beoordeeld te worden of ons gevoel klopt.
- Overheid moet nadenken wat gevolgen van sommige maatregelen zijn op moderne gezinssamenstellingen. Voorbeeld: De corona-regel dat je alleen met je gezin naar buiten mocht heeft ertoe geleid dat gezinnen zich "moesten" out-en in het openbaar.
- Meerouderschap regelen in wet.
- Zelfde regels en wetten voor iedereen! Nu is een homo of lesbisch stel niet gelijk aan heterostel zeker niet als het hun kinderen betreft! Ongelijkheid bij gemeente m.b.t. meemoeder. Niet zelfde rechten als biologische moeder! Waarom niet?
- Duidelijke stellingname van de lokale en nationale regering dat we allemaal gelijk zijn, dat de wereld divers is en dat dat gesteund moet worden. Opname van deze onderwerpen in het onderwijs.